Noțiuni de teoria literaturii

EDITURA DE STAT

82.0
– Literatură universală – Teorie

NOȚIUNI DE TEORIA LITERATURII

SALĂ DE LECTURĂ

EDITURA DE STAT
1949

ACADEMIA R. S. R.
FILIALA IAȘI
Inv. 113204

Scanned with OKEN Scanner

NOȚIUNI DE TEORIA LITERATURII

SALĂ DE LECTURĂ

EDITURA DE STAT
1949

ACADEMIA R. S. R.
FILIALA IAȘI
Inv. 113204

Scanned with OKEN Scanner

NOȚIUNI DE TEORIA LITERATURII

Scanned with OKEN Scanner

LITERATURA ŞI INSEMNATATEA EI

1. Literatura ca artă a cuvântului

Un cântec, o pictură, o statuie, o poezie sunt câteva din aspectele sub care se poate prezenta arta.

„Omul prin natura sa este un artist, spunea Maxim Gorki. *Pretutindeni, într'un fel sau altul, el are tendinţa să-şi înfrumuseţeze viaţa".*

Arta îşi are originile încă din îndepărtatele vremuri ale începutului omenirii. Nu există popor care să nu aibă cântecele şi dansurile sale. Fiecare popor îşi împodobeşte şi-şi înfrumuseţează locuinţele, vasele şi uneltele, sau îmbrăcămintea, adeseori cu o rară măestrie. Cântecele şi doinele noastre, jocurile noastre populare, covoarele şi ţesăturile poporului nostru sunt bogăţii artistice de mare preţ.

De mult de tot, pe timpul primelor societăţi omeneşti, datorită stării de înapoiere în care se găseau pe atunci tehnica şi cunoştinţele omului, se atribuia în mod naiv jocurilor şi cântecelor o importanţă magică, supranaturală. Oamenii — veşnic hărţuiţi de lupta ce-o duceau pentru satisfacerea nevoilor lor materiale, de traiu — credeau că-şi pot asigura, cu ajutorul cântecelor şi a jocurilor, o recoltă bogată, un vânt prielnic, o zi însorită, etc.

Astfel, **arta s'a născut din necesitatea omului de a supune natura înconjurătoare, pentru a-şi putea satisface mai uşor trebuinţele materiale ale existenţei sale. Literatura, artă a cuvântului, s'a născut şi ea din aceeaş necesitate.** Forma primitivă a acestei arte este **folklorul,** adică creaţia poetică orală a poporului. (Termenul de **folklor** e de origină străină şi înseamnă: înţelepciunea poporului). Cântecele, doinele, stri-

găturile, oraţiile de nuntă, basmele, etc., alcătuiesc folkloru poporului nostru.

Vreme îndelungată popoarele n'au avut decât poezie orală. Oameni talentaţi din popor creiau cântece, legende, basme, zicători, strigături pe care le exprimau oral, din memorie, în faţa ascultătorilor. Aceştia, la rândul lor, le transformau şi le înfrumuseţau, transmiţându-le mai departe altora. In felul acesta s'a născut poezia orală care s'a desvoltat, trecând din gură în gură, ducând peste veacuri, dela o generaţie la alta, năzuinţele spre mai bine ale poporului, felul lui de a gândi, de a simţi, de a grăi.

In aceste creaţii populare se oglindesc lupta şi munca de fiecare zi a poporului, suferinţele şi bucuriile, speranţele şi idealurile lui. Tocmai de aceea poezia orală a primit numele de folklor, adică înţelepciunea poporului.

Dar pe lângă folklor, odată cu apariţia scrierii, se naşte şi literatura propriu zisă.

Ce este **literatura?**

Termenul **literatură** (dela cuvântul latin **littera** — literă) înseamnă, în traducere exactă, tot ceeace e scris, ceeace e consemnat cu ajutorul literelor. Romanii şi Grecii iar mai apoi şi vechii Ruşi numeau „litere" nu numai semnele scrise ci şi cărţile înseşi.

Astăzi însă termenul **literatură** se foloseşte în două sensuri.

In sens larg, înţelegem prin literatură totalitatea operelor produse de un popor, fie că sunt tipărite sau nu, indiferent de conţinutul lor, adică poetic, ştiinţific, critic, etc.

Astfel, în sens larg, folosim termenul de literatură când vorbim, de pildă, de literatura marxistă (adică toate lucrările în legătură cu concepţia marxist-leninistă asupra lumii) sau de literatura necesară pentru pregătirea unei lucrări de istorie, de matematică, de fizică, etc., în acelaş sens se poate vorbi de „literatura medicală" sau „literatura agricolă", etc.

In înţeles mai restrâns (înţeles ce-i vom folosi în manualul nostru), cuvântul **literatură** denumeşte numai totalitatea operelor literare, artistice, adică totalitatea lucrărilor care exprimă artistic, prin cuvinte, gândurile şi sentimentele poporului în imagini şi tablouri vii. In acest sens, atât o poezie populară, în care e exprimată revolta împotriva asupririi

Scanned with OKEN Scanner

moşiereşti, cât şi comediile lui I. L. Caragiale, romanul „Fraţii Jderi" al lui M. Sadoveanu sau poeziile lui M. Eminescu sunt socotite opere literare, aspecte ale literaturii poporului nostru.

Folklorul este mult mai vechi decât literatura scrisă.

Această creaţie orală a poporului nu moare odată cu apariţia scrierii şi nici mai târziu după invenţia tiparului, ci continuă să trăiască alături de creaţiile literare scrise. Clasele dominante exploatatoare considerau poezia populară ca fiind de mică importanţă; o priveau ca pe o simplă curiozitate literară. Această părere antiştiinţifică şi duşmană poporului oglindeşte dispreţul pe care-l manifestau clasele dominante faţă de poporul pe care-l exploatau. In realitate, poezia populară nescrisă este izvorul dătător de viaţă al creaţiilor literare scrise. Literatura artistică scrisă a crescut şi s'a desvoltat din poezia populară, dela care a primit o moştenire bogată. Toţi marii scritori ai omenirii (Puşkin, Tolstoi, Gorki, Goethe, Shakespeare, etc.) cât şi acei din literatura noastră (Eminescu, Creangă, Sadoveanu, etc.), au găsit în poezia populară o comoară de frumuseţi artistice, un izvor de inspiraţie, care le-a dat posibilitatea să creeze, la rândul lor, opere literare durabile şi de mare valoare. M. Eminescu, I. Creangă, G. Coşbuc, M. Sadoveanu au preţuit mult poezia populară şi i s'au adresat mereu spre a-şi împrospăta creaţiile lor literare.

„Nu vom uita, spune Mihail Eminescu, *că şi în timpurile noastre există un asemenea isvor pururea reîntineritor, poezia populară, atât cea dela noi cât şi cea a popoarelor ce ne înconjoară".*

2. Insemnătatea instructiv-educativă a literaturii

Operele literare ne înfăţişează artistic viaţa oamenilor. Ele ne ajută să cunoaştem atât trecutul cât şi prezentul societăţii. **Oglindind în tablouri realiste şi amănunte vii modul de viaţă, caracterul oamenilor şi moravurile societăţii, ele completează cunoştinţele pe care ni le dă ştiinţa despre viaţă.** Din istoria ţării noastre, ştim de pildă, despre răscoala ţăranilor din 1907 şi despre felul mişelesc în care guvernul reacţionar din acel timp a înăbuşit în sângele celor 11.000 de ţă-

Scanned with OKEN Scanner

rani uciși, năzuința spre o viață mai bună a țărănimii noastre muncitoare.

Citind însă paginile din romanul „Desculț" de Zaharia Stancu, care descriu un episod din această răscoală, evenimentele ne apar atât de vii, ca și cum s'ar petrece sub ochii noștri. Fiecare amănunt al represiunii criminale, făcută fără niciun fel de judecată de către colonelul reacționar Pienaru, în satul lui Darie, eroul romanului, ne rămâne adânc întipărit în minte. Deaceea, citirea romanului „Desculț" completează datele științifice pe care le-am căpătat la lecțiile de istorie în legătură cu această răscoală a țărănimii din țara noastră. In felul acesta, literatura joacă un mare rol instructiv. Tocmai acest rol important al literaturii l-a subliniat și Fr. Engels, când a arătat că, din romanele lui Honoré de Balzac, mare romancier francez din prima jumătate a secolului al XIX-lea, el a aflat *„date economice mai numeroase și mai amănunțite decât din cărțile tuturor istoricilor, economiștilor, statisticienilor profesioniști din acel timp la un loc"*.

Paralel cu importanța instructivă a literaturii artistice, trebue să subliniem marele ei rol educativ. Literatura bună nu se mărginește să dea numai un bagaj de cunoștințe; ea influențează în acelaș timp, în mod fericit, voința și sentimentele cititorului. Scriitorul înfățișează viața reală. **Datorită faptelor descrise, cât și felului cum le prezintă autorul, lectura unei opere literare, nu numai că ne ajută să cunoaștem realitatea, ci, totodată ne îndeamnă să luăm o atitudine, să iubim unele personagii, să urîm altele, să fim de acord sau nu cu unele acțiuni ale lor, să dorim sau să nu dorim să le luăm de exemplu. Tocmai pe aceasta se bazează acțiunea educativă a literaturii.**

Știm că în trecutul apropiat, fabricanții din țara noastră exploatau nemilos pe lucrători, iar legile burgheze de asigurare a drepturilor celor ce sufereau accidente în timpul muncii erau doar vorbe goale. Citind însă nuvela „Uzina vie", de Al. Sahia, ura noastră împotriva asupritorilor devine și mai puternică. Suferințele lui Bozan, rămas schilod în urma unui accident de muncă, revolta lui și a tuturor muncitorilor din fabrică împotriva patronului care refuză să cumpere un picior de lemn lucrătorului accidentat în timpul muncii, le retrăim și noi, ele au răsunet adânc în sufletul nostru și simțim mai puternic revolta contra exploatatorilor. Nuvela lui Al. Sahia, astăzi când vremurile amintite în povestire sunt apuse, ne dă

Scanned with OKEN Scanner

curajul și dârzenia de a lupta și mai avântat până la desființarea deplină a exploatării omului de către om în țara noastră.

Pentru Anton, eroul principal din piesa „Minerii", de M. Davidoglu, cititorul sau spectatorul simte dragoste și admirație.

În fruntea bătăliei cărbunelui ce se desfășoară astăzi pe „Valea Jiului", Anton, sub îndrumarea Partidului, caută permanent metode noi de muncă, luptând în același timp, vigilent, curajos și perseverent contra dușmanilor clasei muncitoare, care încearcă să pună opreliști în drumul spre mai bine al celor ce muncesc. Lupta lui Anton este o pildă și un îndemn pentru lupta ce trebue dusă de fiecare om al muncii din țara noastră, în mărețul efort de construire a socialismului. Scriitorul redă tablouri adevărate, desprinse din viață și totodată își învață cititorul sau spectatorul cum trebue să trăiască și să lupte pentru binele celor ce muncesc.

Aceleași sentimente și chemări la luptă ni le trezește de pildă, și poezia „Inainte", de D. Th. Neculuță, primul poet muncitor din literatura noastră. Indemnul cald și chemarea la luptă pentru ruperea lanțurilor exploatării omului de către om și pentru transformarea societății prin luptă revoluționară, răsună prelung în sufletele noastre, poezia având în felul acesta un mare rol educativ.

Fie poezie, nuvelă, roman, piesă de teatru, opera literară oglindește întotdeauna idealurile sociale ale creatorului ei. Tocmai de aceea literatura, ca și întreaga artă, este legată de lupta de clasă și are un caracter politic. Indreptând atenția cititorului asupra unor anumite tablouri din viață, prezentându-le într'o anumită lumină, scriitorul ia parte activă la lupta social-politică, se situiază pe poziția de luptă a unei clase sau a alteia.

Am amintit, mai înainte, de piesa „Minerii", de nuvela „Uzina vie", de romanul „Desculț" și de poezia „Inainte". Toate aceste opere literare oglindesc dragostea caldă și simpatia adâncă a autorilor pentru suferințele și lupta celor ce muncesc și, în același timp, ura neîmpăcată împotriva asupritorilor și dușmanilor poporului.

Aceste sentimente se transmit cititorilor, înarmându-i și mai mult pentru lupta dârză, pentru înlăturarea definitivă a oricărei exploatări a omului de către om. In felul acesta, privind viața și societatea din punctul de vedere al luptei clasei muncitoare, atât D. Th. Neculuță și Al. Sahia, cât și M. Davi-

Scanned with OKEN Scanner

doglu şi Zaharia Stancu se înregimentează prin operele lor în marea armată a oamenilor muncii, care luptă în ţara noastră pentru pace şi progres.

Adevăraţii scriitori au fost şi sunt totdeauna legaţi de năzuinţele poporului lor. Tocmai de aceea poporul îi înţelege şi-i iubeşte, iar opera lor pătrunde în mintea, inima şi voinţa poporului.

Se ştie că popoarele lumii nu vor războiul. De aceea pretutindeni pe întreg globul pământesc, scriitorii adevăraţi, legaţi strâns de mase, fac astăzi din operele lor o armă ascuţită în lupta ce o duc popoarele lumii pentru pace. In frunte cu scriitorii Marii Uniuni Sovietice: Fadeev, Şolohov, Tihonov, Simonov, etc., zeci şi sute de scriitori din întreaga lume: Aragon (Franţa), Neruda (Chili), Fast (Statele Unite), etc., luptă sub un singur stindard: steagul Păcii! Scriitorii din R. P. R., în străduinţa lor de a crea o literatură care să oglindească adâncile transformări din ţara noastră, fac şi ei din literatura ce o făuresc, o armă în lupta pentru pace. Nu numai prin poeziile închinate de-a dreptul luptei pentru pace (ale lui Radu Boureanu, Maria Banuş, Eugen Jebeleanu, etc.), literatura noastră aduce contribuţia sa la lupta pentru pace, ci orice vers, orice povestire în care se cântă munca clocotitoare a poporului nostru pentru făurirea orânduirii noui socialiste, este un prinos adus luptei pentru pace, deoarece munca avântată pentru ridicarea socialismului ce se desfăşoară astăzi în întreaga ţară, va face, nu numai ca poporul nostru să urce o treaptă mai sus pe drumul progresului, ci să contribue în mod activ la apărarea păcii. **A lupta pentru socialism, înseamnă a lupta pentru Pace!**

INDRUMĂRI BIBLIOGRAFICE

Se vor folosi pentru exemplificare pasagii din operele citate, precum şi volumele:

„Lupta pentru pace", ed. E.P.L.A. — 1949.

„Cântăreţii lumii, forţe ale păcii", antologie de poeme pentru pace, culese din lirica progresistă universală.

„Scriitorii din R.P.R. în slujba poporului", antologie de poezie şi proză, tipărită cu prilejul Congresului intelectualilor din R. P. R. pentru apărarea păcii şi culturii, din Martie 1949.

Scanned with OKEN Scanner

SITUAȚIA SCRIITORILOR IN TRECUT ȘI AZI

1. Condițiile în care trăiau scriitorii din țara noastră în vremea regimurilor burghezo-moșierești, erau cât se poate de grele. Ei nu puteau trăi din produsul muncii lor literare. Supuși și ei aceleeași nesiguranțe a zilei de mâine, care caracterizează viața intelectualilor în societatea capitalistă, scriitorii erau siliți să-și vândă puterea de muncă, îndeplinind o funcție oarecare pentru a-și câștiga existența, așa cum s'a întâmplat cu unii dintre cei mai mari creatori ai noștri, ca Mihai Eminescu, I. L. Caragiale și alții.

Aceste condiții de existență, făceau ca mulți scriitori să se închidă în ei, să se rupă de viață, să nu poată păstra mereu legătura cu năzuințele și lupta poporului. Desigur, clasele conducătoare încurajau o atare atitudine, ba chiar o impuneau celor ce voiau să-și vadă operele primite și apreciate în aceste cercuri. Iar dacă scriitorii încercau să pună anumite probleme cu caracter social sau să arate nedreptatea orânduirii sociale, așa cum a făcut, de pildă, Cezar Boliac, erau trecuți sub tăcere voită și dați repede uitării de critica și istoria literară a regimului burghezo-moșieresc. Să ne gândim, de pildă, la curentul literar din jurul revistei „Contemporanul", prima publicație cu caracter cultural a clasei muncitoare. Aproape toți poeții acestui curent, printre care și poetul D. Th. Neculuță, au fost sau trecuți sub tăcere, sau reduși la o mică importanță de reprezentanții ideologiei claselor conducătoare. Chiar Caragiale a suferit persecuții din partea guvernanților vremii, din pricina problemelor sociale pe care le ridicau operele sale.

Și Eminescu fusese silit adesea, „să modereze" tonul unor lucrări, pentru a fi pe placul acelorași cercuri.

Această stare de lucruri s'a prelungit în țara noastră dealungul anilor în care s'au perindat la conducere partidele bur-

Scanned with OKEN Scanner

gheze, apoi dealungul anilor dictaturii fasciste, până la 23 August 1944, data eliberării noastre de către gloriasele Armate Sovietice. Pentru această epocă este grăitor exemplul lui Alexandru Sahia, scriitorul însufleţit de idealurile clasei muncitoare, care a murit ros de tuberculoză, ignorat de critica burgheză.

După 23 August 1944, în ţara noastră s'au realizat adânci transformări economice şi politice care au dus la schimbări şi în ceea ce priveşte literatura. Clasa muncitoare, luând puterea în mâini, a pornit, sub conducerea Partidului ei, să construiască socialismul. In lupta aceasta pentru construirea socialismului, pentru educarea unui om nou, scriitorii au un rol de căpetenie. Ei se alătură clasei muncitoare, îşi însuşesc idealurile acesteia, luptă conştient alături de ea, sub îndrumarea Partidului. Scriitorii au început să înfăţişeze în operele lor aspectele noui ale vieţii sociale, bogăţia de teme şi de idei inspirate de noua concepţie asupra vieţii şi muncii. Avântul cu care se lucrează în uzine, pe ogoare, pe şantiere, lupta dârză care se duce împotriva duşmanilor de clasă, de către muncitori şi ţărănimea muncitoare, iată izvorul nesecat al temelor noui din literatură.

Infăţişând într'o formă artistică realizările regimului nou şi lupta împotriva duşmanilor poporului muncitor, scriitorii grăbesc construirea socialismului. Astfel arta lor îndeplineşte un rol social, ea este pusă în slujba poporului. Partidul şi Guvernul nostru poartă scriitorilor cea mai mare grijă, activitatea lor fiind preţuită de toţi acei pentru care ei scriu.

In Republica Populară Română, scriitorii au condiţii asigurate pentru a putea deveni şi ei cu adevărat **„ingineri ai sufletelor omeneşti“**, cum i-a numit I. V. Stalin pe scriitorii sovietici.

2. Aceşti oameni noui, scriitorii sovietici, luptători pentru construirea comunismului, au avut mari înantaşi în scriitorii din Rusia prerevoluţionară, scriitorii care au luptat împotriva iobăgiei, a regimului ţarist şi a nedreptăţii sociale, educând în cititori simţul dreptăţii şi năzuinţa spre mai bine. Iată cum caracterizează Maxim Gorki pe scriitorul rus: *„ca om, ca personalitate, scriitorul rus... a fost luminat de o lumină vie, de o iubire devotată şi pătimaşă pentru marea cauză a vieţii şi a literaturii, pentru poporul istovit de muncă şi trudind amar pe pământul său. El a fost un luptător cinstit, un mare martir*

Scanned with OKEN Scanner

al dreptății, un erou în muncă și un copil în raporturile cu oamenii ,cu sufletul limpede ca lacrima și aprins ca steaua de pe palidul cer al Rusiei".

Pușkin spunea despre sine:

„Mă va iubi de-apururi norodul de ispravă,
„Că simțăminte bune eu am trezit duios,
„Că'n veacul nostru crâncen, dând libertății slavă,
„Cerut-am milă pentru cei de jos."

Operele lui Gogol au trezit dragostea pentru popor și ura împotriva funcționarilor corupți ai regimului țarist și ai moșierilor. Povestirile lui Turghieniev au jucat un mare rol în lupta împotriva iobăgiei. Lev Tolstoi a dat, pe deoparte, cele mai minunate imagini ale oamenilor ruși, care s'au ridicat în 1812 pentru apărarea patriei lor, iar pe de altă parte, așa cum a spus Lenin: „a smuls toate măștile" Rusiei iobage și capitaliste. Incă din ultimul deceniu al veacului trecut, Maxim Gorki, marele scriitor al clasei muncitoare, prin figurile de oameni puternici și mândri pe cale le-a creiat, chema la luptă împotriva lumii capitaliste. Mai târziu, el a scris romanul „Mama", care a făcut să se ivească printre muncitori mii de noui luptători revoluționari.

Literatura sovietică ne arată cum în lupta și în munca de construire a socialismului se naște omul-cetățean al societății noui, cum apar nouile raporturi dintre oameni. N. Ostrovski, autorul romanului „Așa s'a călit oțelul", caracterizează astfel pe scriitorul sovietic: *„este mai întâi de toate un ziditor al socialismului. Este un luptător. Luptător, învățător, tribun.... Viața noastră ne dă nouă scriitorilor, cel mai bogat material pentru crearea tipului minunat al scriitorului entuziast și cinstit. Câți oameni eroi a dat țara noastră, în care fiecare poate ajunge om mare, pentrucă la noi munca a devenit o problemă de cinste, de vitejie, de glorie și eroism! Fiecare zi ne aduce noui și noui fapte de eroism în muncă ale poporului eliberat, care pentru prima oară a cunoscut bucuria muncii pentru sine, pentru propria lui fericire. Scriitorului îi rămâne doar să dea o imagine tot atât de luminoasă, pe cât de luminoasă este și viața noastră".*

Scanned with OKEN Scanner

In zilele Marelui Război pentru Apărarea Patriei, rolul scriitorilor sovietici a crescut şi mai mult. Scrierile lor ridicau moralul oamenilor sovietici, făceau să încolţească ura împotriva duşmanului şi întăreau credinţa în victorie.

Odată cu sfârşitul războiului, în condiţiile de paşnică desvoltare a statului, scriitorii sovietici şi-au asumat sarcini de cinste: *„de a ajuta poporului, statului şi Partidului, să crească un tineret mândru, încrezător în puterile sale, care nu se teme de nicio greutate“*. (Jdanov).

In Ţara Sovietelor, scriitorul se bucură de mare cinste, fiind înconjurat de dragostea şi stima tuturor.

Iată dar, ce pildă măreaţă stă mereu în faţa scriitorilor din tânăra Republică Populară Română, care a păşit la construirea socialismului. Din această măreaţă experienţă a culturii sovietice, cea mai avansată din lume, ne inspirăm pentru a construi şi în ţara noastră o cultură pe baze socialiste, o cultură a întregului popor. Şi la noi deci, se pun astăzi jaloanele unei literaturi strâns legate de lupta poporului. Romane ca „Negura“ sau „Desculţ“, nuvele ca „Duşmănie“ sau „Bijuterii de familie“, piese de teatru ca „Minerii” şi „Cumpăna”, poezii ca „Patronul“ sau „Lazăr dela Rusca“ şi atâtea altele, sunt opere care oglindesc cultura nouă, ce se desvoltă în ţara noastră odată cu construirea socialismului, cultură adânc ancorată în viaţa şi năzuinţele poporului nostru şi în lupta pe care el o duce pentru pace şi progres.

Scanned with OKEN Scanner

LITERATURA CA REPREZENTARE TIPICĂ A VIEȚII

1. — **Opera literară oglindește viața, dar nu așa cum ar face o fotografie.** *„Descriind un băcan, un funcționar sau un muncitor cunoscut* — spune Maxim Gorki — *scriitorul dă o fotografie mai mult sau mai puțin reușită a unui anumit om; dar aceasta va fi doar o fotografie lipsită de conținut social educativ...*

Dacă însă un scriitor va ști să deosebească cele mai caracteristice trăsături de clasă, obiceiurile, gusturile, felul de vorbire al fiecăruia din douăzeci, cincizeci, o sută de băcani, funcționari sau muncitori, să le descopere și să le unească într'un singur băcan, funcționar, muncitor, atunci scriitorul va creia „un tip" și acesta se va numi „artă".

Astfel, de pildă, Tipătescu, Trahanache, Farfuridi, Brânzovenescu sau Caţavencu, personagiile principale din „O scrisoare pierdută" de Caragiale, au fost create de autor în urma unui șir întreg de observațiuni asupra politicienilor corupți, reprezentanți ai regimului burghezo-moșieresc din țara noastră. Aceste personagii, fie că e vorba de Caţavencu, demagog șantagist, de Trahanache, politician necinstit, sau de oricare altul, sunt exemplare tipice ale oamenilor politici ai claselor conducătoare de atunci. Pristanda întruchipează pe slujbașul umil al acelor regimuri, necinstit și el, gata să slujească sau să trădeze pe orice stăpân. Este și el un tip care completează galeria personagiilor înfățișate de Caragiale pentru a ilustra corupția claselor conducătoare exploatatoare din acel timp.

Dăm aici, pentru exemplificare, un fragment din „O scrisoare pierdută", anume scenele V și VI din actul 3.:

inv. 113204

Scanned with OKEN Scanner

„O scrisoare pierdută“

de I. L. CARAGIALE

(Fragment)

In actele precedente, lupta electorală dintre cele două partide, liberal și conservator, ia într'un orășel oarecare, o întorsătură serioasă, datorită unei întâmplări neînsemnate în aparență. Zoe, soția lui Trahanache, șeful organizației guvernamentale conservatoare, a pierdut o scrisoare de dragoste, trimisă ei de către Tipătescu, prefectul județului. Scrisoarea ajunge în mâinile lui Nae Caţavencu, candidatul opoziției, care încearcă să șantajeze pe Zoe și pe prefect, cerându-le să-i susțină candidatura și amenințând că altfel, va publica scrisoarea. Zoe, temându-se de scandal, îl convinge până la urmă pe prefect să susțină candidatura lui Caţavencu. Dar dela București vine ordin să fie sprijinită candidatura lui Agamiță Dandanache. Intre timp se descoperă și o poliță falșificată de Caţavencu. Acesta nestiind nimic din ultimele evenimente, așteaptă să se vadă ales și ține un discurs la o adunare electorală.

SCENA V

(Trahanache, care s'a urcat la tribună, apoi Caţavencu Popescu, Ionescu, alegători. Publicul venind din fund și ocupând locurile lor din scena I-a. Intrare sgomotoasă, acompaniată de clopoțelul prezidentului).

TRAHANACHE *(în picioare):* Orele sunt înaintate! Poftiți, poftiți stimabililor: avem chestiuni arzătoare la ordinea zilii... (șade).

CAŢAVENCU *(cu modestie):* D-le președinte, vă rog, cerusem și eu cuvântul...

TRAHANACHE: Da, *(binevoitor)* da, stimabile. Aveți cuvântul. Poftiți la tribună!...

(Mișcare în grupul lui Caţavencu).

CAŢAVENCU: *(ia poză, trece cu importanță printre mulțime și suie la tribună; își pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hârtii și gazete și le așează pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avocățească fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția care pare a-l birui. — Tăcere completă. Cu glasul tremurat)* Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... *(plânsul îl înnecă).* Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă

Scanned with OKEN Scanner

emoţiunea mă apucă aşa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune şi eu... *(plânsul îl înnecă mai tare)*... Ca orice român, ca orice fiu al ţării sale... în aceste momente solemne... *(de-abia se mai stăpâneşte)* mă gândesc... la ţărişoara mea... *(plânsul l-a biruit de tot)* la România... *(plânge. Aplauze la grup)*... la fericirea ei... *(acelaş joc de amândouă părţile)*... la fericirea ei, *(asemenea crescendo)*... la viitorul ei! *(plâns cu hohot). (Aplauze sguduitoare).*

IONESCU, POPESCU, TOŢI: *(foarte mişcaţi):* Bravo!

CAŢAVENCU *(ştergându-se repede la ochi, şi remiţându-se d'odată: cu tonul brusc, vioi şi lătrător):* Fraţilor mi s'a făcut o imputare şi sunt mândru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... *(foarte volubil).* Mi s'a făcut imputarea că sunt foarte, că sunt prea, că sunt ultra-progresist... că sunt liber-schimbist..., că voiu progresul cu orice preţ. *(scurt şi foarte retezat)* Da, da, da, de trei ori da! *(aruncă roată priviri scânteetoare în adunare. Aplauze prelungite).*

CAŢAVENCU: Da! *(cu putere din ce în ce crescândă).* Voiu progresul şi nimic alt decât progresul: pe cale politică... *(îngroaşă vorbele).*

POPESCU: Bravo!

CAŢAVENCU: Socială...

IONESCU: Bravo!

CAŢAVENCU: Economică...

POPESCU: Bravo!

CAŢAVENCU: Administrativă...

IONESCU: Bravo!

CAŢAVENCU: Şi... Şi...

IONESCU, POPESCU, GRUPUL: Bravo!, Bravo!

TRAHANACHE *(clopoţind):* Rog, nu întrerupeţi pe orator, stimabile...

CAŢAVENCU *(cu tărie):* Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule preşedinte... *(către adunare şi mai ales către grup, cu tonul sigur).* Puteţi, d-lor, să întrerupeţi, pentrucă eu am tăria opiniunilor mele... *(reintrând în tonul discursului şi îngroşând mereu vorbele)* şi... şi... finanţiară *(Aplauze prelungite)*... Da, suntem ultra-progresişti, da suntem liber-schimbişti... Or... conduşi de aceste idei, am fundat aci, în oraşul nostru „Aurora Economică Română" soţietate enciclopedică-cooperativă, independentă de cea din Bucureşti... pentrucă noi suntem pentru descentralizare. Noi...

Scanned with OKEN Scanner

..eu.. nu recunosc, nu voiu să recunosc epitropia Bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul nostru putem face și noi ce fac dânșii în al lor...

GRUPUL *(aplauze)* Bravo!

CAȚAVENCU: Soțietatea noastră are de scop să încurajeze industria română, pentru că, dați-mi voie să vă spuiu, din punctul de vedere economic, stăm rău...

GRUPUL *(aplauze)* Bravo!

CAȚAVENCU: Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire. Soțietatea noastră, dar, noi, ce aclamăm? Noi aclamăm munca, travaliul care nu se face deloc în țara noastră!

GRUPUL: Bravo! *(aplauze entuziaste).*

TRAHANACHE *(clopoțind):* Stimabile... nu...

CAȚAVENCU: Lăsați, d-le președinte, să întrerupă... nu mă tem de întreruperi!...

GRUPUL: Bravo! *(aplauze).*

CAȚAVENCU: Această stare de lucruri este intolerabilă! *(aprobări în grup. Cu tărie).* Până când să n'avem și noi faliții noștri? ...Anglia 'și are faliții săi, Franța 'și are faliții săi, până și chiar Austria 'și are faliții săi, în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară, își are faliții săi *(îngroașe vorbele)* ...Numai noi să n'avem faliții noștri!... Cum zic: această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura!... *(aplauze frenetice. Pauză. Oratorul soarbe din pahar și aruncă iar priviri scânteetoare în adunare. In momentul acesta mai mulți inși se mișcă în fund, pe unde apare Cetățeanul turmentat și Ghiță în țivil).*

SCENA VI

Aceiași. — Ghiță Pristanda și Cetățeanul foarte șovăind. Sgomot la intrarea acestora.

TRAHANACHE *(clopoțind):* Faceți puțintică tăcere...

CAȚAVENCU *(care, în timpul scurt al rumorii provocate de intrarea lui Pristanda și a Cetățeanului turmentat, și-a consultat hârtiuțele, cu ton predominator):* Fraților, iată ce spun statutele soțietății noastre la art. I-iu: „Se formează în urbia noastră o soțietate Enciclopedică-Cooperativă cu numele de „Aurora Economică Română". Scopul soțietății este ca România să fie bine și tot Românul să prospere!".

Scanned with OKEN Scanner

CETĂŢEANUL *(care, dela intrare, a venit şovăind până în mijloc şi s'a turnat pe un scaun în faţa tribunei, se scoală şi ridică mâna):* Şi eu! *(sughite)* Şi eu sunt! *(şovăie şi iar se toarnă pe scaun. — Râsete în fund, rumoare în faţă).*

CAŢAVENCU *(către Trahanache, întorcându-se spre masa prezidenţială).* Domnule Preşedinte, rog să nu fiu întrerupt...

TRAHANACHE: Par'că ziceai stimabile, că întreruperile...

CAŢAVENCU: Da, *(cu dignitate),* dar...

TRAHANACHE: In sfârşit ...*(clopoţind)* Nu întrerupeţi... mă rog...

CAŢAVENCU *(căutând şirul).* Ziceam dar: „...ca România să fie bine şi tot Românul să prospere...".

CETĂŢEANUL *(se scoală şovăind şi ridică mâna).* Şi eu sunt! *(sughite rău; râsete, rumoare).*

TRAHANACHE: A! *(sculându-se peste masă).* Ce? Ce eşti dumneata, stimabile?

CETĂŢEANUL *(sughiţând)* Mă cunoaşte d. Nae... *(arată pe Caţavencu).* Cioclopedică... (râsete, rumoare).

CAŢAVENCU *(nervos):* Ce?

CETĂŢEANUL: Română!... *(râsete; sughite).* Aurora!... *(sughite; râsete, rumoare din ce în ce mai mare).*

TRAHANACHE *(nervos şi el, către adunare, clopoţind).* Faceţ tăcere, stimabile !... *(către Cetăţeanul turmentat):* Cum?

CETĂŢEANUL *(şovăind):* Cioclopedică! *(sughite).* Comportativă! *(sughite).* Iconomie! *(sughite).* Soţietate care va să zică... *(râsete şi rumoare mare).*

IONESCU: E turmentat!...

POPESCU: E tun! *(grupul se mişcă; unii se scoală).*

CETĂŢEANUL *(sughiţând şi strigând)* Sun nembru!

TRAHANACHE *(agitând clopoţelul cu putere, către Ionescu şi Popescu):* Stimabile, stimabile, *(cu afabilitate)* rog, daţi afară pe onorabilul!

IONESCU, POPESCU şi GRUPUL: Afară! E turmentat! Afară! *(Ionescu şi Popescu îl îmbrâncesc spre uşă. Caţavencu s'a dat jos dela tribună şi vorbeşte cu câţiva din grup).*

CETĂŢEANUL *(îmbrâncit de dascăli, şi opunându-se).* Nu mă'mbrânciţi... că ameţesc!

IONESCU, POPESCU şi GRUPUL: Afară!

Scanned with OKEN Scanner

CETĂȚEANUL: Nembru! *(toată scena aceasta a fost însoțită de râsete și rumoare. Dascălii au dat afară pe cetățeanul turmentat. In adunare mișcare. Pristanda se apropie la tribună, în vreme ce dascălii și grupul lor, în mijloc cu Cațavencu se agită și-și reiau locurile).*

PRISTANDA: *(misterios lui Trahanache).* Coane Zahario, dă-i zor. Trebue să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Cațavencu. Ordinul lui Conu Fănică ...Sunt la ușă, când oiu tuși de trei ori, dumneata proclamă catindatul și ieși pe portiță... și pe urmă-i treaba mea...

TRAHANACHE *(încet).* Bine.

PRISTANDA *(încet).* Când oiu tuși de trei ori: nu mi-a sosit încă oamenii!... *(trece lângă ușa din fund, pe unde intră cu sgomot Farfuridi, Brânzovenescu și alți câțiva, Pristanda vorbește încet cu dânșii. Toți se aranjează în fund, astupând ușa de ieșire).*

Discursul lui Cațavencu este un model tipic de demagogie, în care vorbitorul înșiră o serie de fraze sforăitoare, fără legătură între ele, vrând să amețească masele de alegători cu vorbe goale. Cațavencu, la fel ca toate celelalte personagii din piesă, este prototipul politicianului odios, care înșală poporul sub masca unei „onorabilități" de împrumut. Satirizându-l pe Cațavencu, Caragiale a lovit în toată masa politicienilor necinstiți, liberali și conservatori deopotrivă, al căror singur scop era satisfacerea intereselor lor meschine, în dauna poporului înșelat și jefuit.

INTREBĂRI:

1. Ce trăsături tipice întruchipează personagiile din această scenă?
2. Care sunt trăsăturile lor individuale?
3. Caracterizați spiritul de observație al lui Caragiale, așa cum rezultă din prezentarea personagiilor din scenele citite.

2. — **In opera literară, tipice sunt nu numai personagiile, ci și faptele, întâmplările.** Eroii sunt puși de autori în situațiile în care s'au mai găsit multe alte persoane, pentru ca tabloul zugrăvit să fie mai viu, mai general, adică să fie tipic.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, în romanul cunoscutului autor sovietic, Nicolae Ostrovschi, „Așa s'a călit oțelul", este descrisă o întâmplare caracteristică pentru atitudinea eroicului tineret sovietic în timpul războiului civil.

De bună seamă, în astfel de situații s'au găsit mulți dintre tinerii care, asistând la clocotul uriaș al revoluției, și-au pus toate forțele în slujba ei. Autorul, găsind această împrejurare tipică, a introdus-o în cursul romanului lui. In fragmentul pe care-l vom da mai jos, ne este înfățișat Pavel Corceaghin, eroul romanului, care începând să înțeleagă mișcarea revoluționară, eliberează prin luptă pe muncitorul, agitator comunist, Juhrai.

„Așa s'a călit oțelul"

de NICOLAE OSTROVSCHI

(Fragment)

„După ce făcu vreo zece pași, Liza văzu cum înaintau pe șosea venind de după cotitură, doi oameni. In față, mergea un muncitor spătos cu pieptul larg, cu surtucul deschiat, prin deschizătura căruia se vedea o flanelă vărgată. Pe cap avea o șapcă trasă pe sprâncene. Sub ochi avea cearcăne albastre, întunecate.

El pășea, mișcându-și cu hotărîre picioarele puțin încovoiate, încălțate în cisme galbene, scurte.

La trei pași în urma lui, sprijinindu-se aproape cu baioneta în spinarea lui, mergea un petliurist, îmbrăcat cu un caftan cenușiu și cu două cartușiere la centură.

Pe sub căciula mițoasă priveau drept în ceafa arestatului doi ochi atenți, aproape închiși. Niște mustăți galbene, afumate de mahorcă, se sburleau de-o parte și de alta a nasului.

Incetinindu-și puțin pasul, Liza trecu pe partea cealaltă a șoselei. In dosul ei venea pe șosea, Pavel.

Cotind spre dreapta, în drum spre casă, îi văzu și el pe cei ce veneau.

Picioarele prinseră parcă rădăcini în pământ. Il recunoscu imediat pe Juhrai, care mergea înainte.

Scanned with OKEN Scanner

„Iată de ce nu s'a întors!".

Juhrai se apropia. Inima lui Corceaghin bătea puternic. Gândurile i se succedau cu atâta repeziciune, încât îi era cu neputinţă să le cristalizeze. Timpul era prea scurt ca să poată lua o hotărîre. Un lucru însă era limpede. Juhrai era pierdut.

Privind la cei ce se apropiau, Pavel se pierdea în noianul sentimentelor care îl înnăbuşeau.

„Ce să fac?".

In ultimul moment îşi aminti: revolverul e în buzunar. De îndată ce vor trece, va trage pe la spate în omul cu puşca, şi atunci Fiodor va fi liber. După ce luă hotărîrea asta, hora gândurilor încetă. Dinţii i se încleştară puternic, dureros. Ieri abia îi spusese Fiodor: „Pentru treaba noastră ne trebuesc oameni de soi, curajoşi...".

Pavel se uită repede înapoi. Strada care ducea în oraş era pustie. Niciun suflet de om nu era pe acolo. In fund zări o siluetă de femeie într'un palton scurt, grăbită să treacă strada. Nu constituia o piedică. Strada a doua, dela răscruce ,nu putea fi văzută. In depărtare, pe drumul care duce la gară, se vedeau câteva siluete omeneşti.

Pavel se apropiă de marginea şoselei, Juhrai îl văzu pe Corceaghin, când acesta era la distanţă de câţiva paşi de dânsul.

Ii aruncă o privire piezişă. Sprâncenele lui stufoase trăsărîră. Il recunoscuse şi, din pricina mirării, incetini pentru moment pasul. Spinarea lui se lovi de vârful baionetei.

— Mişcă-te sau îţi ard un pat de armă! mârâi soldatul din urma lui.

Juhrai păşi cu putere. Voi să spună ceva lui Pavel, dar se reţinu şi în semn de salut ridică mâna.

De teamă să nu atragă atenţia mustăciosului roşcovan, Pavel îl lăsă pe Juhrai să treacă pe lângă dânsul, întorcând capul puţin într'o parte, ca şi cum i-ar fi fost indiferente toate cele ce se petreceau.

Un gând îngrozitor îi sfredelea mintea: „Dacă trag într'însul şi dau greş, gloanţele îl pot nimeri pe Juhrai...".

Dar mai avea oare timp să se gândească când petliuristul era lângă dânsul?

Lucrurile se petrecură astfel: în momentul când soldatul cu mustaţa roşie care-l excorta pe Juhrai ajunse în dreptul lui, Pavel Corceaghin se aruncă pe neaşteptate asupra petliuris-

Scanned with OKEN Scanner

tului şi înşfăcându-i pușca, o răsuci brusc, cu țeava spre pământ.

Baioneta sgârie piatra cu un scrâșnet

Petliuristul nu se aşteptase să fie atacat. Işi pierdu un moment cumpătul. Isbuti însă repede să tragă arma spre dânsul. Lăsându-se cu toată greutatea trupului în țeava puștii, Pavel o ținea plecată spre pământ. Porni o împușcătură. Isbind piatra şi ricoşind cu țiuit, glontele se înfipse în marginea şanțului.

Pocnetul armei îl făcu pe Juhrai să sară într'o parte, întorcându-se pe loc. Soldatul smucea cu furie pușca din mâinile lui Pavel. O învârtea, răsucind mâinile adolescentului. Dar nici Pavel nu-i dădea drumul. Scos din fire, petliuristul îl răsturnă cu o lovitură bruscă la pământ. Dar nici această încercare de eliberare a puștii nu-i reuşi. Căzând pe caldarâm, Pavel îl târâ după dânsul şi pe soldat. Nu existau puteri care să-l facă să dea drumul puștii într'un astfel de moment.

Din două sărituri Juhrai fu lângă ei. Un pumn formidabil în capul soldatului, şi acesta se prăbuşi la pământ. Alte două lovituri ca de plumb îl rostogoliră în şanț.

Aceleaşi mâini puternice îl ridicară şi pe Pavel dela pământ".

INTREBĂRI:

1. In ce împrejurare îl situează autorul pe personagiul Pavel Corceaghin?

2. Este aceasta o împrejurare tipică? De ce?

3. Care sunt însuşirile tipice de care dă dovedă Pavel Corceaghin?

4. Care sunt trăsăturile lui individuale?

3. Nu numai personagiile sau întâmplările pot fi tipice, ci şi peisagiile. Tabloul suburbiei muncitoreşti din primul capitol al romanului „Mama", de Gorki, nu este o simplă fotografie a unei localități înaintea revoluției. Zugrăvind acest cartier, artistul a luat ceeace era caracteristic oricărei suburbii muncitoreşti din Rusia țaristă — noroiul, casele scunde, cârciuma,

Scanned with OKEN Scanner

fabrica cu ferestre murdare, pătate de uleiu, cu țipătul sirenei în întunerecul dimineții. Asemenea suburbii se aflau în jurul tuturor orașelor mari. Până nu de mult, și la noi periferia păstra aceeași stare de mizerie menținută de regimul burghezo-moșieresc.

„M a m a"

de MAXIM GORKI

(Fragment)

„In fiecare zi, deasupra cartierului muncitoresc, prin aerul jilav și îmbâcsit de fum, sirena fabricii tremura și țipa. Oameni mahmuri, care nu apucaseră să-și sature mușchii de somn, ieșiau în stradă ca niște gândaci speriați din casele mici și cenușii. Mergeau pe strada nepavată, prin semi-întunerecul rece, spre cuștile înalte de piatră ale fabricii, care-i aștepta cu o încredere nepăsătoare, luminând drumul murdar cu zeci de ochi pătrați și vâscoși. Noroiul plescăia sub picioare. Glasurile somnoroase răsunau strigăte răgușite, înjurături josnice spintecau văzduhul; intru întâmpinarea oamenilor veneau alte sgomote: zarva greoaie a mașinilor, sâsâitul aburilor. Hornurile înalte, negre, se înălțau aspru și posac, ca niște bețe groase, ridicate deasupra cartierului.

Seara, când soarele apunea și când razele lui roșii străluceau obosite pe geamurile caselor, fabrica arunca oamenii din pântecul ei de piatră, ca pe o sgură inutilă; ei pășeau din nou pe străzi, afumați ,cu fețele negre, împrăștiind în aer duhoarea lipicioasă a unsoarei de mașini și dinții le sclipeau înfometați. Acum, în glasul lor răsuna vioicinea și chiar bucuria: se sfârșise pentru astăzi munca silnică, acasă îi aștepta cina și odihna. Fabrica le fura ziua; mașinile le storceau din mușchi atâtea puteri de câte aveau ele nevoie. Incă o zi pierea din viață, fără să lase nicio urmă; omul mai făcea încă un pas spre mormânt, dar vedea înaintea lui plăcerea de a se odihni, bucuria dè a sta în cârciuma plină de fum și era mulțumit. In zilele de sărbătoare, oamenii dormeau aproape până la ora zece. Oboseala strânsă

Scanned with OKEN Scanner

ani de ani le ucisese pofta de mâncare şi de aceea, ca să se poată hrăni îşi aţâţau stomacul cu rachiu arzător. Către seară se plimbau alene pe străzi; cei care aveau galoşi îi încălţau chiar dacă era uscat; iar dacă aveau umbrelă de ploaie, o purtau cu ei când soarele mai strălucea încă înainte de asfinţit. Când se întâlneau, vorbeau despre fabrică şi despre maşini, îi înjurau pe şefi, se gândeau şi vorbeau numai ceea ce era strâns legat de munca lor. In monotonia şi plictiseala acestor zile, abia de licăreau gânduri răsleţe, slabe şi stângace. Când se întorceau acasă, îşi certau femeile şi adesea le băteau fără să-şi cruţe pumnii. Tinerii stăteau în cârciumi sau făceau petreceri când la un prieten, când la celălalt, cântau din armonică cântece urâte, murdare, beau, dansau, înjurau şi bârfeau. Istoviţi de muncă, oamenii se îmbătau repede şi în pieptul lor svâcnea o aţâţare neînţeleasă şi bolnăvicioasă, care se cerea scoasă la lumină. Se legau de toate întâmplările care puteau să le împrăştie neliniştea. Apoi, din pricina unor fleacuri se aruncau unul împotriva altuia, cu sălbăticie şi cu ură. Se încingeau încăierări sângeroase, care se încheiau cu schilodiri grozave şi uneori chiar cu omoruri. In legăturile lor stăruia simţământul unei răutăţi care stă la pândă, tot atât de îmbătrânită ca şi oboseala din muşchi, pentru care nu mai era nici un leac. Se năşteau cu această boală sufletească, moştenită dela părinţi. Ea dăinuia ca o umbră neagră până la moarte şi-i silea în tot timpul vieţii să îndeplinească o seamă de fapte josnice prin cruzimea lor fără rost.

In zilele de sărbătoare, tinerii se întorceau acasă târziu, cu hainele rupte, pline de praf şi noroi, cu faţa învineţită, lăudându-se cu o mulţumire răutăcioasă, cu loviturile pe care le dăduseră tovarăşilor, ori erau umiliţi şi furioşi, sau plângeau de obidă, beţi, nenorociţi şi respingători. Uneori, flăcăii erau aduşi acasă de părinţi, îi găseau pe lângă garduri, pe străzi sau în cârciumă, beţi, în nesimţire; îi certau rău, loveau cu pumnii în trupurile moi, infierbântate de rachiu, ale copiilor; apoi cu grijă sau fără, îi culcau să doarmă, pentruca a doua zi dimineaţa, când ţipătul mânios al sirenei începea să curgă iarăşi prin văzduh, asemeni unui pârâu negru, să-i trezească din somn ca să meargă la lucru. Se certau, îşi băteau copiii dar încăierările celor tineri păreau lucruri firesti pentru cei mai bătrâni; în tinereţea lor, părinţii bătuseră şi se încăieraseră şi ei la fel, fuseseră şi ei certaţi şi bătuţi de părinţii lor.

Scanned with OKEN Scanner

Aşa era viaţa lor de întotdeauna, ani după ani; ea se scurgea undeva potolit, alene, ca un şuvoiu tulbure, legată de deprinderea veche şi puternică de a gândi, de a făptui acelaş lucru în fiecare zi. Nimeni nu dorea să încerce să-i aducă vreo schimbare...".

INTREBĂRI:

1. In ce culori zugrăveşte Maxim Gorki viaţa periferiei oraşului?

2. De ce spunem că peisagiul acesta este tipic?

3. Ce aflăm noi despre felul cum îşi duc viaţa muncitorii în cartierul lor muncitoresc?

4. De ce Gorki descrie în acest fragment dimineaţa şi seara muncitorului, dar nu descrie şi ziua lui de muncă?

5. Cine era vinovat de starea de mizerie a muncitorimii din vremea în care Gorki a scris romanul „Mama"?

6. Cum a înlăturat pentru totdeauna muncitorimea din Rusia ţaristă mizeria şi exploatarea descrise în acest fragment?

4. Din cele arătate mai sus, precum şi din fragmentele analizate, reese că **însemnătatea literaturii, constă în faptul că ea ne redă imagini tipice, adică generalizate. Insă, deşi sunt tipice, imaginile în operele literare sunt în acelaş timp şi individuale.** Ele sunt înzestrate cu însuşiri individuale specifice numai lor, în aşa fel, încât noi luăm personagiile drept oameni care trăesc. Aşa dar, **tip sau personagiu tipic** se numeşte personagiul care întruchipează trăsăturile comune şi caracteristice unui şir întreg de oameni, păstrând totuşi caracteristicile individuale. Pristanda, deşi înmănunchiază trăsăturile generale ale multora dintre slujbaşii mărunţi ai timpului, are totuşi trăsături de caracter specifice lui, e un personagiu cu particularităţile lui, cu „familie mare, renumeraţie mică", cu vorbirea şi gesturile-i proprii, cu dorinţele lui modeste, cu şireteniile lui.

Ca atare, a tipiza înseamnă a reuni într'un personagiu concret, viu, trăsăturile generale, comune unei categorii întregi de oameni, cu cele proprii numai eroului pe care scriitorul l-a descris.

Scanned with OKEN Scanner

OPERA LITERARA

1. TEMA OPEREI LITERARE

Unele întâmplări ale vieţii atrag în mod deosebit atenţia scriitorului. Acesta începe să le cerceteze, să le studieze; se naşte în el dorinţa de a le zugrăvi într'o expunere artistică.

Toate aspectele realităţii culese de scriitor şi întruchipate într'o operă literară, alcătuiesc tema operei.

1. **Drept temă a unei opere poate sluji un eveniment social de seamă.** De pildă, răscoala din 1907 a masselor ţărăneşti exploatate a servit ca temă multor opere literare, aparţinând fie literaturii populare, fie literaturii culte. Al. Vlahuţă a scris poezia „1907", Cezar Petrescu romanul „1907". Petru Dumitriu, pe aceeaşi temă, a construit episodul descris în nuvela „Bijuterii de familie". In romanul „Desculţ", Zaharia Stancu se ocupă şi el de această răscoală.

Dăm mai jos câteva fragmente din opere literare, în care vom vedea, cum aceeaş temă este tratată în mod diferit de fiecare dintre autori. Incepem cu un fragment dintr'o poezie populară, cu numele de „Cântecul revoltei din 1907", culeasă din Merenii de Sus, jud. Vlaşca:

„CANTECUL REVOLTEI DIN 1907"

(Fragment)

Foaie verde ş'o lalea,
Dela trei zile colea,
Armata că mi-s venea,

Scanned with OKEN Scanner

La primăria că-i chema,
Capi de revoltă îi chema,
In genunche că-i punea,
Ispravniceii că-i chema,
Listrilii'n mână că-i da.
Colănelu ce-mi făcea?
In picioare se scula,
După listră te striga.
La rând toți, frate, venea,
Care pe listră era.
Colănel ordin că da,
Soldații că mi-s venea,
La bătaie că-i lua.
Dar cu ce că mi-i bătea?
Cu trăgătoarea calului,
Foaie verde micșunea,
Că da, frate, nu glumea,
Sânge în sus că asvârlea,
Ei, frate, nu mai simțea,
Marin Roșu ce-mi făcea,
Sângele i se'nchega,
Acasă că ajungea,
Frumos sufletul și-l da.
La'nchisoare că-i ducea.
Dar unde că-i închidea?
Tot la Giurgiu-i închidea.
La temniță că-i ducea.

INTREBĂRI:

1. *Ce moment al răscoalei înfățișează fragmentul citit?*
2. *Prin ce mijloace a reprimat răscoala regimul burghezo moșieresc?*

Scanned with OKEN Scanner

„Bijuterii de familie"

de PETRU DUMITRIU

(Fragment)

Jos în șlep prizonierii fumau. Își făcuseră țigări. Pentru cei care aveau mâinile prea umflate de strângerea frânghiilor când fuseseră aduși, sau degetele sdrobite în bătaie, răsuceau țigări ceilalți. Mai mulți aveau amnar și iască. Băteau piatra, aprindeau și fumau. Ascultau foșnetul apei și alunecarea vreunui lemn putred de-a-lungul șlepului pe din afară. Se uitau dacă rămâne tot albastru și curat cerul.

— Ar trebui să ploaie, zicea unul.

— Pentru cine? îl întrebă Rizea. Apoi, de unul singur, mormăia:

— Numai să se ție tari... să nu are...

Și asculta și el freamătul Dunării de-a-lungul pereților de fier, deasupra capetelor lor. Erau îngropați în apă, ascunși acolo, nu cumva să-i scape sau să-i găsească frații lor. In sânul apei stăteau și pluteau în tăcere, în clopotul acesta, în întunerecul roșiatic, acoperiți cu un pătrat de cer.

Apoi veniră soldații. Șlepul începu să bubuie sub mulți pași grei. Câțiva ostași cu baionetele la puști coborîră în șlep și-i mânară sus pe prizonieri. Trecând pe lângă ei, Rizea le simți răsuflarea grea de țuică și le văzu ochii sticloși și tulburi. Se întristă și-l cuprinse o neliniște. Se urca greu, din pricina piciorului. Un soldat îi izbi cu patul puștii zicând:

— Haide... haide...

Vorbise fără supărare și-l lovise ca în vis. Era beat. Ofițerul era tânăr, uscat, cu chipiul negru pe ceafă.

— Mai repede! Mai repede! țipă el nervos.

De sus de pe șlep, Rizea se opri o clipă să vadă întinderea albastră a Dunării cu bărci, cu sălcii înnecate și sfârșită abia departe, căci Dunărea crește în Martie și cuprinde pământurile de pe margine, înnecându-le.

Prizonierii coborîră într'un barcaz mare, înconjurați de soldați cu baionetele îndreptate spre ei. Nimeni nu se mișca, nimeni nu vorbea. Nici măcar nu se priveau între ei. Era o liniște mare. Cei doi vâslași erau bulgari. Cântau ceva prelung și de jale pe bulgărește. Unul avea lacrimi în ochi și se lăsa cu

Scanned with OKEN Scanner

mânie pe spate, parcă ar fi vrut să rupă vâsla, de i se încordau vinele gâtului. Dar ofițerul simți că se petrece ceva și strigă:

— Tăceți, măi! gura!

Bulgarii tăcură înfricoșați.

Rizea abia aștepta să vadă pământul, câmpul. Pe țărm îi legară pe toți cu mâinile la spate. Rizea se lăsă legat, încercând să zărească arăturile. Când se îndreptară pe drumul pe care de atâtea ori veniseră sute de căruțe, să'ncarce șlepurile cu grâu, văzu deoparte și de alta ogoarele negre, printre bulgării cărora ieșeau sulițele verzi ale ierbii.

— Așa-i bine, șopti Rizea singur. Abia atunci începu să se uite împrejur și să vadă copacii cuprinși de aburul verde ca pucioasa al mugurilor Mâine aveau să aibă frunze. Auzi niște păsări ciripind într'un zăvoi depărtat. Răsuflă adânc, zâmbi și se întoarse la Marinică. Acesta îi zâmbi și el. Colțurile buzelor îi tremurau. Dindărăt ofițerul strigă:

— Luați-o peste câmp!

Rizea cel dintâi o luă peste câmp. Călca anevoie în pământul moale și greu. Dar înainta voinicește, rotindu-și privirile peste ogoarele pustii, peste care creștea iarba.

Erau vreo douăzeci de oameni care mergeau așa de-a-curmezișul câmpului, ridicând genunchii sus, ca să-și smulgă piciorul de glia neagră. Ofițerul își scoase pistolul și le făcu semn soldaților. Soldații începură să tragă iar el îi supraveghia cu pistolul gata pentru nesupuși, pe când oamenii cădeau unul câte unul. Rizea căzu printre cei dintâi, împreună cu Marinică pe care îl ținea de mână. Impușcăturile sunau seci și mărunte, ca niște nuci sparte, în văzduhul larg, pe câmpul nemărginit. Apoi încetară. Toți oamenii căzuseră. Ofițerul dădu comenzi, soldații porniră pe șosea îndărăt. Unul rămase mai în urmă. Ochii i se limpeziseră de beție și broboane de sudoare rece i se înșiruiau pe frunte și pe buza de sus. Se așeză jos. Ofițerul care trăgea mereu cu coada ochiului, bănuitor, la soldați, se întoarse și-l văzu că-și încheie bocancul, astfel că nu se opri. Dar ostașul își scoase bocancul, își desfăcu obielele; cu piciorul gol, bagă degetul gros în trăgaciul puștii; strânse capătul țevii între dinți. Ofițerul tresări la auzul

Scanned with OKEN Scanner

împuşcăturii şi se aplecă instinctiv iute ca fulgerul. Se aşteptase la o împuşcătură pentru el.

Se apropie, văzu că omul e mort, îi luă puşca şi se întoarse în goană în capul plutonului, care se depărta pe şosea".

INTREBĂRI:

1. Din ce reese că momentul povestit în acest fragment e acelaşi cu cel descris în poezia populară ?
2. Ce semnificaţie are gestul soldatului dela sfârşitul capitolului ?
3. Ce puteţi spune despre felul în care au fost ucişi ţăranii ?

„Descult"

de ZAHARIA STANCU

(Fragment)

„Şi-a încleştat fălcile colonelul. A izbit cu vâna de bou spinarea îndoită a rumânului. A crăpat pielea. A ţâşnit sângele. S'a prăbuşit omul fără să geamă.

A scos colonelul batista. Şi-a şters fruntea de sudoare.

— Citeşte lista netrebnicilor, căpitane.

Cantacuzin a citit însemnările făcute de popă pe o foaie ruptă din ceaslovul cel mare din biserică. Douăzeci de rumâni au fost scoşi din grămadă. Nu lipsea unchi-meu Precup Urban Uţupăr.

La Secara, şcoala e peste drum de primărie. I-au dus pe cei douăzeci şi i-au aşezat lângă zidul şcolii, umăr lângă umăr. Rumânii se uitau dârji în ochii colonelului.

— Căpitane, ia comanda plutonului de execuţie...

— Eu zic să-i împuşcăm noi, domnule colonel, adică eu cu gradaţii. Văd că soldaţii se cam uită în pământ. Să n'avem vreun bucluc....

— Bine....

Scanned with OKEN Scanner

Cantacuzin a strigat gradaţii. Au ieşit din rânduri majuri, descele bătrâne ale oştirii. A descălecat şi căpitanul. Au luat la ochi pe cei de lângă zidul şcolii...

Foc!.... a poruncit colonelul....

Au căzut şapte numai....

— Foc!... a poruncit colonelul...

Au mai căzut doi....

— Mizerabililor! aţi uitat să trageţi cu arma la ţintă. Treceţi şi-i împuşcaţi dela un pas...

Au isbutit până la urmă să-i împuşte pe toţi.

Câteva muieri au dat chiot lung, prelung, sfâşietor. Lanţul soldaţilor a rămas strâns. Nimeni nu l-a putut rupe, să iasă din el. Au trebuit să rămână, să vadă măcelul. Cel din urmă a murit unchiu-meu Uţupăr. Treceau gloanţele pe lângă el, nu-l nimereau când se trăgea mai de departe. Cât îl ţinea gura striga:

— Ne împuşcaţi pe noi. O să mai împuşcaţi şi pe alţii. Dar n'o să puteţi împuşca toată ţara pe care o asupriţi şi o mulgeţi voi, ciocoii. Degeaba holbezi ochii, colonele! Mai mult decât viaţa n'ai ce să-mi iei.... De moarte nu mă sperii eu dacă nu m'am speriat de viaţa pe care am îndurat-o...

Suierau gloanţele. Majurii trăgeau strâmb. Le tremurau mâinile. Glasul lui Uţupăr s'a înălţat mai puternic:

— O să-ţi vie rândul colonele să plăteşti sângele nostru cu sânge. Cu sângele tău şi al neamului tău de ciocoi. Toţi ciocoii o să plătească...

Cantacuzin şi-a ieşit din fire. S'a apropiat. L-a împuşcat pe Uţupăr. Pe urmă, după ce omul s'a prăbuşit, a descărcat câteva glonţe în trupul lui, care încă era cald...

Gloata a fremătat. S'au aplecat rumânii, muierile, copiii, au cules de pe jos bulgări şi pietre. Le-au asvârlit huiduind în colonel, în căpitan, în majurii care-i slujiseră de călăi.

O piatră l-a isbit pe colonel în obraz. Colonelul cuprins de mânie a poruncit grupului de majuri să tragă în mulţime. Fără ordin soldaţii au desfăcut lanţul viu.

— Fugiţi!... a strigat un soldat. Gloata a prins a fugi. S'a pornit focul armelor. S'au risipit rumânii. Nu toţi. Au rămas cu gurile în ţărână, să-şi doarmă somnul de veci, şaptesprezece oameni, — opt rumâni, trei muieri, şase copii. I-au adunat soldaţii. Pe toţi morţii i-au adunat soldaţii. Au săpat o groapă

Scanned with OKEN Scanner

largă, adâncă. Cu feţe de pământ au săpat groapa soldaţii. Pe cei morti, — pe cei uciși lângă zidul școlii și pe cei împușcaţi în grămadă i-au îngropat laolaltă, la marginea satului, lângă şanţul şoselei care duce spre Turnu, să ştie toţi câţi vor trece pe acolo că pe cine se răscoală împotriva boierului moartea îl aşteaptă.

Pe tata şi pe frate-meu Ion şi pe văru-meu Dumitru Pălică, şi pe Tiţă Uie şi pe mulţi alţii, i-au legat de prăjini şi i-au dus la târg, la Turnu. I-au suit pe şlepuri. In mijlocul Dunării, pe apă, i-au ţinut luni şi luni. Au ţinut-o până la judecată pe șlep şi pe Zvâca, şi pe mătuşă-mea Uţupăr, şi pe vară-mea Diţa....".

INTREBĂRI:

1. *Comparaţi cele trei fragmente stabilind asemănări şi deosebiri.*
2. *Utilizându-se fragmentele de mai sus, să se scrie o lucrare cu tema: „Represiunea sângeroasă a răscoalei din 1907".*

2. **Nu numai un eveniment social, ci şi o problemă socială sau filosofică poate deveni tema unei opere literare.** Poezia „Unde ni sunt visătorii", de **Al. Vlăhuţă**, este desvoltată pe tema atitudinii poetului faţă de viaţă. Poezia critică mai întâi pesimismul multora dintre tinerii poeţi contemporani, care plângeau nişte dureri închipuite, apoi înfăţişează părerile proprii ale scriitorului cu privire la scopurile pe care trebue să le urmărească poezia. Luând poziţie împotriva acestui pesimism, datorită condiţiilor de viaţă grele şi nesigure ale scriitorilor din vremea aceea, Vlahuţă îi opune idealul unei arte legate de viaţa poporului. Această poezie exprimă concepţia sănătoasă a poetului asupra artei.

„Unde ni sunt visătorii"

de AL. VLAHUŢĂ

Nu ştiu, e melancolia secolului care moare,
Umbra care se îneacă la un asfinţit de soare,
Sau decepţia, durerea luptelor de mai 'nainte,
Doliul ce se exală depe-atâtea mari morminte,
Răspândindu-se în viaţă, ca o tristă moştenire,
Umple sufletele noastre de 'ntuneric şi mâhnire

Scanned with OKEN Scanner

Şi împrăştie în lume o misterioasă jale,
Parc'ar sta să bată ceasul stingerii universale;

Căci mă 'ntreb ce sunt aceste vaete nemângâiate,
Ce-i acest popor de spectri cu priviri întunecate,
Chipuri palide de tineri osteniţi pe nemuncite,
Trişti poeţi ce plâng şi cântă suferinţi închipuite,
Inimi laşe, abătute, făr'a fi luptat vre-odată,
Şi străine de-o simţire mai înaltă, mai curată?
Ce sunt braţele acestea slabe şi tremurătoare?
Ce-s aceşti copii de ceară — fructe istovite'n floare?...
Şi de bocetul atâtor suflete descurajate,
Când, bolnavi, suspină brazii pe-a lor lire discordate.
Blestemând deşertul lumii ş'al vieţii, în neştire, —
Când îşi scaldă toţi în lacrimi visul lor de nemurire, —
Tu, artist, stăpânitorul unei limbi aşa divine,
Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,
Orizonturi largi, ş'atâtea frumuseţi necunoscute,
Te mai simţi atras s'aluneci pe aceleaşi căi bătute.
Să-ţi adormi şi tu talentul cu-al desgustului narcotic,
Ca în propria ta ţară — să te-arăţi străin, exotic?....
Cum, când eşti aşa de tânăr, e o glorie a spune
C'ai îmbătrânit şi sila de viaţă te răpune,
Că nimic pe lumea asta să te mişte nu mai poate,
Că te-ai sbuciumat zădarnic şi te-ai săturat de toate.

Ştii tu încă ce-i viaţa? Ai avut tu când pătrunde,
Nu problemele ei vaste, încâlcite şi profunde,
Dar un tremurat din suflet, licărirea ta de-o clipă, —
Când atâtea-ţi schimbă vremea c'o bătaie de aripă,
In vertiginosul haos de privelişti, ce te'nşeală,
Sub imensa şi eterna armonie generală?....
Eşti de-abia în pragul lumii. Ţi-i aşa de sprinten gândul.
Câte n'ar şti el să prindă, în viaţă aruncându-l?
Câte frumuseţi ascunse vi s'arată numai vouă,
Fericiţi poeţi: natura, lumea pururea e nouă!
Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri şi colori, şi forme tu le laşi să se strecoare,
Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
Când atâtea adevăruri nerostite încă-ţi scapă!
Ştiu. Am fost şi eu ca tine amăgit să cred că 'n artă
Pot să trec la nemurire cu revolta mea deşartă;

Scanned with OKEN Scanner

Şi cu lacrimi stoarse 'n silă nu mi-aş mai aduce aminte
Am bocit şi eu... nimicuri ce-mi păreau pe-atuncea sfinte!
Dar când m'am uitat în juru-mi ş'am văzut că e o boală,
Şi că toţi începătorii, de abia scăpaţi din şcoală.
Ofiliţi în floarea vârstei de-un desgust molipsitor,
Işi zădărnicesc puterea, focul tinereţii lor,
Ca să legene'n silabe, pe tiparele găsite
Desperări de porunceală şi dureri închipuite,
Când am înţeles c'aceasta e o modă care soarbe,
Seva tinereţii noastre, am zis gândurilor oarbe,
Ce-şi roteau peste morminte sborul lor de lilieci.
Să s'abată lăsând morţii în odihna lor de veci.
Şi din florile vieţii să aleagă şi s'adune
In neperitorul fagur adevăr şi 'înţelepciune!
Câte nu-s de scris pe lume! Câte drame mişcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năpraznica vâltoare
A torentelor vieţii! Câţi eroi lipsiţi de slavă,
Nu dispar în lupta asta nesfârşită şi grozavă!
Şi, sub vijelia soartei, câte inimi asuprite,
Câţi martiri, pe care vremea şi uitarea îi înghite!
Şi când lumea asta toată e o veşnică mişcare,
Unde cea mai mică forţă împlineşte o chemare,
Şi când vezi pe-ai tăi cum sufăr, cum se sbuciumă şi luptă
In campania aceasta mare şi neîntreruptă,
Tu departe de primejdii, razna ca un dezertor,
Să arunci celor ce-aşteaptă dela tine un ajutor.
Jalea şi descurajarea cântecului tău amar
Şi să-ţi cheltuieşti puterea celui mai de seamă dar,
Ca să-i faci mai răi pe oameni, şi mai sceptici şi mai trişti?
Asta vi-i chemarea sfântă de profeţi şi de artişti?....

Unde ni-s entuziaştii, visătorii, trubadurii,
Să ne cânte rostul lumii şi splendorile naturii?
Unde ni-s semănătorii generoaselor cuvinte
Magii ocrotiţi de stele, mergătorii înainte,
Sub credinţele sfărâmate şi sub pravilele şterse
Ingropând vechea durere cu-al lor cântec să reverse
Peste inimile noastre mângâiere şi iubire, —
Şi cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de'ntuneric despicându-le în două,
Splendidă 'naintea noastră să ne-arate o lume nouă?

Scanned with OKEN Scanner

INTREBĂRI:

1. Cum desvoltă poetul cele două idei principale? Daţi citate din text.

2. Citaţi versurile din care reiese că autorul ar fi cunoscut şi el acea tristeţă pe care acum o condamnă.

3. Care trebue să fie, după Vlahuţă, rolul poetului în societate?

4. Care este rolul poetului în Republica Populară Română?

3. Un tip social sau o personalitate de seamă pot servi, de asemeni, ca temă pentru o operă literară. De pildă în poemul „Lenin" de Maiacovski, tema desvoltată de poet este figura şi personalitatea uriaşă a lui Lenin, marele dascăl al omenirii. Dăm mai jos un fragment din poem.

„L e n i n"

de VLADIMIR MAIACOVSKI
tradus de CICERONE THEODORESCU

(Fragment)

Un pământean, dar nu de-acei
inşi mititei,
Ce nu ştiu altceva să vadă
Decât făina lor din ladă,

Privirea-i cuprinzând cu 'n singur sbor,
Pământul, de se bucură sau geme,
El a ştiut să deslueascâ 'n viitor
Tot ceea ce-i ascuns de vreme.

Era ca mine, totuşi, ca voi,
ca alţii — sute —
Doar colţul gurii avea ironice
intrânduri,
Şi 'n colţul ochilor, mereu pe gânduri,
brăzdau mai multe cute ....

Scanned with OKEN Scanner

Lui Ulianov scurtă i-a fost viața
Și i-o cunoaștem bine, zi de zi,
Dar viața fără moarte-a tovarășului Lenin,
N'o poți cuprinde, secole să scrii...

ÎNTREBĂRI:

1. *Ce înțelege poetul prin versurile:*
   „El a știut să deslușească în viitor
   „Tot ceeace-i ascuns de vreme"
2. *De ce Lenin era asemănător tuturor oamenilor și totuși se deosebea de toți?*

4. **În sfârșit, pot de asemeni fi luate drept teme unele stări sufletești personale,** ca, de pildă, aceea din „Somnoroase Păsărele" de Mihail Eminescu, poezie caracterizată prin liniștea care se desprinde din natură în momentul căderii nopții, liniște care cuprinde și sufletul poetului.

„Somnoroase păsărele"

de M. EMINESCU

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund prin rămurele....
Noapte bună.

Doar izvoarele suspină
Pe când codrul negru tace,
Dorm și florile 'n grădină...
Dormi în pace.

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce...
Fie-ți îngerii aproape
Somnul dulce.

Scanned with OKEN Scanner

Peste-a nopţii feerie
Se înalţă mândra lună
Tot e vis şi armonie....
Noapte bună!

INTREBĂRI:

1. De ce credeţi că poetul a ales căderea nopţii ca moment al poeziei?

2. Arătaţi care sunt în poezie aspectele naturii în preajma căderii nopţii?

3. Cum izbuteşte poetul să ne desvălue creşterea sentimentului de linişte ce l-a cuprins?

II. DESVOLTAREA TEMEI ŞI IDEIA OPEREI

In opera literară, tema se realizează printr'o serie de imagini.

In „Desculţ" de Zaharia Stancu, tema romanului se desfăşoară într'un şir de scene, de întâmplări succesive, legate unele de altele. Descrierea vieţii lui Darie, a mediului de ţărani săraci din care face parte, slujesc unui singur scop, acela de a arăta starea de cumplită mizerie a ţărănimii sărace în ţara noastră la începutul secolului XX. Scriitorul alege tocmai oamenii şi întâmplările care să trezească în cititori **ideia că exploatarea nemiloasă avea să ducă în mod inevitabil la răscoala masselor împotriva asupritorilor şi că o viaţă fericită nu e posibilă fără desfiinţarea acestei exploatări.** Scenele din „Desculţ" fac să se nască în cititori ura împotriva exploatării moşiereşti şi dorinţa desfiinţării acestei exploatări.

Şi tema romanului „Mama" de M. Gorki se desfăşoară în tablouri succesive. Cum am văzut mai înainte, opera începe cu descrierea vieţii dintr'un cartier de muncitori. Această descriere este urmată de povestirea vieţii şi morţii lui Mihail Vlasov. Apoi, autorul trece la istorisirea vieţii lui Pavel Vlasov

Scanned with OKEN Scanner

şi a mamei sale, pe care o expune foarte amănunţit. Fiecare scenă a romanului, ca şi înlăţuirea întâmplărilor, sunt menite să arate desvoltarea mişcării revoluţionare în Rusia, la începutul secolului al XX-lea. **Desvoltarea temei din romanul „Mama" duce la ideea că victoria revoluţiei este inevitabilă şi că trebue să înfrunţi fără frică toate încercările pentru marea operă a eliberării celor ce muncesc.** Intreaga construcţie a romanului se leagă de această idee. Nu degeaba începe el cu tabloul vieţii întunecoase din suburbia muncitorească şi sfârşeşte cu fapta vitejească a Nilovnei, mama, care, devenind aprigă luptătoare pentru revoluţie, învinge frica de moarte.

Ideea care se desprinde din fragmentele de viaţă înfăţişate de scriitor, se numeşte ideea operei.

III. COMPOZIŢIA

1. **Scriitorul alege acele întâmplări în care tema operei iese mai bine în evidenţă şi personagile se conturează mai desăvârşit şi mai convingător.** Pentru a ne arăta lupta membrilor Partidului Comunist (bolşevic) în epoca colectivizărilor în massă, marele scriitor sovietic, Mihail Solohov a ales în romanul său „Pământ desţelenit" o serie de episoade în care personagile principale, printre care Davâdov şi Nagulnov, luptă fără preget împotriva chiaburilor. Aceste întâmplări oferă scriitorului posibilitatea să-şi descopere tema — să arate cât de dârz, cât de plin de curaj şi de iniţiativă este luptătorul comunist când are de îndeplinit o sarcină.

2. **Scriitorul nu numai că alege anumite întâmplări din viaţă, el hotărăşte care lucruri, fapte, întâmplări vor fi tratate în opera sa foarte pe scurt, şi cărora, dimpotrivă, li se va rezerva un spaţiu mai mare.** Astfel, el stabileşte proporţia între părţile operei. Adeseori, ani întregi sunt cuprinşi în câteva cuvinte, în timp ce, pentru înţelegerea eroului, numai unei singure zile i se pot consacra capitole întregi. I. L. Caragiale, în nuvela „In vreme de războiu" consacră ultimul capitol unei singure zile, cea mai importantă din viaţa lui Stavra-

Scanned with OKEN Scanner

che, personagiul principal. Tot Caragiale, în aceeaşi nuvelă, trece în felul următor peste un interval de timp mai puţin însemnat din viaţa aceluiaşi personaj: *„Au trecut cinci ani dela războiu şi nimeni, în adevăr, n'a supărat de d-l Stavarache afară decât Popa Iancu Voluntirul, care venea din când în când de pe altă lume să tulbure somnul fratelui său"*.

M. Solohov procedează la fel, când vorbeşte despre viaţa unuia din personagile cărţii „Pe Donul liniştit":

„Prokofie ţâşni de pe prispă, învârtind deasupra capului sabia care şuiera cu sclipiri de oţel. Lângă hambar Prokofie îl ajunse pe Liuşnea, care tropăia greoiu şi-l spintecă pe la spate, dela umăr până la brâu... Prokofie s'a întors dela ocnă după 12 ani".

3. **Scriitorul stabileşte şi o anumită ordine în care vor fi povestite întâmplările.** Ordinea aceasta depinde de ideile pe care vrea să le exprime şi de procedeele artistice prin care înţelege să le realizeze. Cezar Boliac, de pildă, în poezia „Carnavalul", vrea să arate mizeria ce domnea în lumea exploataţilor, în vreme ce petrecerile boierilor se desfăşurau într'un cadru de lux. In acest scop poetul, în fragmentul de mai jos, pune alături două scene. Una în care boierii petrec în jurul meselor încărcate, alte, unde într'o cocioabă, o văduvă cu şase copii suferă de frig şi de foame. Contrastul puternic dintre cele două lumi adânceşte mult emoţia pe care o simţim.

„Carnavalul"

de CEZAR BOLIAC

(Fragment)

Când cina vă aşteaptă în sala de mâncare,
Şi'n jurul vostru vase cu flori mirositoare
Vă'mbată de miros;
Când vi se pierde pe mese încărcate,
De argint, de porţelanuri, cristaluri tot săpate,
De-un viu foc luminos;

Scanned with OKEN Scanner

Şi când pe masa voastră, cea plină de legume
Ce globu'ntreg produce, d'esenţii şi de spume,
De vinuri spumegând,
Vedeţi îndestularea ce cară, grămădeşte,
Şi-un şir de servi în preajmă c'alerg, vă ocoleşte,
Punând şi ardicând;

Atunci, atunci, gândit-aţi că lângă casa voastră
Este o căsuţă veche şi spartă, mică, proastă;
Şi crivăţul luând
Hârtia din ferestre, un viscol, o petrecere,
Bagă în ea zăpadă; e frig într'însa, rece,
Căci toată e în vânt.

Gândit-aţi vreodată, c-aci în astă cocioabă,
O văduvă săracă, bolnavă, goală, slabă,
Cu şase copilaşi
Stau în ocol pe vatră abia cu un tăciune?
Le-e frig, le-e somn, le-e foame şi pic de slăbiciune,
O, mult sunt drăgălaşi!

INTREBĂRI:

1. *Care sunt cele două tablouri ale poeziei?*
2. *In ce ordine sunt ele prezentate?*
3. *De ce foloseşte autorul acest procedeu?*

4. **Adeseori, înlănţuirea evenimentelor din operă nu corespunde cu înlănţuirea lor în viaţă.** Astfel în nuvela „Păcat", I. L. Caragiale, în loc să nareze întâmplările vieţii eroului în ordinea lor naturală, îl face pe acesta să şi le amintească puţin înaintea desnodământului. Procedeul întrebuinţat de autor stârneşte o curiozitate deosebită, atrăgând atenţia asupra anumitor trăsături ale personagiilor.

Din analiza exemplelor date mai sus, rezultă că scriitorul leagă între ele toate faptele necesare închegării temei.

Aşezarea şi înlănţuirea părţilor operei, se numeşte compoziţie.

Scanned with OKEN Scanner

IV. SUBIECTUL

Am văzut că, în opera literară, se perindă prin faţa noastră un şir întreg de tablouri şi scene legate între ele, un lanţ de evenimente care se urmează.

a) **Evenimentele se pot desfăşura datorită năzuinţelor sau hotărîrilor luate de vreun personagiu.** Astfel, în „Minerii", de Mihail Davidoglu, voinţa hotărîtă a lui Anton, personagiu principal, determină cursul acţiunii;

b) **Şi conflictul dintre personagii poate da naştere evenimentelor.** Astfel, conflictul dintre tată şi fiu în „Cumpăna" de Lucia Demetrius, hotărăşte felul în care se desfăşoară şi se sfârşeşte acţiunea. Poziţia de clasă a lui Anton Vadu, muncitor cinstit şi luptător comunist şi cea a fiului său Mircea, ajuns o unealtă a patronilor, fac să se nască între cele două personagii, conflictul care va duce la desnodământul piesei. Dăm mai jos o scenă caracteristică.

„Cumpăna"

de LUCIA DEMETRIUS

(Fragment)

ACTUL III (scena 3)

MIRCEA, ANTON.

ANTON: Tu ai fost undeva? Ai ieşit?

MIRCEA: Eu? Nu.

ANTON: Te-am chemat adineaori la telefon şi n'ai răspuns.

MIRCEA: A sunat telefonul? A, poate când am ieşit pe sală.

ANTON: Pe sală sau pe scară?

MIRCEA: Nu, pe sală, aici.

ANTON: Ciudat. Procop care era la parter a spus că te-a văzut pe scări. Ai fost cumva la director?

MIRCEA: Nu.

Scanned with OKEN Scanner

ANTON: Ce ai, nu ţi-e bine?

MIRCEA: Mă doare capul. *(Bagă mâna în buzunarul hainei, dă peste ceva, se emoţionează grav).* Tată, stai dumneata puţin aici... eu vreu să mă duc până sus acasă... Am uitat să iau ceva.

ANTON: Ce-ai putut să uiţi? Batisata? Ce nevoie ai să te duci acum acasă?

MIRCEA: *(pune mâna instinctiv în buzunar):* Mă întorc în câteva clipe.

ANTON: *(cu putere)* Stai pe loc. Ce ai în buzunar?

MIRCEA: Tată, n'are nicio însemnătate pentru tine.

ANTON: Mircea, azi orice om care pare că ascunde ceva aici e suspect. Ce ai în buzunar? Haide?

MIRCEA *(pierdut):* Tată!

ANTON: Băiete, n'aştepta să te caut cu sila *(Mircea se dă înapoi).*

MIRCEA: Nu, tată!

ANTON: Vrei să te apuc de beregată, să-ţi întorc mâinile la spate ca unui pungaş, vrei să-ţi fac ruşinea asta? Mircea, adună-ţi restul de cinste care ţi-a mai rămas. Dă-mi ce ai în buzunar.

MIRCEA *(scoate un carnet şi-l întinde):* Nici măcar nu ştiu ce e.

ANTON *(îl răsfoieşte):* „Cheltuieli mărunte Snagov", „operaţii", „bijutier", ăsta e al tău? Nu-i carnetul tău. Ce e cu el, al cui e? *(Mircea tace).*

ANTON: E al directorului. *(Mircea tace).* Ce caută la tine?

MIRCEA: L-am găsit în sertar.

ANTON: Atunci dece nu mi l-ai dat? Dece te grăbeai să te duci sus să-l ascunzi? L-ai luat adineaori când ai ieşit. Ai fost va să zică pe scară, te-a văzut bine Procop. Ai fost la director?

MIRCEA: Lasă-mă, tată, mi-e rău, nici nu ştiu ce vorbesc.

ANTON *(teribil):* Ai fost la director?

MIRCEA: Da.

ANTON: Dece? Să-ţi dea carnetul ăsta şi mai ce?

MIRCEA: Atât.

Scanned with OKEN Scanner

ANTON: Numai atât? Dece atâta grabă să-l ascunzi. Pe cine interesează cheltuielile lui personale, ce, parcă nu știa toată lumea că se scaldă în parale? Ce ți-a mai dat? Unde ai ascuns, aici? Nu, ți-ar fi fost frică. Unde puteai să ascunzi, sus la tine?

(Mircea lovit, pleacă fruntea).

ANTON: Da. Da. Păcătosule, nenorocitule, ce-ai dus sus? *(îl scutură de beregată).* Ce-ai dus sus?

MIRCEA: M'au rugat să ascund niște registre. Bugetul era măsluit.

ANTON: Și ai făcut-o?

MIRCEA: Da.

ANTON: Câine!

MIRCEA: M'a rugat. M'am gândit că nenorocirea care li s'ar trage lor de aici ar fi mai mare decât ceeace ar câștiga fabrica.

ANTON: Așa se măsoară lucrurile? Și nu trebue să fie nenorociți dacă au fost hoți? Nu trebue să-și plătească păcatele? Nu-i drept? Haide, vorbește, unealtă de hoți ce ești și tu! Ai furat cu ei odată. Iar te-au cumpărat. Spurcăciune!

MIRCEA: Tată!

ANTON: Ce e? Te-am jignit. N'ai fost plătit cu bani, pe tine te plătesc cu stima lor, cu dragostea lor. Te onorează că te socotesc unul dintre ai lor sau poate, știu eu, cum te încăpățânai până acum să rămâi pe loc pentru frumusețea, pentru belșugul locului, acum ți-or fi promis ceva mai bun. Spune!

MIRCEA: Mă crezi atât de murdar?

ANTON: Te cred oricum. Acum te știu. Tu ești copilul meu. Și te iubeam! Nu știu cui trebue să-i dau palme, ție sau mie? Ce sunt eu, fiară, să te iubesc oricum ai fi? Fiindcă am făcut o jivină trebue să mă prăpădesc după ea, că e jivina mea? *(în fața lui, ar vrea să-l lovească, apoi lasă brațele în jos și se duce la fereastră).*

(pauză).

MIRCEA *(încet):* Și ce-ai să faci acum?

ANTON *(se întoarce ferm, aproape calm):* Dacă nu te denunți singur, te denunț eu.

MIRCEA: Ai să faci asta?

Scanned with OKEN Scanner

ANTON: Altfel ar însemna să fur şi să mint alături de tine. Mărturiseşte singur.

MIRCEA *(spăimântat):* In faţa oamenilor?

ANTON: Da. Ştiu în clipa asta că e o prostie s'o sper. Te cunosc şi, uite, tot nu mă împac cu gândul că nu e în tine nimic, nimic bun. Mircea, asta e ultima mea slăbiciune. Iţi cer să te denunţi singur. Dacă mai e ceva bun în tine, să iasă la iveală. Poate măcar în clipa asta să te gândeşti la inima mea. Poate ai s'o cruţi. Incearcă.

INTREBĂRI:

1. Ce fapt prilejueşte în această scenă izbucnirea conflictului?
2. Se vede din cuprinsul scenei, care sunt poziţiile de clasă de pe care acţionează Anton Vadu şi Mircea?

c) **Un fapt oarecare poate determina şi el cursul evenimentelor.** Aşa de pildă, în „O scrisoare pierdută", acţiunea e hotărîtă de rătăcirea unei scrisori.

Desfăşurarea evenimentelor într'o operă literară trebue să fie cât se poate de naturală. Urmărind acţiunea „Scrisorii pierdute" ne dăm seama cum totul se înlănţuie foarte normal. Scrisoarea de dragoste a prefectului Tipătescu către soţia şefului conservator din localitate este găsită de cetăţeanul turmentat. Această scrisoare ajunge în mâinile şefului liberal Caţavencu şi de aci decurg toate evenimentele comediei.

Din şirul întâmplărilor reese atât situaţia socială a personagiilor, cât şi caracterul lor.

Lanţul de fapte, strâns legate între ele, din care se desprind caracterele personagiilor şi relaţiile dintre ele, poartă numele de subiectul operei.

Prin subiect se desvoltă tema operei şi se desvălue ideia ei. Arta construirii subiectului constă în a face ca fiecare eveniment să fie necesar ilustrării temei, caracterizării unui personagiu sau altuia, să constituie încă o verigă în lanţul întâmplărilor. *„Ca şi pe o corabie* — spunea Cehov — *nici în opera de artă nu trebue să fie nimic de prisos".*

Scanned with OKEN Scanner

V. EXPOZIȚIUNEA, INTRIGA, PUNCTUL CULMINANT, DESNODĂMÂNTUL

Pentru ca evenimentele, caracterele și faptele personagiilor din operă să poată fi mai bine înțelese, uneori autorul face cunoștință cititorului cu personagiile și cu raporturile dintre ele înainte de începerea acțiunii. I. L. Caragiale folosește acest procedeu în nuvelele sale. De pildă, în prima parte a nuvelei „In vreme de război", care are ca personagiu principal pe Stavrache, hangiul din Podeni, scriitorul ne prezintă personagiile principale și raporturile existente între ele, raporturi care vor duce la conflict. Stavrache avea un frate mai mic, preotul Iancu, care, fiind și șeful unei bande de tâlhari, strânsese o avere destul de mare. Descoperi, pentru a scăpa, el se înrolează în rândul voluntarilor care plecau să lupte la Plevna. Și Stavrache rămâne singur cu averea fugarului.

Descrierea aceasta a personagiilor, a raporturilor dintre ele și a împrejurărilor din viața lor, până în momentul începerii acțiunii, poartă numele de expoziție.

Dar se poate întâmpla să intervină un eveniment oarecare: sosirea cuiva, o ceartă, moartea unui personagiu, hotărîri luate de unul sau mai multe personagii care caută să le traducă în fapt; în legătură cu aceasta, atitudinea personagiilor sau raporturile dintre ele se schimbă și acțiunea începe să se desfășoare. **Evenimentul datorită căruia se desvoltă și se precipită acțiunea, alcătuiește intriga.**

Două scrisori, una prin care fratele îi anunță actele de vitejie făcute la Plevna și alta în care i se aduce la cunoștință lui Stavrache moartea fratelui său pe câmpul de luptă, deslănțuie conflictul sufletesc în Stavrache. De acum înainte el va fi chinuit de întrebarea dacă i se va mai întoarce fratele sau nu.

Acțiunea se desfășoară mai departe, devenind din ce în ce mai încordată. Stavrache, obsedat, are vedenii. I se pare mereu că-l vede venind pe Iancu. Și deodată, fratele apare în carne și oase. Acțiunea atinge culmea încordării în momentul întâlnirii celor doi frați.

Momentul în care acțiunea atinge culmea încordării, poartă numele de punct culminant.

Scanned with OKEN Scanner

Nuvela sfârşeşte cu înebunirea lui Stavrache.
Sfârşitul acţiunii este numit desnodământ.

Intriga, punctul culminant şi desnodământul, alcătuiesc momentele principale ale subiectului.

„In vreme de război“

de I. L. CARAGIALE

In sfârşit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vre-o câţiva voinici, spoiţi cu cărbuni pe ochi, foarte îndrăzneţi şi foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Intâi începuseră cu hoţia de cai; apoi o călcare, două, cu cazne; pe urmă omoruri. Intre altele făcuseră acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deşi foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Ii mergeau treburile cât se poate de bine. In timp de un an şi jumătate, cumpărase două sfori de moşie, ridicase un han şi o pereche de case de piatră, vite multe, oi, cinci cai, şi mai avea, se zice, şi bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea vedea că popa găsise vre-o comoară. La aşa stare, trebuia, se înţelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Intr'o seară părintele Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat, pe un argat l-a mânat la câmp, pe alţi doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopţii, iacătă oaspeţii negri: l-au legat, l-au schingiuit şi i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsea; făcea poate greşala să ţipe şi tâlharii o omorau, cum s'a şi întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru — popa avea un buestraş minunat şi două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva şi mai curios — câinii din curte, nişte dulăi ca nişte fiare, nu dedeseră măcar semn de viaţă! Hoţii au fel de fel de meşteşuguri

ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă, pesemne, un fel de mâncare descântată, ori cine știe ce.

Pe preot l-au găsit a doua zi într'un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu căluşu'n gură, d'abia mai putând geme. L-au deslegat degrabă și bietul om a povestit, gâfâind şi cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură două săptămâni şi se auzi de altă călcare — aceea, în adevăr, spăimântătoare.

Arendaşul dela Dărmănești a fost călcat de cu seara. Omul trăia acolo cu o rudă bătrână, o babă, care-i îngrijea de casă. Baba a făcut neghiobia să țipe, și arendaşul și mai neghiob, a tras cu revolverul. Atâta le-a trebuit! I-au chinuit, i-au fierăstruit până i-au dat gata. Nu se putea ști cât jefuiseră, desigur fusese o sumă însemnată — arendaşul vânduse de curând o cătățime mare de bucate.

Dar în sfârşit fărădelegea asta fusese cea din urmă. Oamenii spoiți cu negru căzură în lanțurile justiției azi-noapte, tocmai când se porneau la o nouă ispravă. Vestea aceasta se împrăștiase într'o clipă ca o lumină liniştitoare peste câte trele hotarele bântuite.

Către seară se întorcea acasă, călare pe buestraşul lui, popa Iancu. Și calul si omul erau sdrobiți de umblet. De trei zile popa alergase după daraveri de negustorie, — vindea vite și cumpăra porci. Pe unde umblase n'aflase nimica de prinderea tâlharilor. Maică-sa îl aştepta cu masa; fiul n'avea poftă de mâncare; îi era de grabă să meargă la neica Stavrache, hangiul, frate-său mai mare.

Hangiul era foarte mulțumit: om cu dare de mână, cu han în drum — mare greutate i se luase de pe suflet. Câte nopți nu dormise el o clipă măcar cumsecade, trăgând cu urechea și aşteptând cu inima sărită pe musafirii de noapte! Negreşit trebuia să-i vie şi lui rândul odată şi-odată.

Preotul intră în cârciumă, tocmai când d-l Stavrache se pregătea s'o'nchiză.

— Neică, zise el privind ciudat şi sperios în toate părțile, aş vrea să-ți spui ceva numaidecât.

— Ce?

— Ai să vezi. Inchide şi aide'n odaie amândoi... am venit la d-ta ca la un duhovnic...

După aerul şi tonul tânărului, fratele mai mare nu ştia ce să creadă; totuşi înțelese că preotul avea lucruri serioase

Scanned with OKEN Scanner

de spus. Trimise pe slugi și pe femeie să se culce, închise obloanele prăvăliei și poarta hanului, și, după ce toată lumea se liniști, intră în odăiță unde aștepta popa trăgând tutun și oftând greu.

— Ce e, mă?

— Am venit la d-ta ca la un duhovnic... N'aude nimeni?

— Aș! cine s'auză?

— Neică Stavrache, zise popa înnecat, m'am nenorocit!

— Dece?

Popa a'nceput să plângă cu hohot și să se bată cu pumnii în cap. Neica Stavrache nu înțelegea deloc.

— Ce să mă fac?.. ce să mă fac, neică?... spune d-ta, că mi-ești frate mai mare...

Ce avea preotul pe suflet? Ce să aibă? Lucru greu de înțeles, firește; așa de greu că d-l Stavrache, mai întâi nici n'a voit să crează.

Cum s'a putut? Omul cu greutate, proprietarul cu atâtea acareturi și cuprins, mai bogat decât multă lume dimprejur!— frate-său! preotul — să fi fost capul bandei de tâlhari! Și cu toate astea era adevărat. Dracu'l împinsese! Și nenorocitul își povesti din fir în păr toate isprăvile. Călcarea dela el fusese un marafet ca să adoarmă bănuelile. Cu câteva zile înainte, un notar de sat — era cam beat — dușman vechi al popii, întâlnindu-l la un han pe drum, i-a zis: „Bun buestraș ai, părinte! ásta nu mai e cal de popă, e cal haiducesc, să lase toate poterile'n urmă!" și pe urmă: „Bine-ți merge, părintele! mai cumpărași o sfoară de moșie! Cum de nu ți-e teamă să te calce tâlharii! pesemne că ești dres!"

Neica Stavrache ascultă în sfârșit și povestirea isprăvii din urmă dela arendașul Dărmănești lor.. Dar nu popa îi omorâse; el luptase cât putuse să-i oprească dela așa crudă faptă; ce era să le faci însă? erau îndârjiți; baba țipa și arendașul a tras cu arma — nu mai era chip să stăpânești pe băeți.

Popa scăpase din cursa întinsă la capătul pădurii numai prin întâmplare: aminteri puneau mâna poterașii și pe el..... Dar toți cetașii sunt prinși... Or să-i pună la casne.. ei au să spună tot... tot... Or să pună mâna și pe el. Și popa, apucat de cutremur își smulgea părul din cap.

— Ce-i de făcut, neică Stavrache? scapă-mă!

— Cum?... Nenorocitule! să fugi! să piei! să te'nneci mai bine decât să puie mâna pe tine! în fundul ocnei îți putrezesc oasele.

Pe când vorbea d-l Stavrache, deodată se aud afară sgomot, strigăte și bătăi puternice în obloanele prăvăliei. Amândoi rămân încremeniți.

— Nu deschide! zise popa scoțând un revolver de sub anteriu.

Dar bubuiturile se'ndesesc, — sunt oameni mulți afară. D-l Stavrache, fără să mai asculte de stăruințele popei care tremură ca varga, îl împinge cât colo și trece'n prăvălie. Trăgând bine cu urechea, hangiul înțelege că are a face cu o lume veselă: o ceată de răufăcători e mult mai serioasă și mai tăcută; nu râde și nu chiuește așa cu chef pe la miezul nopții. Și d-l Stavrache a ghicit bine. Strigând: „Numaidecât!", aprinde lampa și merge să deschiză.

In adevăr, sunt vreo douăzeci de voluntari tineri claie peste grămadă, în câteva trăsuri, conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști, către Dunăre — la răsboiu. Poposesc două-trei ceasuri aci, să odihnească și caii; despre ziuă or să se pornească; trebue s'apuce trenul militar care trece dimineața la stația cea mai apropiată — cale de vreo patruzeci de kilometri. Sunt mușterii buni, băieți cu dare de mână, și cântă, și râd, și fac de fel de fel de nebunii. D-l Stavrache face tot ce poate ca să 'ndatoreze pe bravii tineri. După ce au băut binișor, se așternunul lângă altul, ticsiți în cele două odăi mai mari ale hanului. Foarte obosiți, tinerii fără grijă dorm bușteau. Hangiul, posomorît, stă câteva minute la gânduri adânci; dar deodată fața i se luminează, înnăuntrul frunții a scânteiat o mare inspirație. Omul trece repede în odaia unde-l aștepta cu atâta nerăbdare cainicul.

Ce și-au vorbit cei doi frați nu se poate spune, atât de încet și de discret și-au șoptit. E destul a arăta numai ce au făcut. Preotul Iancu s'a așezat pe scaun în mijlocul odăiții. D-l Stavrache a luat o pereche de foarfeci și a 'nceptut să-i reteze pletele; apoi tot mai scurt și mai scurt, unde mai bine, unde mai cu scări, l-a tuns la piele, muscălește. Apoi i-a tuns scurt barba, i-a săpunit-o bine și la urmă i-a ras-o cu perdaf. Toate astea foarte de grabă.

La patru despre ziuă, voluntarii s'au deșteptat, s'au pus la rând și s'au numărat. D-l Stavrache le-a făcut socoteala, a încasat suma de 25 de lei și, mulțumindu-le, le-a zis:

— Uite ce e.... e aci un tânăr care ar vrea să meargă și el volintir cu dv.... Il primiți?

— E vârstnic?.....

Scanned with OKEN Scanner

— Da.
— Are părinţi? ori copii?
— N'are nimic.
— Are formele gata? a întrebat ofiţerul.
— Forme n'are; dar... să le faceţi dv.
— Asta nu se poate; trebue să se prezinte la divizie.
— Da' nu s'ar putea să-l luaţi cu dv. şi să-şi facă formele acolo unde vă duceţi?
— Ba.... s'ar putea.
— Atunci....

Şi d-l Stavrache aduse în faţa camarazilor pe domnul Iancu Georgescu — un tânăr foarte voinic, frumos şi curat, ras proaspăt — o înfăţişare demnă şi severă. Camarazii l-au salutat cu un „ura" puternic de s'a cutremurat hanul, şi d-l Iancu Georgescu, după ce s'a sărutat de multe ori cu neica Stavrache, a pornit cu vesela bandă, fără să se mai uite'napoi.

*
* *

De mult nu se mai pomenea acum în sat de preotul Iancu.... Se'nnecase? îl răpusese cineva? Nici urmă nu lăsase, par'că intrase în pământ. In locul lui se orânduise alt preot; nu-l putuseră aştepta oamenii, cât lumea; nu putea rămânea sat de creştini fără liturghie.

Când d-l Stavrache se'ntorcea dela parastasul de nouă zile al maică-sii, pe la începutul lui Decemvrie — (bătrâna, după ce zăcuse de inimă rea vreo câteva săptămâni, murise, dimineaţa, la 28 Noemvrie) — se întâlni cu factorul rural.... O scrisoare cu timbrul dela Turnu-Măgurele şi cu data din ajunul morţii bătrânii. Neica Stavrache a cunoscut slova. Repede omul, deprins a nu mai aştepta zadarnic veşti dela acela pe care'l credea pierdut deabinelea, se închise în odăiţă şi desfăcu nervos plicul: „Iubite neică, mai întâiu nu lipsesc a cerceta sumpa dv. sănătate, a dumitale şi a maichii"....

D-l Stavrache îşi şterse ochii cu colţul şorţului şi foarte înduioşat, urmă semnele pe petecul de hârtie sosit de aşa de departe ca să aducă în liniştitul sat un fel de răsunet al sbuciumului din locurile războiului. Fugarul era dinaintea Plevnei. Se bătuse cu mare curaj şi cu mult noroc în trei rânduri; luase un steag dela inamic, într'o încăierare unde ai noştri erau aproape sdrobiţi; fusese numit sergent pe câmpul de onoare,

Scanned with OKEN Scanner

căpătând „Virtutea militară" și o decorație rusească. In curând Plevna era să fie atacată cu toată puterea armatelor aliate.

Curios lucru! Cine ar fi văzut figura lui neica Stavrache, presupunând că acela ar fi fost un om deprins să descifreze înțelesul din chipurile omenești, ar fi rămas în mirare, pricepând bine că în sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea veștilor despre succesul de bravură al răspopitului.

Hangiul mototoli hârtia după ce mai privi bine data: în adevăr, scrisoarea era expediată cu trei zile mai 'nainte de luarea Plevnei. Dar acuma.... Plevna era luată — asta se svonise oficial în toate unghiurile țării. Primarul mai știa, tot din izvor oficial, că voluntarii au să fie liberați zilele acestea spre a se'ntoarce pe la căminuri, fiindcă războiul s'a sfârșit.

— Dar... întrebă distras d-l Stavrache, ce s'o mai fi făcut cu tâlharii prinzi astă-primăvară?

Tâlharii fuseseră osândiți la diferite pedepse și desigur erau și așezați la locurile de muncă.

— Care va să zică, clipi gândul hangiului, nici vorbă n'a fost la judecată despre popa, despre capul și gazda tâlharilor. Aoleu! Ce mai judecători!

....Dar o să îndrăznească să se mai întoarcă?

....Dar dacă îndrăznește și se'ntoarce?... Atunci, ce-i de făcut?

....Da! dar sergentul se poate întoarce; popa, ba!

....Dar dacă'i vine așa o nebunească sergentului să spună că el e stăpânul averii, întâmple-se orice s'o întâmpla! că odată a purta barbă și plete.

....Da, dar atunci procurorul îl rade și'l tunde deabinele.

....O veni?.... n'o veni?....

Pe când d-l Stavrache își ridică așa de sus interesanta-i clădire de ipoteze, iacă-tă altă scrisoare: e tot dela Turnu-Măgurele — de astădată e slovă străină.... Slovă străină!.... Ei! lucru Dracului!....

„Salutare, domnule Stavrache, n'avem onoare să vă cunoaștem, dar venim să îndeplinim rugămintea unui brav camarad, sublocotenentul Iancu Georgescu, voluntar înaintat din grad în grad, în timp de campanie, mort pe câmpul de onoare de trei gloanțe inamice primite în pântece. Am stat la căpătâiul lui, plângând până a închis ochii. Mare păcat că s'a pră-

pădit așa viteaz soldat! Un moment nu a arătat lașitate; deși foarte slăbit de atâta durere și pierdere de sânge, tot glumia; zâmbind și-a cântat singur popește foarte frumos: vecinica pomenire! apoi ne-a dat adresa dumitale și ne-a rugat să-ți scriem negreșit să-l ierți, fiindcă acum s'a spălat în sânge, și să-i spui maică-sii, bătrânei, pe care o cunoști, să-i poarte regulat de grija sufletului. Pe urmă a'nceput să aiurească și s'a sfârșit.

Salutare: sub-loc. Marin Dobrescu; sergent-major, George Popescu".

D-l Stavrache a plâns mult, sdrobit de trista veste. Dar un bărbat trebue să-și facă de inimă! Nu trebue să se lase copleșit așa de durere. A strâns bine scrisoarea; s'a spălat frumos pe ochi; a pus caii la brișcă și a plecat repede la târg să întrebe pe avocat, cu ce forme intră cineva regulat în stăpânirea averii unui frate bun pierdut, care n'are alt moștenitor.

II

De mult acuma d-l Stavrache stăpânește merazul rămas dela fratele-său, părintele Iancu, de a cărui urmă nu s'a mai putut da și despre care nici nu se mai pomenește.

Avocatul povățuise destul de limpede pe hangiu...

Un om stăpânește o avere; cu drept ori fără drept, o stăpânește. Câtă vreme nu-l supără nimeni, câtă vreme nu se ridică nicio pretenție asupră-i, el n'are nevoie să ia nici-o măsură legală. Și mai la urmă, situația d-lui Stavrache este mai limpede decât a oricărui proprietar.

— Averea a fost a Popii?
— Da, a Popii.
— Făcută de el, din munca lui?.....
— Cea mai mare parte.
— Popa are copii?
— N'are.
— Are femeie?
— Nu.
— Are părinți?
— Nu.
— Mai are alt frate?
— Niciunul, decât pe mine.

Scanned with OKEN Scanner

— Atunci.... stăpâneşte sănătos, a adăugat avocatul, şi dacă te-o supăra cineva, atunci vino la mine... Numai unul singur te-ar putea călca....

— Cine? întrebă d-l Stavrache.

— Popa.

Moştenitorul zâmbi şi cu siguranţă răspunse:

— Aş! nu mai poate călca, săracul!

Apoi, văzând că răspunsul său prea sigur face o impresie ciudată avocatului, se grăbi s'adauge cu tonul cel mai duios:

— Cine ştie unde s'o fi prăpădit bietul frate-meu, dacă n'a mai venit el la avutul lui de atât amar de vreme!

Au trecut cinci ani dela războiu şi nimeni, în adevăr, n'a supărat pe d-l Stavrache, afară decât popa Iancu, volintirul, care venia din când în când, de pe altă lume, să turbure somnul fratelui său. Avocatul avusese dreptate. Singur popa avea dreptul să neliniştească paşnica stăpânire a hangiului.

Dar orice se'ntâmplă des, nu ne mai mişcă; orice minune a treia oară, trebue să ni se pară lucru foarte firesc. Pentru aceea, hangiul primi fără multă emoţie vizita înstrăinatului, care venia cine ştie de unde, de departe.

D-l Stavrache sta în odăiţă, căutând să desfacă nişte socoteli încărcate, când intră nenorocitul fugar.

Stins de oboseală, bolnav, cu faţa hiravă, şi cu ochii'n fundul capului ca în clipa morţii, ocnaşul era îmbrăcat în haina vărgată dela ocnă, de unde scăpase ca prin minune, pilindu-şi lanturile. Umblase prin codri, nemâncat; trecuse prăpăstii; haina şi nădragii îi erau numai sdrenţe; opincile sfâşiate; palmele şi tălpile picioarelor şi gleznele pline de sânge. Dar, în sfârşit, ajunsese la frate-său.

— Ticălosule! strigă d-l Stavrache, ne-ai făcut neamul de râs! Să piei să nu te mai văd! Pleacă! Du-te înapoi de-ţi ispăşeşte păcatele!

Fugarul a plecat oftând şi când a ajuns în prag:

— Nene, zice, fă-ţi pomană, dă'mi o bărdacă de apă. Atâta a putut să zică şi a picat jos moale ca o cârpă. Lui d-l Stavrache i s'a făcut milă; s'a repezit să-l ridice ca să-l puie pe pat: nu-l putea lăsa să moară ca un câine. Ocnaşul în luptă cu moartea, s'a acăţat de frate-său cu o mână de gât şi cu alta de braţul stâng. Hangiul a dat atunci să-l salte de jos; a încercat odată, de două, de mai multe ori din răsputeri —

de geaba: toate opintelile și sudorile fuseseră de prisos; trupul greu ca plumbul era peste putință de deslipit dela pământ.

Hangiul simțind că se frânge dela mijloc, voi să dea drumul murindului și să se ridice în picioare ca să răsufle și să-și recapete puterile. Dar încercarea aceasta fu și mai grea decât cea dintâiu: ocnașul, în ceasul morții, se încleștase cu o putere covârștitoare de gâtul și de brațul hangiului. Se opinti încă odată cu supremă energie, ridică dela pământ pe nenorocit; dar acesta fu apucat de un cutremur grozav, se sbătu din toate încheieturile și, biruind cu greutatea-i de mortăciune, cea din urmă putere de împotrivire a lui Stavrache, îl îngenunchiă, îl trânti jos și-i puse, ca un luptător teafăr, genunchiul pe piept. Apoi începu să râză ca un nebun, scrâșnind din dinți, și-i zise:

— Gândeai c'am murit, neică?

A stat mult astfel d-l Stavrache supus sub călcâiul ocnașului; mult a suferit în ochi rânjeala acelei fiare. Dar când nebunul a voit să-l sugrume, atunci hangiul, smintit și el de frica morții, a făcut o săritură desnădăjduită.... Ocnașul a sărit cât colo ca un mototol, a bufnit în ușă, ușa s'a deschis de perete, și mototolul a pierit în întunericul nopții.

D-l Stavrache era în picioare, în mijlocul odăii, tremurând din toate încheieturile și făcându-și cruci peste cruci.... Dor de frate — bine; dar urîtă vizită.

Până la ziuă, d-l Stavrache s'a plimbat p'în odaie de colo până colo; s'a 'nchinat într'una, rugându-se fierbinte pentru odihna sufletului răposaților, și a băut mereu rachiu bun, ca să-și îndepărteze gândurile rele.

A doua zi, s'a dus la biserică și a aprins lumânări pentru sufletele morților. Apoi, deși sdruncinat, și-a văzut omul de daraveri, mai pe ici, mai pe colea.... mai cu seamă și-a petrecut vremea cu niște vin care pornise să se turbure și să se oțețească.... acu era limpede ca untdelemnul franțuzesc și dulce ca mustul năsprit. Toată ziua nu i-a cerut inima nimica; a băut doar două-trei năstrape de zeamă de varză; tocmai în spre seară de tot a gustat nițel pește sărat cu usturoi și a băut câteva pahare cu vin nou. Pe urmă s'a închinat frumos și s'a culcat cu gândul la cine știe ce.

. . . . . .

Afară plouă mărunțel, ploaie rece de toamnă, și boabele de apă prelingându-se de pe streșini și picând în clipe ritmate

pe fundul unui butoi dogit, lăsat gol într'adins la umezeală, făceau un fel de cântare cu nenumărate și ciudate înțelesuri. Legănate de mișcarea sunetelor, gândurile omului începură să sfârâie iute în cercuri strâmte, apoi încet-încet se rotiră din ce în ce mai domol și tot mai larg. Când cercul unui gând ajunse în fine așa de larg încât conștiinței îi era peste putință din centru să-l mai urmărească din ce se tot depărta — omului i se pare c'aude afară un cântec de trâmbițe... militari, de sigur.

Hangiul ascultă mai bine: cântecul strălucește din ce în ce mai tare. Se apropie.

D-l Stavrache iese afară de prispa cârciumii.

E o zi luminoasă de primăvară.

In adevăr sunt niște militari. O companie care urcă la deal în marș de paradă. Tot satul: oameni, copii, câini fac alaiu după militari.

Au ajuns în fața hanului. Căpitanul comandă oprirea pe loc.

Hangiul rămâne trăsnit: Căpitanul!

Căpitanul bagă sabia în teacă și înaintează către d l Stavrache; acesta se dă pas cu pas mereu înapoi până în cârciumă, închide repede ușa și'ncearcă s'o încuie; dar până să clipească, ușa sare din țâțâni, și căpitanul s'arată 'n prag și, râzând cu hohot, strigă:

— Gândeai ca'm murit, neică?

Stavrache trece'n tindă — căpitanul după el; fuge în odăiță — de geaba: nesuferita arătare îl urmărește de aproape.

Ne mai putând răbda prigonirea, hangiul se repede sălbatic și apucă de gât pe căpitan; acesta se lasă fără a face o mișcare.

Hangiul se'ndârjește și-l strânge de gât, îl strânge din ce în ce mai tare: simte cum degetele-i pătrund în mușchii grumazului, strivindu-i, afundând beregata, sfărâmând încheietura cerbicei Dar cu cât strânge mai tare, cu atât chipul căpitanului se luminează; cu cât el scrâșnește, cu atât militarul râde mai sgomotos și mai vesel. Și când d-l Stavrache își descleștează degetele amorțite și cade pe o laviță, căpitanul îl întreabă:

— Gândeai c'am murit, neică?

Și rămase multă vreme în picioare, cu mâinile încrucișate și cu privirea țintă asupra lui Stavrache. Apoi făcu un

Scanned with OKEN Scanner

semn poruncitor, la care hangiul se supuse. Ieșiră amândoi pe prispa din drum. Căpitanul dete comanda plecării, trâmbițele sunară, soldații își ridicară armele și, urmată de obștea satului, compania plecă, în frunte cu căpitanul al cărui râs acoperea cântecul trâmbițelor și sgomotul mulțimii.

. . . . . .

Disdedimineață, d-i Stavrache, tremurând de friguri, era la popa satului, rugându-l să vie negreșit până seara să-i facă sfeștanie acasă.....

III

Era o sloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică și vânt vrămaș de nu mai știa vita cum să se întoarcă să poată răsufla. Deși aproape de nămiez, în tot satul era astâmpăr desăvârșit ca'n puterea nopții; ba nici glas de câine nu se mai auzia — cine știe în ce adăposturi se odihneau paznicii curților! Drumul par'că era pustiu: care om cuminte să'nfrunte așa tărie de vreme? Pe la toacă. s'a hotărît vântul să bată numai dintr'o parte; ploaia a contenit; a'nceput ninsoarea mărunțică și deasă, și s'a pornit crivățul s'o vârtejească. Așa vreme ține trei zile și trei nopți: halal de cine na're nici pentru vatră, nici pentru căldare!

D-l Stavrache n'a mai ridicat oblonul prăvăliei. Singur la tarabă, ce să facă omul? Mai bea un rachiu, mai morfolește un covrig uscat și se gândește mai la una, mai la alta. Dar e frig în prăvălie Mai înțeleg să se canonească negustorul când știe pentru ce; dar așa, de geaba! Pe așa vreme e de prisos să mai aștepți mușterii. D-l Stavrache încuie cicmigeaua, pe urmă prăvălia și trece'n odaie, la căldură: călători n'or să mai treacă, și toată lumea din sat știe să intre pe portiță'n curte și să bată la ușa din dos.

In adevăr, după ce se desmorțește bine d-l Stavrache la gura sobei, iacătă, pe'nseratelea, că bate cineva la ușă.

— Care-i acolo? întrebă hangiul.

— Eu, domn Stavrache, răspunde un glas slab de copilă..... Deschide....

Hangiul trage veriga. Vântul de-afară duhnește pe ușă, aruncând înăuntru o fetiță foarte rebegită. Copila d'abia poate

Scanned with OKEN Scanner

vorbi; fălcile îi sunt înţepenite de frig deşi. pe potrivă de copil sărac, e destul de bine îmbrăcată· are peste cămăşuţă minteanul lui tată-său; pe picioarele goale nişte cismuliţe vechi ale măsii, şi pe cap un testemel.

— Ce vrei?

— M'a trimis maica, să-i dai de un ban gaz, şi taica de doi bani ţuică.

Şi fata scoate de sub mintean cu băgare de seamă două clondire.

— Da'.... zice să nu mai pui gaz în a de ţuică şi ţuică'n a de gaz, ca alaltăieri, că iar mă bate... şi.... să măsori bine....

— Da'bani ai adus?

— Ba!... zice că să scrii.

— Iar să scriu?

Şi d-l Stavrache, urmat de fetiţă, trece'n prăvălie bolborosind:

— Scrie-v'ar popa să vă scrie, de pârliţi!

In prăvălie d'abia se mai vede. Fetiţa, apropiindu se de d-l Stavrache, care-i toarnă ţuică, rămâne cu ochii pe un covrig stingher, uitat pe tarabă. Hangiul s'apleacă sub tarabă să ridice tinicheaua cu gaz; în clipa aceea, fetiţa întinde mâna, ia covrigul şi dă să-l vâre iute sub mintean; dar d-l Stavrache se ridică. O fi tras cu coada ochiului, ori ştia că fusese un covrig pe tarabă şi acu pierise? că fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul îngheţat.

— Lasă covrigul jos, hoaţo!... De mici vă'nvăţaţi la furat, fire-aţi dracului!

Fata a lăsat covrigul şi a pus mâna la obrazul încălzit. Apoi a luat cuminte sticlele, le-a ascuns sub mintean şi a pornit, afundându-se în negura nopţii viscoloase.

Hangiu' a încuiat uşa, a mai aruncat o răgălie în sobă, a mai băut un păhăruţ, a mai cotrobăit prin odaie... Să fi trecut aşa ca la vreun ceas, când prin urletul viforului, i se pare c'aude glasuri de oameni afară... Ascultă cu dinadinsul — urechea nu l'a amăgit. De astădată se aud bătăi în uşa dela drum a prăvăliei. Muşterii.... călători.... Cine dracu mai umblă pe vremea asta! Hangiul aprinde o lumânare şi trece'n prăvălie la uşe, unde cei de-afară bat mereu.

— Care-i acolo?

— Oameni buni!

E o sanie cu clopoţei afară. D-l Stavrache deschide.

— Bună vremea! zice o momâie de om, înalt și spătos, cu o glugă mare, și intră, pe când altul, tot așa îmbrobodit, stă în fața cailor, care nu se pot astâmpăra locului de bătaia vremii.

— Bună să-ți fie inima! răspunde gazda.

— Ne rugăm dumitale, negustorule, de adăpost pentru la noapte. Nu mai e chip să mergem înainte, caii prăpădiți, noi degerați. Să punem caii la grajd și nouă să ne dai un coltișor până la ziuă.

— Bucuros, zice hangiul.... Dar dacă o fi poarta nemețită, e greu de deschis.

Din nenorocire poarta era nemețită numai pe dinafară; pe dinăuntru, fiind adăpostit despre partea hanului, locul era limpede. Doi argați ieșiră din grajd, poarta trosni, spărgându-și lipiturile de ghiață, sania fu trasă în curte și caii puși la iesle.

Cei doi musafir, suiră pe prispă, își scoaseră glugile, se scuturară bine de zăpadă și intrară'n căldură. Se vedeau pe cât se poate vedea pe'ntuneric, oameni cu dare de mână, cirezari, orice cine știe ce....

Când d-l Stavrache se'ntoarse peste câteva minute în odaie, aducând pe tavă vin și pahare, găsi pe unul din musafiri, în picioare, încălzindu-se lângă sobă, acela care intrase întâi; celălalt era culcat pe pat cu fața la perete: drumeț obosit, se'ntinsese să-și desmorțească oasele.

— N'ai ceva mezelic?

Se afla... Măsline, costițe de râmător, afumate, pastramă și telemea.... Pe când gazda căuta în prăvălie, cu ușa dela mijloc deschisă, auzi pe musafir vorbind așa de încet că nu putu înțelege un cuvânt. Dar întorcându-se cu mezelicul, văzu că fusese o părere. Amândoi musafirii erau la locurile de mai nainte, ba cel culcat începuse să sforăie.

— Lasă-l să se odihnească: e foarte trudit! zise cel din picioare, și, așezându-se singur la masă, începu să guste cu mare poftă.

Mâncând, firește, începu vorba.

— Strașnic viscol, domnule!

— Da' de unde sunteți dv?

— De departe....

— Și încotro vă duceți?

— Nu știu..... Să mă crezi că nu știu. M'a luat prietenul cu el așa, tovarăș de drum, și uite ce sfântă de vreme ne-a apucat.

— Ciudată vorba dumitale! zise hangiul, ridicând sprâncenile; să umble omul așa pe drumuri fără să știe unde merge....

— Ei, de! răspunse simplu musafirul; vezi!

Și-și urmă gustarea liniștit. După ce se gândi nițel, gazda:

— Dumneavoastră sunteți.... negustori?

— Nu.

— Funcționari...

— Știi, nici tocmai funcționari; dar... cam așa.

— Am înțeles: vorba vine, umblați la inspecții.

— Ba nu!

După o pauză, în timp ce musafirul bău unul după altul două pahare de vin:

— Bravo! bun vin ai, domnule Stavrache.

— De unde știi că mă chiamă Stavrache?

— Mi-a spus prietenul.

— Da'... dumnealui... de unde știe?

— Știu eu? Mi-a spus pe drum, că mi-era frică să înoptăm pe așa vreme; zice: n'ai grije; mânem aici aproape, la han la neica Stavrache.

— Pe semne că m'o fi cunoscând dumnealui! zise hangiul și dete să apropie de pat,, să vază mai bine pe omul care dormia cu fața la perete. Când, deodată:

— Cum să nu te cunosc, neică Stavrache, dacă suntem frați buni? zise omul de pe pat, râzând și ridicându-se drept in picioare în fața hangiului.

Tot viforul care urla în noaptea grozavă să fi năpădit dintr'odată în țeasta lui Stavrache, nu l'ar fi clătinat mai cu putere decât înfățișarea și vorbele acestea!

Hangiul deschise gura mare să spună ceva, dar gura fără să scoată un sunet nu se mai putu închide; ochii clipiră de câteva ori foarte iute și apoi rămaseră mari privind țintă, peste înfățișarea aceea, în depărtări neînchipuite; mâinile voiră să se ridice, dar căzură țepene de-a-lungul trupului, care se'ntinse'n sus, înnălțându-și gâtul afară din umeri, ca și cum o putere nevăzută l'ar fi tras de păr vrând să-l desprindă dela pământ unde par'că era înșurupat... Dar după acest moment dintâi, trupul se înfundă repede mai jos chiar decât fusese; apăsându-și gâtul în umeri, ca și cum puterea nevăzută îl scă-

pase de păr, mâinile se ridicară şi'ncepură să frământe'n sec din degete; ochii'şi întoarseră privirile din adânci depărtări de afară, afundându-le treptat înnăuntrul bolţii capului, în alte depărtări mai adânci poate; gura se 'nchise şi fălcile se'ncleştară.

— Şezi, neică, zise fratele mai mic, aşezându-se la masă.

Hangiul ascultă.

— Te miri, firește, că mă vezi...

Hangiul zâmbi.

— Mă credeai mort, nu'i aşa?... Aş! scrisoarea din urmă a fost o glumă...

Hangiul începu să râză.

— Uite, neică Stavrache, la ce-am venit noi... E vorba de dreptate frățească... Dumneata ai la mână chezăşie averea mea. Eu.... de! până acum m'am învârtit în lume cum am putut; de-atâta vreme nu te-am supărat.... Acu.... ce să-ți mai spui? Am umblat cu banii reghimentului.... şi de-aia am venit.... să nu mă laşi! nu mai e vorba de dreptate: de pomană îmi dai.... Nu bei şi d-ta cu noi?

Zicând acestea îi întinse un pahar. Stavrache luă paharul; îl duse spre gură, dar gura rămase'ncleştată, tremurând şi, ca şi cum ar fi băut, deşertă paharul peste bărbie pe sân.

Musafirii se uitară lung unul la altul.

— ....Dacă până poimâine n'am cincisprezece mii, trebue să mă'mpuşc.... Neică! adaugă omul cu multă căldură; neică! să nu care cumva să mă laşi.... Nu zici nimic?

Drept orice răspuns, Stavrache se ridică în picioare foarte liniştit; se duse drept la icoane; făcu câteva cruci şi mătănii; apoi se sui în pat şi se trânti pe o ureche, strângându-şi genunchii în coate.

Pe când musafirii steteau nedormiţi, uitându-se când la unul când la altul, când la omul ghemuit, acesta începu să horcăie tare şi să geamă.

Dormia?.... Vis urît?.... Aşa de repede s'adoarmă? Se preface?....

Dar n'apucară să-şi pună din ochi atâtea întrebări şi horcăielile se porniră ca un clocot, întrerupte de gemete din adânc, în timp ce trupul tremura tot mai tare şi mai tare clănţănind din dinţi.

Fratele se apropie de pat şi atinse cu mâna umărul omului chinuit de cine ştie ce vis. La acea uşoară atingere, un răcnet! — ca şi cum i-ar fi implântat în rărunchi un junghiu roşit în

Scanned with OKEN Scanner

foc — şi omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vâlvoi, cu mâinele'ncleştate, cu gura plină de spumă roşcată. Ca o furtună se repezi, apucă masa şi o trânti de dușumea, făcând tot ţăndări.

Lumânarea căzând se stinse şi odaia rămase luminată numai de candela icoanelor şi de tăciunele din vatră.

Stavrache rămase o clipă cu mâinile ridicate cât mai 'nalt, dete alt răcnet sguduitor şi se năpusti asupra frate-său; îl doborî la pământ, năruindu-se peste el.

— Săi că mă omoară!

Tovarăşul voi s'apuce pe Stavrache dela spate; aceasta părăsi pe cel trântit, se'ntoarse'n loc şi'nhăţă pe celălalt de gât: într'o clipă la pământ.

— Mă strânge de gât! vrea să mă muşte!

Atunci începu o luptă crâncenă. Pe lângă o necovârşită putere faţă de amândoi uniţi, hangiul mai avea şi o repeziciune de mişcări ne'nchipuită. S'ar fi sfârşit rău pentru musafiri înfiorătoarea tăvăleală, dacă nu-i dădea fratelui prin minte o stratagemă. Scoase repede cureaua dela brâu.... Stavrache ocupat cu tovarăşul nu lua seama că i se întâmplă ceva la picioare; fratele i le apucă, le'nfăşură de două ori strâns bine şi închise capătul curelii în cataramă; apoi îl apucă pe la spate dându-i cu sete pumni în cerbice. Stavrache lăsă pe tovarăş, dete să se'ntoarcă în loc; dar picioarele nu se mai putură cumpăni. Fratele îi trase un pumn strașnic în furca pieptului, aşa că Stavrache şovăind, nu-l mai ajunse cu mâinele şi se prăbuşi ca un taur, scrâşnind şi răgind.

Viscolul afară, ajuns în culmea nebuniei, făcea să trosnească zidurile hanului bătrân.

Până să se ridice hangiul întrun cot, îl răstigniră jos. Ii prinseră fiecare câte o mână, i le răsuciră în loc, frângându-le degetele pe dos, apoi cu mare silă le împreunară pe amândouă din susul capului şi i le legară strâns cu brâul tovarăşului, pe când Stavrache îl scuipa şi râdea cu hohot. Acu era legat butuc.

Tovarăşul nu se sui în pat, luă candela dela icoane, să caute lumânarea printre lucrurile risipite pe jos. O găsi şi o aprinse. Cum îi dete lumina'n ochi Stavrache începu să cânte popeşte.

— Ce-i de făcut? zise tovarăşul cu groază.

— N'am noroc! răspunse fratele.

Scanned with OKEN Scanner

Sdrobit de luptă și de gânduri, omul se așeză încet pe pat și privi lung asupra celui țintuit jos, care cânta'nainte legănându-și încet capul, pe mersul cântecului, când într'o parte, când într'alta.

ÎNTREBĂRI:

1. Povestiți în câteva cuvinte faptele care constitue expoziţiunea.
2. Arătați, analizând textul, intriga, punctul culminant și desnodământul.

VI. SUBIECTE MULTIPLE IN OPERĂ

Opera poate avea un singur subiect, adică un singur șir de evenimente desfășurate, cum am văzut în nuvela „In vreme de război" a lui I. L. Caragiale, unde toate întâmplările sunt legate de Stavrache, hangiul. Dar în numeroase opere literare întâlnim, adesea, mai multe subiecte, fiecare cu intriga lui, punctul lui culminant și desnodământul lui. Uneori subiectele se pot înlocui unele pe altele; acolo unde sfârșește unul, începe altul. Așa se întâmplă în „Amintirile din copilărie" ale lui I. Creangă și în „Copilăria mea" de M. Gorki.

Alteori ele se leagă, se împletesc între ele. In „Negura", romanul lui Eusebiu Camilar, se desfășoară mai multe subiecte independente, care, însă, se încrucișează în unele scene. Și locotenentul Măgură și Costa Cimpoiașul și Toader Făclie sunt legaţi de câte o serie de întâmplări, care alcătuesc subiectul ţesut în jurul fiecăruia dintre ei. In felul acesta, autorul are posibilitatea să înfățișeze un număr mai mare de oameni și să-i descrie sub toate aspectele.

Subiectele pot fi principale și secundare. Cele dintâi sunt formate de șiruri de evenimente legate de soarta personagiilor principale. Când facem analiza subiectului unei opere literare trebue să știm cum motivează scriitorul trecerea dela o acțiune la alta, câte subiecte are opera și cum se leagă acestea

Scanned with OKEN Scanner

între ele, ce însemnătate are fiecare pentru desăvârșirea tabloului zugrăvit sau pentru descoperirea ideii fundamentale a operei.

VII. PEISAGIUL

1. **In opera literară, întâlnim tablouri din natură pe fondul cărora se desfășoară acțiunea. Descrierea naturii poartă numele de peisagiu.**

M. Sadoveanu în nuvela „Bordeeni" descrie în felul următor peisagiul în care se desfășura viața locuitorilor din bordeele de pe moșia boierilor:

„Pe o coastă mai prăvălatică, în apropierea curții stăteau înșirate o mulțime de bordee. Unele erau clădite ca bordeele obișnuite, în două ape, acoperite cu pământ;. altele erau scurmate în mal, astupate în partea săpăturii cu scânduri ori gard de nuiele, peste care era întinsă o lipitură subțire și coșcovă de lut. Fumuri ieșeau din toate cotloanele acestea săpate în pământ. Geamuri mici cât pumnul luceau pe alocuri în bătaia piezișe a soarelui. Nicăieri nu era împrejmuire. Vitele și porcii rătăceau de-a-valma pe dinaintea ușilor. Găinele scurmau în gunoaiele grămădite pe bordeie ca niște cușme murdare și jerpelite".

2. **Peisagiul ne indică în primul rând locul și timpul acțiunii, dar de obiceiu însemnătatea lui este mult mai mare.** El ajută scriitorului să ne înfățișeze personagiile cât mai bine, să le caracterizeze, să ne descopere stările lor sufletești. In nuvela „In vreme de războiu", de I. L. Caragiale, peisagiul: „sloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzăriche și vânt vrăjmaș" e cât se poate de potrivit sbuciumului sufletesc al lui Stavrache și în concordanță cu desnodământul tragic.

Peisagiul poate fi în armonie sau poate contrasta cu stările sufletești sau cu situațiile personagiilor.

Scanned with OKEN Scanner

Deosebit de impresionant e peisagiul zugrăvit de Maiacovski cu prilejul morţii lui Lenin:

„Ca nişte pleoape roşii bat steaguri-nesfârşit
Şi lacrimi de zăpadă
Tot curg din ele'n stradă...
De veşti de doliu telegrafu-a răguşit.
Pe Lenin nu mulţimile
oceane parcă-l duc
Timpul s'a'ntors din drum, năuc.
Rusia întreagă parcă
porni din nou, nomadă...

De unde-a venit? Ce om a fost? Ce fel
Că toţi grăbesc
Cu-atâta cinstire pentru el?

— Fu, dintre oameni cel mai omenesc!

Alteori însă, peisagiul contrastează puternic cu gândurile sau stările sufleteşti ale oamenilor. In capitolul „Fuga", din nuvela istorică „Doamna Chiajna" de Al. Odobescu, peisagiul unei nopţi liniştite cu lună nu face decât să sublinieze durerea Ancuţei, fiica Doamnei Chiajna, măritată împotriva voinţei ei cu Andronic Cantacuzenul:

„Ancuţa se trezi din aromeală; glasul părea că se apropie; ea sări la fereastră. Printre zăbrele văzu luna plină colindând repede faţa senină şi albastră a cerului; pe Dunăre scânteiau razele ei resfrânte în mii de talazuri; departe încolo un pescar turc trăgea la edec în tăcere caicul său încărcat; la poalele chioşcului, codobaturile, acele rândunele de apă cu lungi pene albe în coadă, se aşterneau, în sborul lor iute, pe faţa apei şi apoi iarăşi se ascundeau în cuiburile lor găurite ca nişte urloaie într'acea coastă râpoasă. In răpaosul nopţii se auzea numai clătirea undelor ce se izbeau încetişor de mal şi susurul alene al vântuleţului de vară".

VIII. PERSONAGIILE OPERELOR LITERARE

In operă, scriitorul zugrăveşte chipuri de oameni. El ne face să înţelegem caracterele personagiilor prin acţiunile şi părerile lor; totodată el îşi exprimă şi atitudinea faţă de personagiile create. De exemplu, în „Uzina vie" de Alexandru

Scanned with OKEN Scanner

Sahia, numai prin câteva gesturi şi vorbe ale patronului exploatator, ne sunt prezentate atât caracterul josnic al acestuia cât şi dispreţul şi revolta scriitorului.

Scriitorul poate zugrăvi înfăţişarea personagiilor, împrejurările şi tot ceeace le caracterizează, poate arăta relaţiile şi acţiunile lor, poate desvălui stările sufleteşti şi cauzele comportării lor. Scriitorul arată cum se schimbă părerile personagiilor şi stările lor sufleteşti. Citind „Negura" de Eusebiu Camilar, urmărim transformarea lui Jimborean dintr'un ofiţer aspru, într'o fiinţă plină de înţelegere pentru cei din jur şi pentru vremurile ce vor veni. Scriitorul nu trebue să înfăţişeze numai imaginea exterioară a eroului său, ci şi stările lui sufleteşti, astfel ca cititorul să înţeleagă şi să-şi explice dece un asemenea om s'a format într'o anumită epocă şi într'un anumit mediu social. Eusebiu Camilar ne înfăţişează viaţa dusă de ofiţeri în regimul de exploatare burghezo-moşierească, iar atitudinea căpitanului Jimborean la început este aceea a întregei caste ofiţereşti: atitudine dispreţuitoare faţă de subaltern, nemiloaosă şi neîndurătoare la vederea oricărei suferinţe.

Ilustrarea acestei atitudini o întâlnim în primul din cele două fragmente date mai jos, în care Jimborean se arată aspru, neînţelegător faţă de soldaţi.

In cel de al doilea fragment, se resfrânge schimbarea profundă suferită de căpitan. La vederea nedreptăţilor făptuite de superiorii lui, a uciderii unor prizonieri fără apărare şi a populaţiei civile şi în acelaş timp în faţa eroismului fără seamăn a oamenilor sovietici, în el se trezeşte revolta faţă de războiul nedrept şi de cei ce-l duc. Şi revolta se manifestă, în primul rând, printr'o dorinţă de apropiere reală de sufletul soldaţilor necăjiţi şi obidiţi.

„Negura"

de EUSEBIU CAMILAR

(Fragment)

Oamenii se depărtau câte unul, privind cu silă în apa verzuie din gamelă. O miroseau şi şi-o vărsau la picioare pe ascuns.

Scanned with OKEN Scanner

— Gata compania? întrebă căpitanul Jimborean, proptit, în mijlocul drumului.

— Gata.... răspunse majurul.

— Bună ciorba, băieţi? mai întrebă căpitanul.

Şi nu-i răspunse nimeni.

— Bună? întrebă el încă odată şi ca un vânt iute îi desfăşură toţi faldurii pelerinei.

— Bună.... răcni compania, într'un glas.

— Ionică, tu dece nu răspunzi, întrebă Jimborean, apropiindu-se repede de soldatul acela cu gură aspră.

— Uitaţi-vă.... îi răspunse soldatul, întinzând spre el gamela. Pietre.... fân.... broaşte.

— Să taci... scrâşni Jimborean, repezindu-i braţul.

Şi comandă scurt:

— Compania.... înainte.... marş.

Porni cu pas larg, cu pelerina mai largă desfăşurată. In urma lui, bocancii prinseră să mestece cu grabă glodul.

Miliţienii cu cruce roşă la braţ, ducând caii de căpestre mergeau încet, cu obrajii împietriţi.

— Inainte.... strigă mânios Jimborean. Ce vă sgâiţi?

Şi compania grăbea prin şanţ, căci şirul de căruţe nu mai sfârşea.

. . . . . .

...— Camarazi... grăi el mai departe. Pentru cei ce-mi fug de sub ordine, am lege care duce la glonţ; am atâtea mijloace împotriva lor. Eu, de azi înainte, las la o parte puterea ce o am şi rămân faţă de voi numai cu puterea cuvântului....

Işi lăsă pelerina să-i cadă jos la picioare şi simţi că aruncă depe umeri un întuneric. „Imi dădea aer de corb la pândă... Din cauza pelerinei păream dur, aspru, împietrit... Ne împopoţonăm, ca să speriem nişte bieţi ţărani care vin la cazarmă de-a-dreptul din creierul munţilor şi din păduri".

— Ce să fac cu pelerina? îl întrebă ordonanţa, un flăcău mai tuciuriu ca Dadaci, cu nişte dinţi albi.

— Predă-o la căruţe. Şi ceri majurului un veston.

...Iar soldaţii din companie îşi spuneau: „Bine ca' dat bunul Dumnezeu şi s'a înmuiat la inimă... numai de şi-ar ţine mult năravul ista...." Şi Ionici îşi spuse... „Şi eu era să-l împuşc la cel dintâi atac, dacă-mi pica în bătaia glonţului. Aşa mă tot ispitea gândul....".

Şi, toţi, când grăiau acum cu căpitanul, luau poziţia de drepţi nu forţat, ci stăteau într'o poziţie lină, fără ciolane încordate, în care parcă aşa stătuseră de când lumea... Răspundeau comandantului cu glas scăzut, cald, ca unui frate mai mare, un frate bun care ştie totul în lumea asta şi de care, mergând către o nemaipomenită primejdie trebue să asculte orbeşte....

Mâncând, tot căutau cu lingurile prin gamele, apucau în linguri cartofi şi bucăţi de carne; dar ei parcă voiau să găsească altceva — nu ştiu ce talisman în borşul acela cazon, talismanul care schimbase firea comandantului lor care, an de an îi izbise prin toate glodurile, făcuse nedreptăţi la împărţirea concediilor; mai cu seamă la împărţirea concediilor când, pentru un păduche găsit pe guler la inspecţie, tăia cu condeiul numele din tabel şi tăia cu peniţa lui de aur care şuieră depărtat când scrie, inima omului....".

INTREBĂRI:

1. Arătaţi cum reiese din cele două fragmente citate transformarea sufletească a căpitanului Jimboreanu.

2. Analizaţi purtarea lui faţă de cei în subordine aşa cum reiesă din primul şi din al doilea fragment.

IX. CARACTERIZAREA FĂCUTĂ DE AUTOR

Uneori, scriitorul făcându-ne cunoştinţă cu personagiile sale, le caracterizează direct, vorbind despre poziţia lor socială, despre trăsăturile lor de caracter, despre felul lor de a se purta cu cei din jur, despre obiceiurile lor. In „Dan", Al. Vlăhuţă îl caracterizează astfel pe Drăghici:

„Drăghici era fiul unui toptangiu de pânzeturi, Hagi Enachi din Iaşi, care în adevăr dăduse două falimente, dar nu aşa mari după cum se zicea: tot să-i fi rămas bătrânului din atâta sdrunciun zece mii de lire turceşti, că el aşa'ş socoteşte paralele; acum se retrăsese la moşia lui în judeţul

Scanned with OKEN Scanner

Vaslui, își măritase fetele, una după un doctor, alta după un avocat din Roman, băiatul ieșise printre cei dintâi în școala militară; bătrânul îi trimetea 400 de lei pe lună, ca să aibă Nunuțul lui cu ce-și țină „grantu" în lumea nobilă în care trăia.

Locotenentul era bine făcut, frumos, și totdeauna vesel, excelent conducător de cotilioane, trecea de foarte bogat, croitorii îi făceau haine pe datorie, superiorii îl ocroteau, camarazii îl găseau de spirit, cucoanele începeau să râdă cum îi vedeau. Era în garnizoană la București.

Sau iată cum îl caracterizează Al. Fadeev pe Oleg Coșevoi în „Tânăra Gardă":

„Flăcăul, care rămăsese încă între cai, se aplecă sub oiște și sub gâtul calului și ieși spre căruță, purtându-și ușor pe umerii largi capul mare, descoperit, blond. . . . Un umăr, cel stâng, îi era puțin mai înalt de cât celălalt. Era foarte tânăr, aproape un copil, dar fața lui pârlită de soare, trupul lui svelt, înalt, chiar și hainele bine călcate, cravata de un roșu închis și vârful strălucitor al tocului rezervor, ca și felul lui de a se mișca, de a vorbi cu un bâlbâit ușor, toate acestea răspândeau în jurul lui atâta prospețime, bunătate și curățenie sufletească, încât Ulea simți deodată o mare încredere în el".

X. CARACTERIZAREA UNUI PERSONAGIU DE CĂTRE CELELALTE PERSONAGII

.In multe opere, caracterizarea unui personagiu este făcută de către celelalte, astfel că noi ajungem să-l cunoaștem mai înainte ca el să înceapă a acționa.

Procedeul acesta este foarte mult folosit de clasicii ruși. Mai ales Cehov și Turgheniev îl utilizează pentru a prezenta un personagiu înainte de apariția lui. Insă nu întotdeauna este hotărîtoare caracterizarea făcută de către alt personagiu. Se întâmplă adesea ca părerea lui să nu fie cea justă. De exemplu, Jupân Dumitrache din „O noapte furtunoasă", comedia lui I. L. Caragiale, vorbește astfel despre Chiriac, alt personagiu al piesei:

Scanned with OKEN Scanner

„Aşi! De el nu mă sfiesc. Ba din contra, el ştie toată istoria. I-am spus-o dela început. . . Atâta om de încredere am... Băiat bun... Ţine la onoarea mea de familist. Dacă nu l-aşi fi avut pe el, mi-ar fi mers treaba greu. . . .

N'am ce zice! Onorabil băiat".

Desfăşurarea piesei arată că această bună părere a lui Jupân Dumitrache, nu era cu nimic îndreptăţită.

XI. PORTRETUL

Unul din procedeele folosite pentru prezentarea personagiilor este descrierea înfăţişării, adică portretul lor. Zugrăvind înfăţişarea personagiului, scriitorul ne face să ne închipuim nu numai cum arată el, ci ne ajută să-i înţelegem şi viaţa interioară. Iată portretul lui Dinu Păturică din romanul „Ciocoii vechi şi noi" de N. Filimon:

„. . . . Un june de douăzeci şi doi de ani, scurt la statură, cu faţa oacheşă, ochii negri plini de viclenie, un nas drept şi cu vârful ridicat în sus, ce indică ambiţiune şi mândrie grosolană, îmbrăcat cu anteriu de şamalagea rupt în spate, cu caravani de pânză de casă văpsiţi cafeniu, încins cu o bucată de pânză cu marginile cusute în gherghef, cu picioarele goale în nişte iminei de saftină care fuseseră odată roşii — dar îşi pierduse culoarea din cauza vechimei, la încingătoare cu nişte călimări colosale de alamă, în cap cu cauc de şal. . .".

Şi acum un portret făcut de Solohov unuia dintre personagiile romanului „Pământ desţelenit":

„. . . Nagulnov se apropie de Davâdov. Avea pieptul lat şi picioarele strâmbe ca ale cavaleriştilor. Deasupra ochilor gălbui, cu pupile neobişnuit de mari — turnate parcă din smoală — se îmbinau sprâncenele negre, stufoase. Ar fi avut acea frumuseţe bărbătească, care fără să-ţi sară în ochi, ţi se întipăreşte totuşi în minte, — dacă nu l-ar fi stricat croiala prea pronunţată a nărilor nasului său de uliu, nu mare, dar coroiat, şi turburea împăejenire a ochilor".

Un scriitor bun dă întotdeauna atenţie portretului personagiului principal, pentru ca imaginea pe care ne-o facem despre el să fie cât mai completă şi mai vie.

Scanned with OKEN Scanner

XII. DESCRIEREA LOCUINȚEI ȘI A OBIECTELOR PERSONAGIILOR

Descrierea locuinței și a obiectelor care aparțin personagiilor îl ajută pe scriitor să ne facă să înțelegem mai bine aceste personagii. Cât de bine îl caracterizează pe Hagi Tudose, din nuvela cu același nume de Delavrancea, înfățișarea odăii lui:

„Pereții sunt cojiți și galbeni, grinzile tavanului negre și prăfuite, icoanele cu sfinții șterși; patul de scândură acoperit cu o pătură lățoasă vărgată cu alb și vișiniu. Două perne de pae la perete și una de lână îmbrăcată într'o față soioasă. Pe jos pardoseală de cărămizi reci. Odaie tristă, întunecoasă, un mormânt pe al cărui ochi de geam cu un sfert de hârtie, ți-ar fi frică să privești, de frică să nu vezi morții odihnindu-se cu fețele în sus".

Toate amănuntele de mai sus sunt grăitoare pentru sgârcenia stăpânului, după cum și amănuntele de mai jos sunt grăitoare pentru viața grea de tânăr muncitor exploatat, pe care o ducea Pavel Vlasov, eroul romanului „Mama" de Gorki:

„Casa era așezată la marginea cartierului, deasupra unui dâmb, de unde începea o mocirlă. Bucătăria ocupa o treime din locuință; o despărțitură subțire, care nu ajungea până la tavan, o separa de odăița unde dormea mama. Celelalte două treimi alcătuiau o încăpere pătrată, cu două ferestre; într'un colț era patul lui Pavel, dincolo două bănci și o masă. Câteva scaune, un dulap pentru rufe, o oglindă mică, un cufăr pentru haine, un ceas de perete și două icoane într'un colț, asta era toată mobila".

XIII. COMPORTAREA PERSONAGIULUI

Scriitorul își pune personagiile în situații care să le scoată cât mai bine în evidență caracterul. Acțiunile lor, comportarea față de celelalte personagii, sau față de feluritele împrejurări ale vieții — nenorociri, bucurii, pericole — ne fac să le desprindem mai ușor caracterul. Atitudinea lui Anton, personagiul principal din „Minerii", piesa lui M. Davi-

Scanned with OKEN Scanner

doglu, este aceea a unui muncitor pătruns de concepţia nouă asupra vieţii şi a muncii. In împrejurările grele prin care trece, el se poartă aşa cum se cuvine s'o facă un luptător comunist. Datorită comportării lui, „metoda nouă" de lucru poate fi aplicată, până în cele din urmă, în Valea Jiului, în ciuda obstacolelor întâmpinate, puse la cale de duşmanii clasei muncitoare.

Arătând comportarea unui personagiu în diferite împrejurări, scriitorul descoperă felurite aspecte ale caracterului acestuia. Tănase Scatiu, eroul romanului cu acelaş nume de Duiliu Zamfirescu, se înclină slugarnic în faţa celor puternici, purtându-se însă cu ţăranii şi cu toţi oamenii necăjiţi ca un crunt tiran.

XIV. FRĂMÂNTĂRILE SUFLETEŞTI ALE PERSONAGIILOR

Adesea, scriitorul este acela care povesteşte ceeace gândeşte, ceeace simte un personagiu. Căpitanul Jimborean gândeşte şi simte astfel în „Negura":

„Privi la soldaţii lui şi simţi cum ceva i se topeşte în inimă. Faţa i se descompune într'un zâmbet asemănător durerii, abia văzut. . .

— Măi băieţi . . . se întoarse spre ei Jimborean, şi glasul lui avu pentru întâia oară un început de căldură.

. . . Ani şi ani îşi înăbuşise toate pornirile sufletului închinguindu-le sub înfăţişarea aspră, cazonă; nu ieşise o iotă din literile reci ale regulamentelor şi rămăsese surd la plângerile şi necazurile soldaţilor. Mila o fugărise din preajma lui de mult. . .

Văzu jos, soldaţii osteniţi şi pentru întâia oară în carieră simţi nevoia de a fi aproape de sufletul lor".

Prin citatul de mai jos vom pătrunde în sbuciumul sufletesc al lui Meresiev, personagiul principal al romanului lui Boris Polevoi, „Povestea unui om adevărat".

„Apoi faţa lui palidă se lumină parcă de o flacără lăuntrică şi el se uită pe rând la fiecare, cu o privire uimită. Noaptea, Alexei băgă ziarul sub pernă. . . Toată noaptea nu închise ochii.

Scanned with OKEN Scanner

Sala se cufundă în somn adânc. Gvozdiov se svârcolea în pat de gemeau resorturile. Stepan Ivanovici sforăia, cu un fel de sgomot șuierător de parcă se rupea ceva într'ânsul. Comisarul gemea încet. . . Dar Alexei nu băga de seamă. Mereu scotea de sub pernă ziarul și, la lumina lămpiței de noapte, se uita la ochiul zâmbitor al locotenetului Karpovici.

. . . Meresiev adormi în cele din urmă, într'un somn adânc și liniștit. Visă un pustiu nisipos, cum văzuse în toată viața lui, guri crăpate și însângerate din care ieșeau melodii vesele și pe Volodia ăla care în vis semăna cu comisarul Vorobiov. . . Se trezi târziu, când razele soarelui zugrăveau pete luminoase în mijlocu camerei, ceeace dovedea că era amiază. Se trezi cu sentimentul unui lucru îmbucurător. Un vis? Ce fel de vis? Privirea-i căzu pe ziar, pe care și în somn îl ținuse strâns în mână. Locotenentul Karpovici zâmbea tot așa ca de comandă pe pagina mototolită. Meresiev netezi jurnalul cu grijă și-i făcu cu ochiul locotenentului".

Uneori, scriitorul ne descoperă simțămintele și lumea interioară a personagiului, zugrăvind gesturile și felul de comportare ale acestui personagiu. Colonelul Vartic din „Negura" ține în mână în tot timpul unui măcel, ordonat și supraveghiat de el, o floare de romaniță. Nimic nu e mai sugestiv, decât contrastul acesta între gestul gingaș de a mirosi floarea albă și comanda pe care o dă, în acelaș timp, de a se trage în oameni pașnici. Contrastul desvălue o cruzime fără margini, îmbinată cu un cinism respingător.

XV. VORBIREA PERSONAGIILOR

Adesea autorul folosește și felul de a vorbi al personagiului pentru a-l caracteriza. Vorbirea exprimă gândurile și simțămintele omenești. Conținutul vorbirii, particularitățile de pronunțare, cuvintele originale, construcția frazei, toate acestea îl caracterizează pe om, indică originea lui socială, nivelul lui de cultură și starea lui sufletească într'un moment dat.

In opera artistică, fiecare personagiu își are felul lui specific de a vorbi. Nae Cațavencu, din „O scrisoare pierdută", întrebuințează un limbaj propriu, cu expresii tip, fără legătură

Scanned with OKEN Scanner

între ele, limbaj de politician demagog. (A se revedea citatul dela capitolul III).

Multe dintre personagiile lui I. L. Caragiale în dorința de a se arăta oameni cât mai culți, vorbesc o limbă artificială. Pristanda, din „O scrisoare pierdută", e tipic din acest punct de vedere; la fel și Rică Venturiano din comedia „O noapte furtunoasă" care iată-l cum vorbește:

„Angel radios; precum am avut onoarea a vă comuna în precedenta mea epistolă, de când te-am văzut întâiași dată pentru prima oară, mi-am pierdut uzul rațiunii; da, sunt nebun... nu striga, madam... fii mizericordioasă; Da, fruntea mea arde, tâmplele mi se bat, sufăr preste poate, parcă sunt turbat...".

XVI. GRUPAREA PERSONAGIILOR

In cea mai mare parte a operelor literare, găsim nu unul, ci mai multe personagii principale și secundare. Toate sunt însă legate între ele prin diferite raporturi sociale, de rudenie, de serviciu, de prietenie. In „Desculț", cele mai multe dintre personagii sunt înrudite între ele.

Uneori, personagiile se grupează pe poziții opuse după felul de gândire și comportare. In „Negura", deoparte stau acei care gândesc și simt omenește, de cealaltă parte, figurile țepene, neumane ale celor ce vor și conduc în interesul lor de clasă, războiul nedrept.

Contradicția existentă între personagii, uneori se manifestă în tot cursul operii literare („Uzina vie" de Al. Sahia), alteori ea apare mai accentuată într'unele scene, în special în ultimele. Sunt, de obiceiu, scenele în care acțiunea ajunge la punctul culminant. (Fragmentul citat din „Cumpăna" de Lucia Demetrius).

Dar **personagiile nu sunt totdeauna în contradicție.**

Astfel cele din „O scrisoare pierdută", legate de aceleași interese de clasă, deși fac parte din partide politice deosebite, se înțeleg, se împacă între ele și se complectează reciproc, dându-ne astfel imaginea putrefacției morale existente în societatea capitalistă.

Scanned with OKEN Scanner

MODURI DE EXPUNERE ÎN OPERA LITERARA

Principalele moduri de expunere în operele literare sunt: narațiunea, descrierea, dialogul.

I. NARAȚIUNEA

Povestirea unor întâmplări în desfășurarea lor se numește narațiune. Un model minunat de narațiune vie, netărăgănată este nuvela lui Ion Luca Caragiale „In vreme de război".

1. **In cele mai multe cazuri, autorul povestește personal întâmplările** ca, de pildă, în nuvela lui I. L. Caragiale amintită mai sus. Alteori însă lucrul acesta îl face unul din personagii. Așa procedează, de exemplu, Mihail Sadoveanu, în „Hanul Ancuței", în care personagiul său Ioniță Comisul este pus să istorisească tot felul de întâmplări:

„Il chema Ioniță Comisul. Dumnealui Ioniță Comisul avea o pungă destul de grea în chimir, subt straiele de șieac sur. Și venise călare pe un cal vrednic de mirare. Era calul din poveste, înainte de a mânca tipsia cu jar. Numai pielea și ciolanele! Un cal roib, pintenog de trei picioare, cu șaua 'naltă, neclintit într'un dos de părete, cu mănunchiul de ogrinji sub bot....

„Eu aici îs trecător... cuvânta, cu oala în mână, dumnealui Ioniță Comisul; eu încalec și pornesc în lumea mea.... Roibu meu îi totdeauna gata, cu șaua pe el... Cal ca mine n'are nimeni... Incalec, îmi plesnesc căciula pe-o ureche și mă duc, nici nu-mi pasă...".

De dus însă nu se ducea. Stătea cu noi.

Scanned with OKEN Scanner

— Intr'adevăr... îi răspunse într'un rând moş-Leonte; cal ca al dumitale nu se găseşte să umbli nouă ai, la toţi împăraţii pământului! Numai pielea lui câte parale face! Când mă gândesc, m'apucă groaza...

— Să ştii dumneata, prietine Leonte! strigă răzeşul sbârlindu-şi mustaţa tuşinată. Asemenea cal uscat şi tare nu ştie de nevoie nici de trudă. La mâncare se uită numai c'un ochiu şi nu se supără când îl las neadăpat. Şi şaua parcă-i creşcută dintr'ânsul. Aista-i cal dintr'o viţă aleasă. Se trage dintr'o iapă tot pintenoagă, cu care m'am fudulit eu în tinereţile mele şi la care s'a uitat cu mare uimire chiar Măria-Sa Vodă Mihalache Sturza....

— Cum s'a uitat cu uimire, cucoane Ioniţă? Era tot aşa de slabă?

— Se'nţelege. Asta-i poveste pe care aşi putea să v'o spun, dacă m'ascultaţi...

— Cum să n'ascultăm, cucoane Ioniţă? mai ales o poveste din vremea lui Mihai Vodă Sturza!

— Şi mai ales din vremea tinereţilor mele... răspunse răzeşul, serios. Pe vremea aceia, tot în acesta loc ne aflam, în preajma focurilor şi a carălor cu must, cu alţi oameni care acuma-s oale şi ulcele; şi'n jurul nostru umbla Ancuţa cealaltă, mama aceştia, care şi ea s'a dus într'o lume mai puţin veselă. In vremea aceia stam eu necăjit foarte, într'o zi, în uşa hanului, cu oala în mâna stângă şi cu frâul iepei în dreapta... Şi Ancuţa cealaltă şedea ca şi asta, tot în locul acela, răzămată de uşorul uşii, şi asculta ce spuneam eu... Ce voiu fi spus atunci nu ştiu, — au fost vorbe care au sburat ca şi frunzele de toamnă...".

2. **Câteodată, autorul povesteşte direct ca şi cum ar sta de vorbă cu cititorul. In acest fel, procedează Ion Creangă în „Amintiri din copilărie":**

„Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre, pe când începusem şi eu drăgăliţă-Doamne, a mă ridica băeţaş la casa părinţilor mei, în satul Humuleştii din târg drept peste apa Neamţului; sat mare şi vesel, împărţit în trei părţi, care se ţin tot de una: Vatra Satului, Delenii şi Bejenii".

Acest fel de naraţiune este folosit adesea de scriitorii humorişti şi satirici.

3. **Uneori naraţiunea este cuprinsă într'un fel de cadru format dintr'o introducere şi o încheiere.**

Scanned with OKEN Scanner

In acest cadru, se dau împrejurările sau pretextul care provoacă prezentarea istorisirii propriu zise.

Procedeul acesta se numeşte încadrare.

Mihail Sadoveanu foloseşte deseori acest procedeu. De pildă: în „Hanul Ancuţei", „Ionică", „Intr'o poiană", etc.

Dăm mai jos povestirea „Intr'o poiană" de M. Sadoveanu, pentru a ilustra procedeul încadrării.

„Intr'o poiană"

de M. SADOVEANU

Mergeam cu moş Anania spre Poiana-Dumbravniculuī. Deşi era bătrân şi alb, tovarăşul meu umbla sprinten încă, fără să se slujească de baltagul vechiu, cu coadă lungă lustruită. Il priveam în tăcere pe când păşea lin pe potecă. Ca orice muntean, era îmbrăcat cu deosebită grijă. Opinci curat lucrate, şi cureluşe late înfăşurând lâna albă până la glesne. Peste berneveci, cămaşa largă, fără flori. Sumăieş scurt fără clinuri, şi chimir îngust. Şi peste suman o curea lată, care ţinea în stânga o taşcă de piele de căprioară, înflorită cu ţinte de alamă. In taşcă, plumbii şi pulberea, amnarul, cremenea şi iasca, luleaua şi suvacul, şi alte multe mărunţişuri printre care degetele pădurarului umblau cu multă grijă. In spate, puşca încrucişată cu cureaua tăşulcei; şun corn la şold cu lanţug de alamă. In cap, pălărie rotundă, pe pletele-i scurte albe. Moşneagul era ras cu îngrijire ca totdeauna şi pe barba şi fălcile-i aspre şi după cap, unde pletele-i erau tăiate drept. Ce bărbier îngrijea astfel pe moş Anania, în crierul muntelui, nu mi-am putut da niciodată socoteala. Când îl întrebam, da din cap şi zâmbea uitându-se în altă parte; iar pe lelea Marghioliţa parcă nu-mi venea s'o bănuiesc... Totuşi acuma mă gândesc că ea trebuie să fi fost — şi grija asta era semn de mare şi statornică dragoste, şi de grijă pentru tinereţa „omului" ei.

Scanned with OKEN Scanner

Pe drum bătrânul nu vorbea. Cerceta prăvălișurile coastelor și adâncul sihlelor, cu ochii lui puternic sprâncenați. Rar lăsa să cadă o vorbă și întindea brațul spre depărtări: rostea un nume de munte, ori de sat.

— Iaca, zise el, pe când poteca se încovoia peste o adâncătură așezată ca o șea pe două văiuge, vezi dumneata colo, în vale, scânteind ceva? Aceia-i crucea dela mânăstire, dela Râșca...

Crucea scânteia deasupra unor vârfuri de brad în depărtare și mai departe se zărea un colț de câmpie ș'un fulger de apă.

Umblam prin umbră, căci soarele trecuse de partea cealaltă a muntelui. Lumina o vedeam pe sus numai, pe crestetele brazilor și pe ceața văilor, către Moldova. Era o lumină dulce, de negură de toamnă, care plutea peste tăcerea de sub noi, până peste câmpiile nevăzute ale depărtării.

Trecurăm pe o potecă întunecoasă, pe sub cetina joasă de brad. Apoi lumina iar ni se arătă, în răsărit, când intrarăm în Poiana-Dumbravnicului. Dincolo de munți soarele se lăsase către asfințit. Înțelegeam asta, căci umbra se întinsese mai departe în râpi și negurile erau viorii.

Acolo, în poiană, bătrânul avea fân în polog și venea să vadă dacă nu-i bun de strâns în căpiți. Trecu printre brazdele care răspândeau abur de flori uscate, cercetă în două-trei locuri, apoi ne traserăm în coliba de fân, ridicată pe câteva prepelege. Mireasmă de flori și rășină ne învălui; cădea roua.

Moș-Anania își scoase pușca din spate, o răzimă de colibă și rămase în picioare. Apoi începu să scociorască prelung în tașca-i de piele.

— Imi caut sculele, zise el, ca să-mi afum oleacă nasul... Apoi adăogă după o clipă de gândire: Iaca, or fi patruzeci și cinci de ani de când îl fumez...

După ce-și făcu obiceiul, tot în picioare stând, mă privi râzând, cum stam tolănit pe iarbă.

— Acu trebue să-mi plătesc datoria...

— Așa-i: mi-ai spus că ai o mare bucurie când vii prin Poiana-Dumbravnicului... Și ai a-mi spune o istorie...

— Incă o istorie ciudată. Pe drum nu ți-am putut-o spune, dar aici spun. De câte ori o spun, am așa, ca o mângâiere. Că eu cu lupu, domnule, bat crâncen războiu.

— E o istorie cu lupi?

Scanned with OKEN Scanner

— D'apoi cum? — Să vezi. — Acu eu stam aici, chiar astă-toamnă — la pândă. Imi am eu socotelile mele. După ce se strânge fânul, aici rămâne o singurătate... unde nu calcă picior de om. Şi era ia aşa, ca acu, la asfinţitul soarelui; se vedea cum creştea umbra pe vale şi cum lumina se ridică în răsărit şi rămâne tot mai sus.... Iaca, acuma şi soarele s'a dus...

Parcă se întâmplase în adevăr ceva în depărtare. Parcă se coborîse încet o pleoapă, a somn, peste rămăşiţile de lumină. Şi deodată băgai de seamă în ce singurătate mă aflu, sub poale de codru, deasupra văilor şi negurilor încremenite în tăcere.

— Da'atuncea, urmă pădurarul, cum s'a întors o leacă de întuneric, a ieşit şi luna plină. Eu am auzit prea bine, în vale, pe coastă, mişcând ceva. Repede m'am lăsat pe-o cărare, — şi când m'am oprit iar, aproape de fagi... este acolo o răritură de fagi bătrâni... am înţeles că sunt porci la jâr. Măi, mă gândesc eu, să fie mistreţi? Nu erau mistreţi. Coasta era repede, fagii rari şi bătea luna. Erau porcii lui Irimia din vale, pădurarul de lângă pârâu. Măi, cum de-au găsit ei drumul la jâr? Şi poate Irimia îi caută. Erau şase mascuri mari şi voinici. Şi dăduseră ei de comoara asta — şi mâncau. Uitaseră că se face sară şi trebuie să se ducă acasă...

Mă gândeam: asta-i averea lui Irimia. Să-i iau de dinapoi şi să-i mân cătră vale? Ori să dau glas din corn lui Irimia? Cum să-i las eu aşa? Are omul noroc de mine. Poate să vie o dihanie şi-i spintecă pe cel mai gras. Dihania cunoaşte lucrul bun ş'acolo se zvârle...

Cum stam eu aşa în cumpănă, deodată simţesc ceva... Simţesc că este aproape ceva. Nu ştiu — că eu am simţit, ori am cunoscut la mascurii lui Irimia... I-am văzut cu capetele ridicate, cu urechile lor ascuţite ciulite, şi întorcându-se cu sfârlele unul cătră altul... Hm! Parcă vorbeau şi se înţelegeau. Unul a grohăit încetişor, ceilalţi i-au răspuns scurt. Mişcau câte-o ureche numai, altfel erau crescuţi din pământ, aşa de neclintiţi stăteau.

Aşteptam mirat. Indată mi-am făcut socoteală. Martin nu poate să fie. Are el altă împărăţie de aceea parte de munte, unde-i ştiam ghizunia. Trebuie să fie o bală de lup. Dihănii de acestea avem noi în pădure destule... Numai bietele noastre

Scanned with OKEN Scanner

ciute pot să spuie cât au suferit, şi mărturie avem ciolanele lor albite pe toate ponoarele...

Ei, apoi dacă-i lupu, bun de tot. Incaltea n'am venit degeaba în Poiană. Mai fac ş'un bine, că scap un porc de-al gospodarului Irimia. L-oi chema eu pe urmă şi i-oi spune de la ce primejdie i-am scăpat godacii...

Mă gândeam eu aşa. Şi într'adevăr că lupu a fost. Porcii, grohăind iute şi aspru, deodată s'au mişcat şi lupul, de unde n'am văzut, s'a arătat în rarişte, cu coada târîş. Era foarte grăbit, îi scânteiau ochii şi rânjea. Simţise el că are de-aface cu porci de coteţ. Şi'n urma lui altul. Doi. Am tras repede oţelele puştii.

Dar atunci am văzut un lucru de mirare ş'am uitat să mai ridic stratul la umăr.

Porcii clefăiau cu mare ameninţare şi stăteau cu rîtul în vânt, neînfricoşaţi deloc. Lupii i-au ocolit mai întâi puţin; s'au dat către un tufăriş des. Atunci, c'o iuţeală năprasnică, mascurii lui Irimia s'au repezit, nu buluc, ci împrăştiaţi puţin, ca şi cum ar fi vrut să-i grămădească din toate părţile pe cei doi duşmani.

Măi, mare poznă! Zic eu în gândul meu. Ş'odată văd săltând peste tufe una din bale, şi chiar pe lângă mine a dat năbusna şi s'au mistuit în râpă. Iar pe cealaltă nici nu ştiu când au grămădit-o porcii ş'au luat-o în sfârle şi cu colţii au rupt-o... Dar ştii cum grohăiau şi clefăiau şi cât erau de mânioşi porcii lui Irimia? Lucru mare! Apoi tot din porcul cel mistreţ se trag... mă gândeam eu. Şi l-au făcut bucăţi. Nici n'a mai avut vreme lupul să urle. Odată a slobozit glas, ş'atâta i-a fost...

Eu stam cu mâna pe puşcă, încremenit. Iaca, mi-au vânat porcii lupu!.... Am tras cornul la gură ş'am dat semn către vale. Porcii nu s'au urnit de lângă dihanie. O rupeau ei acolo; ştiau că dincoace nu-i duşman ci om, adică apărător.

Iarăşi am sunat, până ce mi-a răspuns Irimia. Şi eram bucuros lucru mare! Ia acu am văzut şi eu ceva care drept la inimă mi-a mers.... Am văzut şi eu lupu pedepsit de animale dela casa omului.... Zic: trebue să cinstesc eu o garafă de vin cu Irimia, pentru godacii lui....

Asta-i povestea. Dumitale ţi-a plăcea ori nu, da mie tare-mi place!....

Şi moş Anania, isprăvind astfel, era bucuros ca un copil, cum nu-l văzusem niciodată.

Scanned with OKEN Scanner

— Apoi când m'am dus acasă ș'am spus babei, ea a avut ce se bate cu mâna peste gură, iar eu am avut ce râde.... Iar Irimia nu voia să mă creadă; numai când am băut cu el în cinstea godacilor lui, dădea din cap și se tot minuna și se tot bătea cu mâna peste căciulă... Acu, decâteori se duce prin sate, îl întreabă oamenii: Ce-ți mai fac vânătorii, bade Irimia?....

Noaptea se întinsese deplin, mai aveam o bucată până la răsăritul lunii. Stăturăm un răstimp tăcuți; priveam în depărtarea văilor, prin pâcla nopții, o luminiță. Cine știe unde lucea! Un bucium suna pe un munte. Stăteam în fân. La răsăritul lunii, după cât îmi spunea moș Anania, au obicei să între uneori în Poiana-Dumbravnicului cerbi. Deodată-i vezi cu cu coarnele lucind în lumină, ridicând capetele la cel mai ușor vuiet.... După ce se încredințează că toate sunt pe pace și pe liniște, încep a juca.... pasc apoi o vreme, mai ronțăiesc din fânul cosit și umblă ca într'o lume a lor....

— In poiana asta, zise moș Anania, niciodată n'au venit vânătorii și niciodată n'au căzut sângerați cerbii: cunosc ei locurile de pace.... Vin eu din când în când să-i văd și vin și pentru dihăniile de lupi.... care stau la pândă.... Văd ei că aici e hățaș bun.... Umblă ei, dar nici eu nu dorm. Las că și cerbii nu se tem de lupi, nici cât porcii lui Irimia.... Sunt însă ciute, sunt căprioare și vătui... Doamne! frumoasă ar fi lumea fără dihăniile acestea.... Atâta năduh am eu asupra lor, că parcă-mi vine să-ți mai spun odată istoria de ma'inte....

Moș Anania își strânse luleaua. — De-acu să tăcem. Și se cuibări în fân și rămase ca o stană. Parcă nu mai era nimeni lângă mine. Așa stăturăm în tăcere și neclintire, până la răsăritul lunii, așteptând cerbii, pe care eu numai în basmele copilăriei îi văzusem....".

4. **Incadrarea servește uneori pentru a generaliza faptul despre care se vorbește în povestire.** Iată, de exemplu, cum folosește Eusebiu Camilar, în acest scop, încadrarea în istorisirea „Făina chiaburului și bordeiul săracului":

„In sat la noi, este un cântec vechiu care spune așa:

„Mai bine mort otrăvit,
decât să fiu necăjit...
Eu mă pierd de amărît,
cei chiaburi mă strâng de gât...".

Şi are cântecul acesta şi mai încolo vorbe pline de amar din nişte vremuri când omul de rând nu afla dreptate nicăiri.

Cântecul acesta l-am ascultat, sara, în lumina focului, la stâni; l-am ascultat la cläci, în lumina tulbure şi târzie a lămpilor.

Şi după ani şi ani, mi-a fost dat să-l aud, iar, în sat la noi, într'o sară. Il cânta, stând pe prispă, în amurg, Costan al Brezanului, un om necăjit; nu cânta omul, ci plângea cuvintele cântecului. Par'că bocea pe cineva....

Am trecut pârleazul şi-am intrat în ograda aceea mică; m'am aşezat pe prispa bordeiului; şi omul, fără să-l întreb, a început a-şi povesti istoria....".

INTREBĂRI:

1. Daţi şi alte exemple de folosirea procedeului de încadrare.
2. Daţi exemple de naraţiune vie, atât din literatura noastră, cât şi din literatura sovietică. Arătaţi cum sunt înşiruite evenimentele şi cum reuşeşte autorul să ţină trează atenţia cititorului.

II. DESCRIEREA

Descrierea ne înfăţişează locul acţiunii (natura, locuinţa), personagiile cu obiceiurile lor şi ne dă caracterizarea lor directă.

1. Uneori o parte din operă (de pildă, descrierea Bărăganului în „Pseudo-kinegheticos", de Al. Odobescu), **alte ori chiar opera întreagă** („Impărăţia apelor", de M. Sadoveanu, „Cartea Oltului" de Geo Bogza, etc.), **este o descriere.**

Iată de pildă cum descrie Al. Odobescu, câmpia Bărăganului, aşa cum a văzut-o el în peregrinările lui vânătoreşti:

„Şi'n adevăr, să şedem strâmb şi să judecăm drept: oare, ce desfătare vânătorească mai deplină, mai neţămurită, mai senină şi mai legănată în dulci şi duioase visări, poate fi pe lume decât aceea pe care o gustă cineva când prin pustiile Bărăganului căruţa în care stă culcat abia înaintează pe căi fără de urme? Dinainte-i e spaţiul nemărginit; dar valurile de iarbă,

Scanned with OKEN Scanner

când înviate de o spornică verdeaţă, când ofilite sub pârlitura soarelui, nu-i insuflă îngrijorarea nestatornicului ocean. In depărtare, pe linia netedă a orizontului se profilează, ca moşoroaie de cârtiţe uriaşe, movilele a căror urzeală e taina trecutului şi podoaba pustietăţii. Dela movila de pe malul Ialomiţei, până la movila Vulturului din preajma Borcei, ele stau semănate în prelargul câmpiei, ca sentinele mute şi gârbovite subt ale lor bătrâneţi. La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum şi cei suri, al căror cioc ascuţit şi aprig la pradă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite şi golaşe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la stârvuri şi se îmbuibă cu mortăciuni, când prin sohaturi pică de bolesne câte o vită din cirezi!

Dar căruţa trece în lături de acea priveliştе scârboasă; ea înaintează încetinel şi rătăceşte fără de ţel, după bunul plac al mârţoagelor arominde sau după prepusul de vânat al Tămădăianului căruţaş.

De cu zorile, atunci când roua stă încă aninată pe firele de iarbă, ea s'a pornit dela conacul de noapte, dela coliba unchiaşului mărunt, căruia-i duce acum dorul, Bărăganul întreg [1]) şi tocmai când soarele e deasupra amiazului, ea soseşte în locul de întâlnire al vânătorilor. Mai adesea, acest loc e o cruce de piatră, strâmbată din piua ei, sau un puţ cu furcă, adică o groapă adâncă de unde se scoate apă cu burduful. Trebue să fii la Paicu, în gura Bărăganului, sau la Cornăţele, în miezul lui, ca să găseşti câte o mică dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi la poale, iar mii şi mii de cuiburi de ciori printre crăcile copacilor. In orice alt loc al Bărăganului, vânătorul nu află alt adăpost, spre a îmbuca sau a dormi ziua, decât umbra căruţei sale. Dar ce vesele sunt acele întruniri de una sau două ore, în care toţi îşi povestesc câte izbânzi au făcut sau mai ales erau să facă, cum i-a amăgit pasărea vicleană; cum i-a purtat din loc în loc şi cum în sfârşit s'a făcut nevăzută în sboru-i prelungit.

După repaos, colinda prin pustii reîncepe cu aceeaşi plăcere. Vânătorul împrospătat prin somnul, prin mâncarea şi prin glumele dela conac, se aprinde din nou de ispita norocului; el cu ochii caută vânatul, cu gândul sboară poate către

---

[1]) Alrziune la cârciuma unchiaşului poreclit Dor-Mărunt, împrejurul căreia s'a întemeiat un sat: acolo trăgeau mai adesea vânătorii din Bărăgan.

Scanned with OKEN Scanner

alte doruri; dar simţirile-i sunt în veci deştepte, inima-i vegheată este mereu în mişcare şi urîtul fuge, fuge departe, dincolo de nestatornica zare a nemărginitei câmpii".

2. **Adesea descrierea o face personagiul principal.** Datorită acestui fapt ne reprezentăm mai viu imaginea respectivă. In felul acesta procedează personagiul principal din povestirea lui I. L. Caragiale „La hanul lui Mânjoală":

„Să fi mers o bucată de drum. Viforul creştea scuturându-mă de pe şea. In înalt, nori după nori sburau opăciţi ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alţii pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subţire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simţeam că-mi îngheaţă pulpele şi braţele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă'nnece vântul, începui să simt durere la cerbice, la frunte şi la tâmple fierbinţeală şi bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m'am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă şi ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă ameţea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghiu m'a fulgerat pân tot coşul pieptului de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula par'că mă strângea pe cap ca o menghinea; am scos-o şi am pus-o pe oblânc... Mi-era rău... N'am făcut bine să plec! La polcovnicu Iordache trebue să doarmă toată lumea: m'or fi aşteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n'am fost prost să plec.... Am îndemnat calul care se'mpletecea par'că băuse şi el....".

3. **Uneori obiectul descrierii este zugrăvit aşa cum se înfăţişează el la un moment dat; alteori, el este zugrăvit prin înfăţişările ce apar succesiv în faţa ochilor scriitorului.** Aceste înfăţişări succesive întregesc până la urmă descrierea.

In acest mod, zugrăveşte M. Sadoveanu, în povestirea sa „Codrul", isbucnirea şi potolirea furtunii:

„Aşa, furtuna odată m'a prins la căsuţa din poiană, — şi Vinea pădurarul nu era acasă.

Parcă voiau să-şi smulgă rădăcinile din pământ, aşa se frământau plopii cenuşii dela marginea poienii; iar fagii bătrâni se cutremurau mânioşi, se aplecau prelung şi iar se îndreptau, pe când printre ei, ca pe nişte cărări ghețoase, din inima codrului,zvâcnea cu vârtejuri, cu frunze spulberate, cu găteje, mânia furtunii. Un zvon greu creştea între norii negri şi poiana frământată ca de spaimă, — creştea ca o buciumare prelungă chemând spaima din zarea mohorîtă, înăbuşită de

Scanned with OKEN Scanner

pulberi răsculate. Aşa crescu bubuind buciumarea pădurii, învăluiri dese de stropi se abătură, duruiră uşurel şi la geamurile mici, se depărtară, — şi deodată, ca o mânie care osteneşte, cu oftări de uşurare, se alinară adâncurile, şi soarele străluci deodată orbitor în toată poiana".

Acelaş procedeu îl foloseşte marele scriitor sovietic M. Şolohov în romanul „Pământ desţelenit", pentru a descrie începutul primăverii:

„La 10 Martie se lăsă de cu seară ceaţă peste satul Gremeacii-Log. Apa din omătul topit ţârâi până'n zori de pe streşinile caselor. Un vânt cald şi umed bătea din plin din spre miazăzi de pe tăpşanurile stepei. Cea dintâi noapte, venită întru întâmpinarea primăverii, se întinsese deasupra satului, înfăşurată în mătăsurile negre ale negurilor plutitoare şi ale tăcerii, pătrunse de vântul primăverii. Dimineaţa târziu, se ridică o ceaţă trandafirie, descoperind cerul şi soarele; iar vântul năvăli dela miazăzi ca o lavă puternică. Incepu să cadă zăpadă, cu fulgi mari care se topeau. Se iveau acoperişuri roşcate, iar pe drum ieşeau ochiuri negre de pământ. Pe la amiază apele de pe dealuri, limpezi ca lacrima, clocoteau cu furie prin văi şi râpi. Puhoaie nenumărate se grăbeau prin adâncuri, livezi şi prin grădini, spălând rădăcinile amare ale vişinilor, şi înnecând stuful de pe malurile apelor.

Peste trei zile colinele bătute de vânturi erau pleşuve. Lutul umed strălucea pe coastele spălate de zăpezi până la pământ. Apele dealurilor erau turburi şi duceau, pe valurile încreţite şi clocotitoare, căciuli galbene de spumă bătută, rădăcini de grâu, buruieni uscate de pe arături şi tufişuri smulse de ape.

In Gremeacii-Log râul ieşi din albie. Sloiuri de ghiaţă albăstrii, poleite de soare, pluteau venind din spre isvoare. La cotituri sloiurile ieşeau din albie, învârtindu-se şi frecându-se ca nişte peşti în leasă.

Aci torentul mâna sloiurile pe povârnişuri.... dincolo un sloi, târît de şuvoaiele care se vărsau în râu, ajungea în grădini, plutea printre copaci, se rodea de trunchiuri cu un scrâşnet, scoţând din rădăcină pomii tineri, julind coaja merilor, culcând vlăstari deşi de vişini.

Dincolo de sat — ca o îmbiere — se vedea neagra arătură de toamnă, ieşită de sub zăpezi. Către amiază fumegau brazdele de cernoziom, răsturnate de plug. In miezul zilei domnea deasupra stepei o linişte măreaţă şi binefăcătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Peste arăturile acoperite de un alb lăptos, în soare — se auzea ciripitul timpuriu și turburător al ciocârliei și țipătul ca o chemare, al cârdului unghiular de cocori care spintecau cu pieptul albastrul-închis al cerului fără nori.

Peste măguri tremura și luneca mirajul înfiripat de căldură.

Acul ascuțit al firicelului verde de iarbă, înlăturând stebla moartă de anul trecut, năzuia spre soare.

Secara de toamnă, uscată de vânt, parcă se ridica în vârful picioarelor, întinzându-și frunzulițele întru întâmpinarea razelor de lumină.

E încă puțină viață în stepă. Nu s'au trezit din somnul iernii hârciogii și țâstarii. Fiarele s'au ascuns în păduri și'n râpi. Numai din când în când săgetează prin buruienile vechi câte un șoricel de câmp sau sboară de pe arătură potârnichile, risipite în perechi de nuntă".

Cu totul altul e procedeul folosit de Geo Bogza în volumul „Oameni și cărbuni din Valea Jiului", în care ne descrie înfățișarea unei mine de cărbuni sub toate aspectele sale așa cum a văzut-o scriitorul la un moment dat:

„O mină de cărbuni e locul subpământean, plin de întuneric, în care se desfășoară poate cea mai grea și mai istovitoare muncă, din câte omul a luat asupra sa. Sub pereții apăsători ai muntelui, amenințând în orice clipă să se surpe, oamenii care au pătruns în galerii sunt nevoiți, pentru a-și împlini munca și a-și apăra viața, să facă tot timpul maximum de efort de care sunt în stare. Adeseori sforțările acestea sunt însoțite de mânie, sau de o surdă desnădejde. Mina e o realitate cumplită, în care omul e obligat la o neîntreruptă și grea bătălie.

Și totuși, chiar în locurile acestea pline de întuneric și suferință, încât pot părea o imagine a infernului, poezia nu lipsește. Cu totul și cu totul firavă, aș cum ar crește un fir de iarbă în fereastra unei celule de închisoare. Cu nimic ea nu ocupă mai mult loc în viața minei, formată în întregime din aspra bătălie a cărbunelui. Dela un cap la altul al sectoarelor de muncă, nu e loc decât pentru păcănitul ciocanelor de abataj, uruitul înfundat al vagonetelor, bubuiturilor dinamitei, în timp ce oamenii, care au coborât și pun în mișcare această haotică mașinărie subterană, sunt o singură masă de trupuri încordate, de brațe care lovesc și se apără, de spinări încovoiate sub grele poveri. Nicăieri mai mult decât în aceste funduri subpământene, s'ar părea că nu poate încape nimic altceva decât te-

Scanned with OKEN Scanner

ribila lor realitate. Pe câmpurile de bătălie chiar, mai cresc flori între tranşee, sau noaptea tirul artileriei poate părea un joc feeric de artificii. Dar aici, dintr'o parte în alta nu sunt decât oameni în luptă cu cărbunele, şi negre, adânci întunecimi".

INTREBĂRI:

1. *Daţi exemple de descrieri întâlnite în operele citite.*
2. *Să se analizeze un roman din literatura noastră sau din literatura sovietică, arătându-se modul în care foloseşte autorul descrierile pentru a ne prezenta locul acţiunii, înfăţişarea personagiilor, obiceiurile lor.*

III. DIALOGUL

Cuvântul „dialog" este de origină grecească şi înseamnă „vorbire în doi".

1. **In operele literare, înţelegem însă prin dialog orice convorbire, chiar dacă la ea iau parte mai multe persoane.** De exemplu următorul fragment din romanul „Tânăra gardă" de Al. Fadeev este un dialog, deşi la discuţii iau parte nu două persoane, ci mai multe:

„Băiatul auzi deodată un foşnet în spatele lui, dincolo de peretele de scânduri al magaziei, care dădea în curtea vecină.

— Oleg.... dormi? Trezeşte-te — şopti cineva, lipindu-se de crăpătură.

Oleg fu într'o clipă lângă perete.

— Cine e? — şopti el.

— Eu sunt.... Vanea.... Portiţa e deschisă la tine?

— Nu sunt singur. Şi sentinela stă de pază.

— Nici eu nu sunt singur. Poţi să te strecori la noi?

— Pot....

Oleg aşteptă, până ce sentinela se depărtă spre portiţa lui Saplin, apoi se lipi de perete şi trecu afară prin dosul şurii. Alături de grădina vecină, în pelin, acolo unde cădea umbra

Scanned with OKEN Scanner

deasă a şurii, stăteau întinşi pe burtă, în evantai, trei inşi — Vanea Zemnuhov, Jora Arutiunianţ şi al treilea — un tânăr lung, cu o şapcă care îi întuneca faţa.

— Ptiu, fire-ar al naibei! O nopte atât de luminoasă şi abia am nimerit la tine! — spuse Jora, căruia îi sclipeau ochii şi dinţii — Volodea Osmuhin, din şcoala Voroşilov. Poţi să fii sigur de el, ca de mine — spuse Jora, convins că e cel mai bun certificat de care îl poate da unui tovarăş.

Oleg se întinse pe jos între Jora şi Vanea şi cu un zâmbet larg îi şopti lui Vanea:

— Să-ţi spun drept, nu te aşteptam de loc la ora asta.

— Dacă te-ai ţine de regulile lor, ai crăpa de urât — spuse Vanea zâmbind.

— A, tu eşti doar prietenul meu iubit! spuse Coşevoi râzând şi cuprinzându-l pe Vanea pe la spate cu braţul lui mare. — Te-ai aranjat undeva? — şopti el aproape de tot de urechea lui Vanea.

— Pot să rămân până în zori în magazia ta? — întrebă Vanea. — Eu n'am fost încă acasă, la noi, vezi, sunt încartiruiţi nişte nemţi...

— Ţi-am spus doară că ai putea să mâi la noi! — spuse Jora cu indignare.

— Până la voi e tare departe... Pentru tine şi Volodea noaptea e luminoasă, dar eu mă pot îngropa pentru vecie în vreo groapă cu noroi.

Oleg înţelese că Vanea voia să vorbească cu el între patru ochi.

— Până în zori, se poate — răspunde el, strângându-l pe Vanea de umăr.

— Avem noutăţi excepţionale, — şopti Vanea abia auzit. — Volodea a stabilit contactul cu un activist clandestin şi a şi primit o însărcinare... Povesteşte-i tu singur".

2. Dialogul este unul din modurile cele mai importante pentru a caracteriza personagiile, pentru a le arăta părerile şi comportarea. Observaţi cât de viu sunt zugrăvite personagiile în dialogul de mai jos, extras din schiţa lui Caragiale „Vizită":

„Pe când doamna Popescu îmi expune părerile ei sănătoase în privinţa educaţiei copiilor, auzim dintr'o odaie de alături o voce răguşită de femeie bătrână:

— Uite, coniţă, Ionel nu s'astâmpără!

Scanned with OKEN Scanner

— Ionel! strigă iar madam Popescu. Ionel! vin la mama!

Apoi către mine încet:

— Nu ştii ce ştrengar se face... şi deştept...

Dar vocea de dincolo adăugă:

— Coniţă! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne maşina!... Astâmpără-te, că te arzi!

— Ionel! strigă iar madam Popescu. Ionel! vin la mama!

— Sări, coniţă! varsă spirtul, s'aprinde!

— Ionel! strigă iar mama şi se scoală repede să meargă după el. Dar pe când vrea să iasă pe uşă, apare micul maior de roşiori cu sabia scoasă şi-i opreşte trecerea, luând o poză foarte marţială. Mama ia pe maiorul în braţe şi-l sărută.

— Nu ţi-am spus să nu te mai apropii de maşină când face cafea că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?

— Dar, întrerup eu, pentru cine aţi poruncit cafea, madam Popescu?

— Pentru dumneata.

— Da' ce supărare!

— Da' ce supărare!

Madam Popescu mai sărută odată dulce pe maioraşul, îl scuipă să nu-l deoache şi-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte şi merge într'un colţ al salonului unde pe două mese, pe canapea, pe foteluri şi pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiţă şi o tobă. Atârnă toba de gât, sue pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură şi, legănându-se călare, începe să bată toba cu o mână şi să sufle în trâmbiţă. Madam Popescu îmi spune ceva: eu nu aud nimica. Ii răspund totuşi că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea nu aude nimica.

— Ionel! Ionel! Ionel!! Du-te dincolo mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!!

Iar eu profitând de un moment când trâmbiţa şi toba tac, adaog:

— Şi pe urmă, d-ta eşti roşior, în cavalerie.

— Maior! strigă mândrul militar.

— Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; şi maiorul nu cântă cu trâmbiţa; cu trâmbiţa cântă numai gradele inferioare; maiorul comandă şi merge în fruntea soldaţilor cu sabia scoasă.

Scanned with OKEN Scanner

Explicația mea prinde bine. Maiorul descalecă, scoate de după gât toba, pe care o trântește cât colo; asemenea și trâmbița. Apoi începe să comande:

— Inainte marș!

Și cu sabia scoasă, începe să atace straşnic tot ce întâlnește în cale".

INTREBĂRI:

1. *Arătați cum în fragmentul de mai sus, autorul, cu ajutorul dialogului, ne dă o caracterizare amănunțită a personagiilor, cu părerile și comportarea lor.*
2. *Mai cunoașteți și alte lucrări în care personagiile sunt caracterizate mai ales prin dialog? Dați exemple.*
3. *Analizați o operă literară citită, arătând cele trei moduri principale de exprimare: narațiunea, descrierea și dialogul.*

Scanned with OKEN Scanner

LIMBA OPEREI LITERARE

I. LIMBA LITERARĂ ŞI LIMBA VORBITĂ

Limba literară — limba literaturii artistice şi a ştiinţei — s'a format dealungul secolelor, odată cu desvoltarea culturii.

Incepând cu primele tipărituri din veacul al XVI-lea, limba noastră literară s'a desvoltat şi s'a îmbogăţit mereu. Această desvoltare se datoreşte transformărilor sociale, care s'au resfrânt în domeniul limbii literare prin îmbogăţirea şi primenirea vocabularului şi a sintaxei. Contribuţia marilor scriitori (M. Eminescu, I. Creangă, G. Coşbuc, M. Sadoveanu, etc.), a fost de mare importanţă pentru formarea şi desvoltarea limbii noastre literare. Marii scriitori au ajutat la progresul limbii literare în măsura în care au ştiut să se apropie de comoara limbii populare şi s'o folosească în mod creator.

Limba literară e un organism viu în necontenită schimbare şi progres, rezultat al schimbărilor sociale.

De aceea limba literară din zilele noastre a început să oglindească istoricele transformări petrecute în ţara noastră, schimbări revoluţionare ce se resfrâng şi în domeniul literar. In operele scriitorilor noştrii, limba literară cuprinde cuvinte şi expresii, care arată lupta poporului muncitor pentru construirea socialismului în Republica Populară Română.

Dăm spre exemplificare următorul fragment din poezia „Cântec în cinstea lui 7 Noemvrie" de Dan Deşliu:

In măruntaiele minelor,
în străfunduri de beznă smolită,
unde zace, adânc tăinuită,

Scanned with OKEN Scanner

pâinea uzinelor,
cărbunele,
fără de care n'ai putea
nici tu să-ți mângâi strunele,
nici tu să mânuești volanul,
nici tu să izbești cu ciocanul,
și încă multe nu s'ar întâmpla,
colo, prin orizontul șase sau șapte,
unde noaptea e ziuă și amiaza e noapte,
în noaptea asta, în această zi,
tovarășii dragi, tovarăși de frunte,
minerii noștri harnici de pe Jii,
farămă muntele în cioburi mărunte,
în sâmburi de trăznet și soare,
desprinși în șuvoaie fierbinți, de sudoare!
Și șeful echipei, poate Pop, poate altul,
zâmbește ortacilor cu brațe'ncleștate
pe ciocanul mecanic care muge, se sbate
și prăvale cu huiet înaltul....
Și în zâmbetul ăsta, tăcut,
de toți priceput, cunoscut,
e-o cuvântare 'ntreagă, care spune:
— Zdraveni tovarăși! Strașnic cărbune!
Dac'o ținem așa, patru sute la sută!
Norma de ieri, musai trebă'ntrecută!
Să sporească producția, să fim frunte'n întrecere,
să răpunem cărbunii ca secara sub seceră,
și să facem cinci norme într'o singură noapte,
spre cinstirea și slava lui Noemvrie șapte.

II. PROPRIETATEA ȘI CLARITATEA — CALITĂȚI NECESARE LIMBII LITERARE

Scriitorul, artist al cuvântului, ia din limba populară tot ceea ce are ea mai frumos. „*Scriitorul-artist* — spune marele scriitor Maxim Gorki — *are absolută nevoie să cunoască cât mai mult toată comoara de cuvinte a vocabularului nostru atât de bogat și să știe să aleagă din ea cuvintele cele mai proprii și mai clare. Numai îmbinarea unor astfel de cuvinte și așezarea*

Scanned with OKEN Scanner

lor precisă în frază după înțeles, poate să exprime ideile autorului, poate să creeze tablouri luminoase și să zugrăvească imagini vii în mod atât de convingător, încât cititorul să vadă aevea ceea ce autorul a vrut să redea.

Adevărata frumusețe a limbii o constitue proprietatea și claritatea cuvintelor, prin care se exprmă tablourile, caracterele și ideile cărților".

Măestria scriitorului constă în a ști să aleagă cuvântul cel mai propriu.

Proprietatea este calitatea necesară a limbii literare care constă în folosirea cuvintelor celor mai potrivite pentru a exprima cât mai exact ceea ce gândește autorul.

Claritatea este calitatea necesară a limbii literare care face ca ideile autorului să fie exprimate limpede și pe înțelesul poporului.

Operele marilor noștri scriitori posedă în mare măsură aceste calități necesare limbii literare. Dăm spre exemplificare un fragment din opera lui I. Creangă și unul din romanul „Desculț", de Zaharia Stancu:

„Sunt născut la 1 Martie 1837 în satul Humulești, județul Neamțului, plasa de sus, din părinții: Ștefan a lui Petrea Ciobotarul din Humulești și soția sa Smaranda, născută David Creangă, din satul Pipirig, județul Neamțului. Intâi și întâi, am început a învăța (după moda veche) la școala din Humulești, o chilie făcută cu cheltuiala sătenilor, prin îndemnul și osârdia părintelui Ioan Humulescu care avea o mână de învățătură, un car de minte, și multă bunătate de inimă. Poate să fi fost de vreo unsprezece ani, când am început a învăța. Știu că eram atunci un băet sfrijit, prizărit și fricos și de umbra mea.

Dascălul nostru era un holteiu frumos, sdravăn și voinic și-l chema Vasile a Vasilicăi. El era și dascălul bisericii din sat. Un sorcovăț nemțesc plătea tata pe lună dascălului ca să mă învețe. Și pe atunci îmi ziceau în sat și la școală: Ionică a lui Ștefan a Petrei".

Aceeași grijă pentru respectarea proprietății și clarității termenilor o găsim și la Zaharia Stancu, în romanul său „Desculț".

„Iepurele țâșnește toamna, dintre ierburi uscate, galbene ca și blana lui, o ia la goană în salturi. Ogarii îi apucă urma, îl alungă, îl ajung, îl încolțesc, îl prind de ceafă. Noi, călări, ne ținem de ogari. Descălecăm, le smulgem iepurele muşcat

Scanned with OKEN Scanner

de moarte, îl aruncăm în traistă. Plecăm mai departe cu ogarii trufaşi, sprinteni. Vânătoarea de iepuri cu ogarii, iarna, pe zăpadă e mai frumoasă. Câmpul, tot, alb, până la marginea zării. Cerul limpede, de sticlă albastră. Soarele, — soare cu dinţi, muşcă. Iepurii sar atunci dintre răzoare. Dacă sunt graşi, grei, picioarele li se afundă în zăpada moale ca puful. Nu pot alerga în voie, uşor îi prindem".

III. FOLOSIREA SINONIMELOR IN LIMBA OPERELOR LITERARE

Când zugrăveşte oameni şi fenomene, scriitorul foloseşte întreaga bogăţie de cuvinte a limbii. **In limba noastră, ca şi în limba celorlalte popoare, pentru a exprima una şi aceeaşi noţiune există mai multe cuvinte cu acelaş înţeles, numite sinonime** (de ex.: posac, posomorît, ursuz, mohorît etc.).

Fiecare sinonim conţine însă în sine o nuanţă proprie, pe care nu o are un alt cuvânt. Trebue mult spirit de observaţie şi finețe artistică pentru a alege, dintr'un grup de sinonime, cuvântul cu nuanţa care ne trebue pentru a face vorbirea noastră cât mai clară, mai colorată. Astfel Ion Luca Caragiale, în bucata intitulată „Novelă", foloseşte un şir de sinonime, care se completează reciproc pentru a ne zugrăvi cât mai sugestiv tabloul naturii la începutul primăverii:

„Pretutindeni, o pornire, o **fierbere, o forfoteală, o mişuială** *de trai proaspăt: muguri verzi, flori de toate firele de tort ale curcubeului, musculiţe nebunatece şi gândăcei şăgalnici!*

.... Ce viaţă şi ce veselie în toate şi în totul!.... Totul trăia, toate se bucurau!".

INTREBĂRI:

1. Căutaţi şi alte exemple din literatura noastră, în care autorul foloseşte sinonime pentru a face vorbirea sa cât mai clară şi mai sugestivă.

2. Precizaţi nuanţa proprie ce o conţine fiecare sinonim din textul reprodus mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

IV. NEOLOGISME

Limba se desvoltă, se ivesc lucruri, fenomene și idei noi, iar ca urmare a acestui fapt, se nasc pentru denumirea lor și cuvinte noi.

Astfel de cuvinte noi apărute în limbă se numesc neologisme.

1. Cuvintele „telefon", „tramvai", „radio", au apărut în limba noastră, numai cu câțiva zeci de ani în urmă. **Ele au fost împrumutate din altă limbă, deoarece nu existau cuvinte corespunzătoare în limba noastră.**

Astfel de neologisme găsim, de exemplu, în poezia „Cioara", de G. Topârceanu, din care dăm un fragment:

Cioara

Câmpu'alb ca un cearșaf;
Până'n zări se desfășoară...
Sus, pe-un stâlp de TELEGRAF
S'a oprit din sbor o cioară,

Nemișcată'n vârf de par
Ca o acvilă pe-un soclu,
Oacheșă ca un hornar
Și macabră ca un cioclu

Incrustată'n atmosferă
Ca un ou de ciocolată;
Amărîtă și stingheră
Ca o prună afumată;

Cu ALURA INTERLOPA
Ca un muzicant în FRAC,
Cuvioasă ca un popă
Și smolită ca un drac;

Scanned with OKEN Scanner

Demnă ca un om celebru,
Mistică și fără chef
Ca un BASO-RELIEF
De pe-un moment funebru

Cruntă ca o vânătae,
Cauzată'n MATCH *de* BOX;
Ca un bulgăre de COKS
Care-a stat o noapte'n ploae;

Stranie ca un ponos
Al priveliștei de cretă;
Solidară și cochetă
Ca un cuc de abanos;

Neagră ca o muscă'n lapte
Și fantastică'n contur,
Ca un miez adânc de noapte
Cu lumină împrejur;

Fină ca o acadea
De țiței topit la soare;
Prinsă'n falduri de ninsoare
Ca un fiong de catifea;

Gravă ca o rugăciune
Și posomorîtă ca o
FIGURINA *de cărbune*
Cu nuanțe de cacao;

Tragică ca o EMBLEMA,
A obstescului sfârșit;
Sumbră ca o anatemă
Aruncată'n infinit.

2. Sunt neologisme nu numai cuvintele noi împrumutate din altă limbă, ci și acelea ce iau naștere pentru a denumi lucruri fenomene sau idei, corespunzătoare condițiilor noi de viață ale poporului.

Astfel Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a adus în limba rusă un număr mare de neologisme: совхоз, пятилетк (plan cincinal), стахановец (stahanovist), etc.

Scanned with OKEN Scanner

Condiţiile noui de viaţă create de poporul nostru prin schimbările structurale petrecute în ultima vreme au avut răsunet şi în ceea ce priveşte evoluţia limbii noastre. Vocabularul s'a îmbogăţit prin introducerea de cuvinte noi: sovrom, utemist, etc. Aceste cuvinte au început să fie folosite şi în limba literară. Iată de exemplu o strofă din poezia *„Cântec de pioner"*, de M. Breslaşu:

Voi, fraţi ai mei mai vârstnici, UTEMIŞTI!
Salut voios de pioner şi vouă,
tineri mineri şi tineri tractorişti,
mlădiţe sprintene de viaţă nouă!

3. Scriitorul, artist al cuvântului nu se mărgineşte numai la rezervele de cuvinte pe care i le oferă limba vorbită sau literară, ci creiază singur noi cuvinte. Formate din cuvinte cunoscute, acestea ajută scriitorului să dea o nuanţă deosebită unui anumit cuvânt. îl ajută să numească într'un chip nou, un obiect sau un fenomen nou.

Astfel poetul A. Toma, spune în poezia: „Zăcămintele din besnă":

Sunt mohorîte zăcămintele de lumină
Şi'n voi, TARNACOPARI *sub bolţi de mină, —*
Destul mocniră'n peştera de tină,

Termenul de **târnăcopari** este creat de poet din substantivul **târnăcop.**

Scriitorul Matei Caragiale, creiază şi el o mulţime de cuvinte noi: ferestre **perdeluite,** ochi **genaţi** (adică ochi cu gene dese). etc.

Cuvintele noi create de scriitori patrund adesea adânc în limba vorbită sau literară, devenind un bun al întregului popor, cum s'a întâmplat, de exemplu, cu atâtea cuvinte sau expresii create de M Eminescu, G Coşbuc, Ion Creangă, etc. Alteori, însă rămân doar o simplă curiozitate în opera literară a scriitorului care le-a creat.

Scanned with OKEN Scanner

V. ARHAISME

Odată cu noţiunile învechite, intrate în domeniul trecutului, dispar, din limba vie, un şir întreg de cuvinte.

Cuvintele învechite şi ieşite din uz se numesc arhaisme.

Aşa, bunăoară, sunt arhaisme: baltag, săneaţă, iatagan, nume de arme de acum câteva sute de ani.

Multe cuvinte din operele scriitorilor din trecut, astăzi au ajuns arhaisme. Astfel, găsim multe arhaisme în scrierile lui C. Negruzzi sau în teatrul lui V. Alecsandri.

Scriitorii însă pot întrebuinţa arhaisme şi în mod intenţionat atunci când vor să evoce viaţa oamenilor din trecut, să reproducă felul lor de a vorbi. In felul acesta procedează C. Negruzzi în nuvela lui „Alexandru Lăpuşneanu", atunci când povesteşte răscoala poporului:

„Incepu a se strânge în cete, cete şi a se întreba unii pe alţi alţi ce să ceară. In sfârşit, începură a striga:

— Să micşoreze **dăjdiile!** *— Să nu ne* **zapciască!**

— Să nu ne mai **împlinească!** *— Să nu ne mai jefuiască!*

— Am rămas săraci! — N'avem bani! — Ne i-a luat toţi Moţoc! — Moţoc! Moţoc! — El ne beleşte şi ne pradă! — El sfătueşte pe Vodă! Să moară!

— Moţoc să moară! — capul lui Moţoc vrem!"

De asemeni Mihail Sadoveanu foloseşte adesea arhaisme în romanele şi povestirile sale istorice. Dăm pentru exemplificare un fragment din romanul istoric „Izvorul alb":

„La al şaptelea ceas al nopţii dormeau toţi nuntaşii domneşti şi boierii, unii la casele lor, alţii la gazde. Cetatea era închisă de cu sară, ca de obiceiu, şi **străjerii dădeau glas** *din când în când pe ziduri. Un om singur a nemerit prin întuneric, la* **dumnealui Ştefan Cernat, jude al târgului.** *S'a pălit cu capu'n poartă, a stârnit câniі şi a* **dat către slugi răcnet** *de primejdie. Să fie lăsat să intre; s'a întâmplat o faptă nemaipomenită; de ani de zile nu s'au mai arătat hoţi în preajma* **târgului de scaun** *şi, în noaptea asta, iată au lovit pe unul dintre cei mai mari boieri ai lui Vodă.* **Domnia-sa** *Iaţco Hudici se ducea acasă, în* **carâtă,** *cu* **jupâneasa** *şi cu copila* **măriilor lor,** *având două slugi cu făclii şi două cu suliţi".*

Scanned with OKEN Scanner

FIGURI DE STIL IN OPERELE LITERARE

Limba operelor literare capătă expresivitatea artistică nu numai prin măestria cu care este folosit tezaurul de cuvinte al vorbirii, ci şi prin întrebuinţarea de figuri de stil, adică acele expresii poetice sau imagini. ca: epitetul, comparaţia şi diferiţi tropi, care dau stilului literar o coloratură deosebită, pe care n'o posedă vorbirea noastră de toate zilele.

I. EPITETUL

Numim epitet, un atribut artistic, care-l ajută pe cititor să-şi reprezinte, să audă, să simtă un obiect. Epitetele pot fi vizuale, auditive, emotive, (care provoacă cititorului un anumit simţământ faţă de obiectul zugrăvit).

Atributul în gramatică are scopul de a da o idee despre obiect, a observa la el trăsături de care nu se poate lipsi. Când intrăm într'un magazin şi cerem să ni se arate o *lopată de lemn* sau un *caet gros,* ne referim la însuşirile obiectului. Nu căutăm să dăm vânzătorului o imagine vie despre obiect; pentru noi, pricipalul este ca el să ne înţeleagă. Pentru scriitor însă, lucrul acesta înseamnă prea puţin. El are nevoie ca cititorul să-şi reprezinte vizual, să trăiască, să simtă obiectul despre care se vorbeşte. In poezia „Ceas de asfinţit" din volumul „Flăcări pe culmi", A. Toma, ne descrie astfel un apus de soare la ţară:

Pe uliţi **prăfoase**
Spre-acasă îşi pâfâie paşii
Agale,

Inv. 113204

Scanned with OKEN Scanner

Frânți de șale cosașii...
Piezișe și joase
Târzielnicele *raze*
Tulind după luncă,
Odată **vràjmaș** *mai aruncă*
O pală de jar
In **sfarogite** *obraze*
Și-o **sângerie** *fulgerare*
Pe străluciri de coase —
Coasele, **nemiloasele, ucigașele**
Ce i-au pustit imașele...

Tălăngănind **agale** *pe cale*
Miercanele, Joianele, Dumanele,
Bălțatele, Bălanele,
Cu-o **dornică blajină** *mugere,*
Își leagănă **doldore** *ugere*
Și'n porți când ajung
Cu-n corn nerăbdător împung,
Li-s ochii o umedă rugă —
Viței din funii
Se'ntind, smucesc ca nebunii
Mumuind către ele să sugă...
Sprintene, harnice lelițe
Aruncă furca de fân în căpițe
Și, cu-o rază fugară 'n cosițe,
Dau zor spre zăvor, —
Apoi, mâneci **suflecate,**
Clătesc ciubere și șiștare
S'aducă ușurare
Ugerelor ce dor de 'ncărcate.

Desigur, chiar dacă vom lăsa la o parte epitetele subliniate, vom înțelege că autorul vorbește de un amurg la țară și de pregătirile care se fac de femeile din sat ca să mulgă vitele cu ugerele încărcate, dar nu ne vom putea imagina în chip destul de viu tabloul. Epitetele nu numai că ne transpun pe ulițele satului, dar ne fac să vedem mai bine și întoarcerea spre casă a cosașilor obosiți, „frânți de șale" și a vitelor, să simțim nerăbdarea care le cuprinde pe sprintenele lelițe grăbite să mulgă în donițe laptele vacilor.

Scanned with OKEN Scanner

Epitetul artistic se exprimă printr'un adjectiv, adverb sau gerunziu. Dacă epitetele — adjective caracterizează obiectele, cele adverbiale şi gerunziul dau expresivitate verbului.

Iată o serie de epitete — adjective în poezia „Lacul", de Eminescu.

„Lacul codrilor **albastru**
Nuferi **galbeni** *îl încarcă;*
Tresărind în cercuri **albe,**
El cutremură o barcă".

în care cele trei epitete vizuale dau o deosebită expresivitate naturii înconjurătoare.

Iar în următoarele versuri din poezia „Noapte de vară", de G. Coşbuc:

Care cu poveri de muncă
Vin **încet** şi **scârţiind**
Turmele s'aud **mugind**
Şi flăcăi vin pe luncă
Hăulind.

câteşi patru epitetele subliniate dau coloratură verbelor, primul fiind exprimat printr'un adverb, în timp ce ultimele trei sânt gerunzii.

II. COMPARAŢIA

Comparaţia este adesea folosită în limba operelor literare în scopul unei mai mari expresivităţi.

Comparaţia este apropierea a două lucruri sau fapte, deobicei a unui termen mai concret şi mai cunoscut de altul mai abstract sau mai puţin cunoscut, cu scopul de a lămuri pe unul prin celălalt. Asemănăm însuşirile unui lucru cu ale altuia, ca să-l înţelegem mai bine, ca să-l simţim mai viu pe cel dintâi.

Bunăoară, când Eminescu spune:

„vin săgeţi de nretutindeni,
Vâjâind **ca vijelia ca plesnetul de ploaie",**

Scanned with OKEN Scanner

el nu face numai o asemuire între sgomotul săgeților și acela al ploii, ci exprimă toată repeziciunea luptei, numărul mare de săgeți care lovesc.

În poezia „Noapte de vară", G. Coșbuc are o serie de comparații pline de sugestivitate:

„Iat-o! Plină, dinspre munte,
Iese luna din brădet,
Și se înalță încet, încet,
Gânditoare **ca o frunte**
De poet.

Cu un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad,
Ritmic valurile cad,
Cum se sbate 'n dulce ropot
Apa'n vad".

Nu mai puțin sugestive sânt comparațiile lui Mihail Beniuc în versurile:

„Sătul de aur **ca o căpușe**
De sânge, boierul se plânge,
Mângâindu-se pe gușe...
(Boierul)"

sau cele de Marcel Breslașu;

„Cu inima **ca un crâmpei de cer**
Și gândul **ca o zi de primăvară,**
Intâiul meu salut de pioner,
Voios ți-l dărui ție, scumpă Țară!"
(„Cântec de pioner").

Comparația dă posibilitate scriitorului să descrie mai viu, mai fin, mai nuanțat obiectul, personagiul sau acțiunea.

Uneori, ea este folosită și ca o precizare pe care o simțim necesară, de unde și întrebuințarea ei nu numai în scrierile literare, ci și în vorbirea noastră de toate zilele.

Scanned with OKEN Scanner

III. TROPII

In scopuri de expresivitate artistică, cuvintele pot fi folosite nu în înţeles direct, ci în înţeles figurat.

Cuvintele folosite în înţeles figurat poartă numirea de tropi (termen grecesc care înseamnă: mod de exprimare, întorsătură, figură).

Tropii sunt de mai multe feluri: **metafora, metonimia, personificarea, sinecdoca,** etc., dintre care mai însemnate sunt primele două.

1. METAFORA

Metafora este exprimarea unui obiect, a unei însuşiri sau acţiuni prin alte obiecte, însuşiri sau acţiuni, care se află în anumite raporturi cu ele. Metafora este asemănătoare comparaţiei însă este o comparaţie subînţeleasă, din care lipseşte termenul de comparaţie. De exemplu, când poetul popular spune în „Cântecul doinei“:

„Doină, doină, **viers cu foc,**
Când răsuni, eu stau pe loc“

prin cuvintele **viers cu foc** el face o metaforă, deoarece nu ne spune direct că viersul îl pătrunde, îl arde ca focul.

Iată deasemenea o serie de metafore, nedesprinse încă bine din haina comparaţiei, în poezia populară „Miorița“

„Feţişoara lui: **spuma laptelui,**
Mustăcioara lui: **spicul grâului,**
Perişorul lui: **pana corbului,**
Ochişorii lui: **mura câmpului“.**

In limba vorbită, noi folosim destul de des metaforele, dar ele au o foarte mare însemnătate mai ales în operele artistice. Ele sunt figurile de stil cele mai expresive, cele mai poetice. Deaceia stilul poetic (încărcat de metafore) se mai numeşte în mod obişnuit şi stil metaforic.

Scanned with OKEN Scanner

Epitetul poate deasemenea conţine o metaforă. In cazul acesta se numeşte epitet metaforic.

Un atare epitet foloseşte A. Toma în poezia „Secerişuri sfinte“

„Mai prinde grâna sfântă în strămoşeşti pământuri.
Nu-i încă, frate, ceasul deşertelor suspine“.

Această poezie, de altfel, foloseşte în întregime frumoasa metaforă a semănătorului de idei progresiste, care va sărbători secerişul victoriei. Epitetul *sfinte* alăturat *grânelor* are un caracter metaforic şi întăreşte ideea măreţiei operei pe care o săvârşesc luptătorii pentru dreptatea socială.

2. PERSONIFICAREA

O formă deosebită a metaforei este personificarea sau prosopopeia, adică atribuirea însuşirilor şi acţiunilor omeneşti fenomenelor naturii sau lucrurilor.

Astfel, în poezia „Vântul“ de Coşbuc avem un frumos exemplu de personificare:

„El umblă ca la el acasă
Şi-ascultă fetele ce zic;
Mai rupe'n palmă câte-un spic
Şi, răsfăţat, apoi îşi lasă
Pe spate capul şi nu-i pasă
De fete şi de câmp nimic.“

Iar Alex. Vlăhuţă, în poezia „1907“, — în care demască putreziciunea vieţii regilor care huzuresc în palatele lor, în timp ce poporul zace în cruntă mizerie, — personifică minunat de expresiv mai întâi minciuna, care **„stă cu regele la masă“** şi apoi adevărul, pe care-l înfăţişează ca pe **„un cerşetor în zdrenţe“.**

Scanned with OKEN Scanner

Un frumos exemplu de personificare găsim, de pildă, şi în poezia „Zăcămintele din beznă“ de A. Toma:

„Antracit, soare'mpietrit, înegrit,
Descătuşază-te'n cuptoare, în motoare,
Pulsează-ţi razele prin mii de fire,
Descarcă-ţi milenara noapte'n strălucire.“

3. METONIMIA

Exprimarea unui obiect prin alt obiect strâns legat de el, sau întrebuinţarea cauzei în locul efectului, a efectului în locul cauzei, a operei în locul autorului şi invers, etc., se numeşte metonomie.

In viaţă, folosim adesea metonimia. Aşa de exemplu suntem deprinşi a spune: „l-am citit pe Caragiale“, numind astfel opera cu numele autorului; sau „X are o pană minunată, în loc de „scrie minunat“, numind astfel acţiunea cu instrumentul acţiunei.

Metonimiile se folosesc adesea în limba operelor literare.

In poezia „Vara“, Coşbuc înlocueşte, în versul „Mi-e **inima de lacrimi plină“**, bucuria prin lacrimi, adică pune efectul în locul cauzei.

Sau, într'o altă poezie a sa, când poetul ne spune că: **„prin pomi e ciripit şi cânt,** el a înlocuit cauza **(păsările)** cu efectul **(cântecul lor).**

In versul eminescian (din „Scrisoarea a III-a“): **Codrul clocoti de sgomot şi de arme şi de bucium“** avem deasemenea metonimii, deoarece cuvintele subliniate au înlocuit **zângănitul armelor şi cântecul buciumului.**

4. SINECDOCA

Sinecdoca este o formă specială de metonimie. **Numirea unei părţi cu întregul din care face parte sau a întregului cu**

Scanned with OKEN Scanner

partea, folosirea singularului în locul pluralului și invers, se numește sinecdocă. Iată o sinecdocă într'o poezie populară („Doina haiducului", colecția lui Dem. Teodorescu):

„Vorba nu mi-a ascultat,
In seamă nu m'a băgat,
Și-astă iarnă am iernat
Mai colea la Calafat,
Intr'un bordei dărămat,
Picătură m'a picat,
Crivățul m'a înghețat,
Fumul cât m'a afumat
Roibul că mi-a leșinat,
Bată-te crucea, bogat,
Om bogat și fără sfat".

în care termenul **„picătura"** (singular) e pus în locul pluralului, **„picături de ploaie"**, iar cuvântul **Crivățul** în locul pluralului **vânturile.**

In strofa următoare din poezia „Trei, Doamne, și toți trei"

„Și luni trecut-au după luni
Și-a fost de veste lumea plină,
Că **steagul Turcului** *se 'nchină:*
Și mândri codrului păuni,
Românii — au isprăvit războiul,
Că s'au bătut nebuni."

găsim o sinecdocă în versul „Că **steagul Turcului...**", în care, deasemnea pluralul **(steagurile Turcilor)** a fost înlocuit prin singular.

5. HIPERBOLA

Hiperbola constă în indicarea unui fenomen în mod exagerat într'o formă mai mare decât realitatea, pentru a intensifica expresivitatea.

Scanned with OKEN Scanner

Iată câteva exemple de hiperbolă:

„N'ai glas **de vifor** *să jeleşti,*
N'ai **mări de lacrimi,** *mări să plângi . . .“*

(Coşbuc: „Moartea lui Fulger“)

In braţele mele am legănat
Pământul cu cerul şi norii
Pământul cu ţipătul nemângâiat
Şi **calea lactee şi sorii“.**

(Maria Banuş: „Maternitate“)

O înşiruire impresionantă de hiperbole întâlnim în următoarele versuri tot de G. Coşbuc:

„Sălbatecul Vodă e'n zale şi'n fier
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart'o **cupolă** *pe frunte*
Şi vorba-i e **tunet,** *răsufletul* **ger,**
Iar barda din stînga-i **ajunge la cer,**
Şi Vodă-i **un munte“.**

(„Paşa Hasan“)

FIGURI DE STIL IN OPERELE LITERARE

MATERIAL ANTOLOGIC

Scanned with OKEN Scanner

Iarna pe uliţă

de GH. COŞBUC

A 'nceput de eri să cadă
Câte-un fulg, acum a stat,
Norii s'au mai răsbunat
Spre apus, dar stau grămadă
Peste sat.

Nu e soare, dar e bine,
Şi pe râu e numai fum.
Vântu-i liniştit acum,
Dar năvalnic vuet vine
De pe drum

Sânt copii. Cu multe sănii,
De pe coastă vin ţipând
Şi se 'mping şi sar râzând;
Prin zăpadă fac mătănii,
Vrând-nevrând.

Gură fac ca roata morii;
Şi de-avalma se pornesc,
Cum prin gard se gâlcevesc
Vrăbii gureşe, când norii
Ploi vestesc.

Cei mai mari acum din sfadă
Stau pe 'ncăerate puşi —
Cei mai mici, de foame-aduşi,
Se scâncesc şi plâng grămadă
Pe la uşi.

Scanned with OKEN Scanner

Colo 'n colț acum răsare
Un copil, al nu știu cui,
Largi de-un cot sânt pașii lui,
Iar el mic, căci pe cărare
Par'că nu-i.

Haina-i măturând pământul
Și-o târăște-abea, abea:
Cinci ca el încap în ea,
Să mai bată, soro, vântul
Dac'o vrea!

El e sol precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat,
Vezi, de — aceea-i încruntat,
Și s'avântă, și se crede
Că-i bărbat.

Cade'n brânci și se ridică
Dând pe ceafă puțintel
Toată lâna unui miel:
O căciulă mai voinică
Decât el.

Și tot vine, tot înoată,
Dar de-odată, cu ochi vii,
Stă pe loc — să mi te știi!
Colo, sgomotoasă gloată
De copii!

El degrabă 'n jur chitește
Vr'un ocol căci e pierdut,
Dar copiii l-au văzut —
Toată ceata năvălește
Pe 'ntrecut.

„Uite-i mă, căciula, frate,
Mare cât o zi de post —
Aoleu ce urs mi-a fost!
Au sub dânsa șapte sate
Adăpost!"

Scanned with OKEN Scanner

Unii-l iau grăbit la vale,
Alţii 'n glumă parte-i ţin —
Uite-i, fără pic de vin
S'au jurat să'mbete 'n cale
Pe creştin.

Vine-o babă 'ncet pe stradă
In cojocul rupt al ei
Şi încins cu sfori de tei.
Stă pe loc acum, să vadă
Şi ea ce-i. —

S'oţereşte rău bătrâna
Pentru micul Barba-cot.
„Aţi înebunit de tot —
Puiul mamei, dă-mi tu mâna
Să te scot!

Ci-că, vrei să stingi cu paie
Focul când e 'n clăi cu fân,
Şi-apoi zici că eşti Român!
Biata bab'a 'ntrat în laie
La stăpân.

Ca pe-o bufniţ'o 'nconjoară
Şi-o petrec cu chiu cu vai,
Şi se ţin de dânsa scaiu,
Plină-i strimta ulicioară
De alaiu.

Nu e chip să-i faci cu buna
Să-şi păzească drumul lor!
Râd şi sar într'un picior
Se 'nvârtesc şi ţipă 'ntr'una
Mai cu zor.

Baba şi-a uitat învăţul :
Bate, 'njură, dă din mâni:
„Dracilor, sânteţi păgâni !
Maica mea! Să stai cu băţul
Ca la câini!“

Scanned with OKEN Scanner

Şi cu băţul se 'nvârteşte
Ca să-şi facă 'n jur ocol;
Dar abia e locul gol
Şi mulţimea năvăleşte
Iarăş stol.

Astfel tabăra se duce
Lălăind în chip avan:
Baba 'n mijloc căpitan
Scuipă'n sân şi face cruce
De satan.

Ba se răscolesc şi câniі
De prin curţi şi sar la ei.
Pe la garduri ies femei,
Se urnesc miraţi bătrânii
Din bordei.

„Ce-i pe drum atâta gură?“
„Nu-i nimic. Copii ştrengari.“
— „Ei auzi! Vedea-i-aş mari,
Parcă trece-adunătură
De Tătari!“

Scanned with OKEN Scanner

Seara pe deal

de MIHAIL EMINESCU

Seara pe deal, buciumul sună cu jale,
Turmele-l-urc, stele le scapără 'n cale,
Apele plâng clar izvorând în fântâne;
Sub un salcâm, dragă, m'aştepţi tu pe mine.

Luna pe cer trece-aşa sfântă şi clară,
Ochii tăi mari caută'n frunza cea rară,
Stelele nasc umezi pe bolta senină,
Pieptul de dor, fruntea de gânduri ţi-e plină

Nourii curg, raze-a lor şiruri despică,
Streşine vechi casele'n lună ridică,
Scârţâie'n vânt cumpăna dela fântână,
Valea-i în fum, fluiere murmură'n stână.

Şi osteniţi, oameni cu coasa'n spinare
Vin dela câmp: toaca răsună mai tare,
Clopotul vechi umple cu glasul lui seara,
Sufletul meu arde'n iubire ca para.

Ah! în curând satul în vale-amuţeşte,
Ah! în curând pasu-mi spre tine grăbeşte
Lângă salcâm sta-vom noi noaptea întreagă,
Ore întregi spune-ţi-voiu cât îmi eşti dragă.

Ne'om răzima capetele-unul de altul
Şi surâzând vom adormi sub înaltul,
Vechiul salcâm. — Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n'ar da viaţa lui toată?

Scanned with OKEN Scanner

Eroilor ceferişti

de MARIA BANUŞ

Vechii războinici erau duşi pe scut,
Şi nimeni în urmă nu-i bocea.
Nici noi, tovarăşi, celor ce-au căzut,
Cântec de moarte nu le vom cânta.

Căci pentru bucurie au murit,
Şi pentru pâine, pentru libertate,
Şi ceea ce iubim, ei au iubit,
Şi-au socotit că e mai scump ca toate.

Vom spune cât e de frumoasă viaţa,
Câmpul, oraşul, nopţile şi zorii;
Cum cântă din ciocane dimineaţa
Şi câte planuri mari au muncitorii.

Căci inimile celor ce-au luptat,
In miezul muncii stau şi'n miezul vieţii,
Şi când urnim vreo piedică din cale,
Glasul lor strigă: „Straşnici sunt băieţii!"

Aşa, tovarăşi, îi cinstim mai bine
Pe cei ce s'au jertfit ca să trăim.
Cioplind cu dalta chipul nou al lumii,
Celor răpuşi chip nou le dăltuim.

Scanned with OKEN Scanner

Azi faţa lor de sânge e spălată,
Iar ochii văd cum ne urcăm spre ţel,
Şi când ni-e greu, un zâmbet bun ne'ndeamnă:
„Hai, copăcel, tovarăşi, copăcel!"

Vom spune dar, cât de frumoasă-i lumea,
Soarele, vântul, pâlpăirea ceţii....
Aşa să fie pomenirea celor
Ce'n miezul muncii stau şi'n miezul vieţii.

ÎNTREBĂRI:

1. Ce fel de tropi găsiţi în „Seara de pe deal" de M. Eminescu?
2. Care sunt metaforele din poezia „Eroilor ceferişti" de Maria Banuş?
3. Indicaţi comparaţiile şi hiperbolele din poezia „Iarna pe uliţă" de G. Coşbuc.
4. Arătaţi care sunt epitetele din poezia „Seara pe deal" şi spuneţi în ce constă expresivitatea lor
5. Ce figuri de stil se găsesc în versul: „Cum cântă din ciocane dimineaţa". din poezia „Eroilor ceferişti"?
6. Arătaţi comparaţiile din cele trei poezii.
7. In bucăţile de lectură studiate, găsiţi câte două exemple de fiecare figură de stil.

Scanned with OKEN Scanner

SINTAXA POETICA

I. DIFERITE FORME DE CONSTRUIRE A VORBIRII POETICE

Arta scriitorului constă nu numai în alegerea cuvintelor şi întrebuinţarea figurilor de stil, ci şi în dibăcia cu care foloseşte diferite forme de construire a vorbirii.

1. Astfel unii scriitori se servesc de fraze şi propoziţiuni scurte, concentrate, sobre, întrerupte, căutând să apropie stilul literar de limbă vorbită. In literatura noastră putem găsi exemple de acest fel de exprimare în scrierile lui I. Creangă. Iată câteva rânduri din „Amintiri“:

„Dascălul nu ne mai primea în şcoală, Irinuca nu ne putea vindeca, pe bunicul n'avea cine-l înştiinţa, merindele erau pe sfârşite, rău de noi;...“.

Un alt scriitor care foloseşte acelaş fel de exprimare concentrată, este Zaharia Stancu. Să luăm un exemplu din romanul „Desculţ“:

„S'au întors unii oameni care fusese purtaţi pe la oraşe, legaţi, cu mâinile la spate, de prăjini, — câte opt, câte zece, câte doisprezece de o prăjină.

Au venit deslegaţi.

Deslegaţi s'au întors la casele lor.

Cu oasele sdrobite, cu pielea sfâşiată.

Umblă pe ulţile satului, parcă ar călca pe ghimpi.

Nu sunt ghimpi pe uliţele satului.

Au tălpile pline de bube.

Au tălpile sparte.

Scanned with OKEN Scanner

Merg ţinându-se cu mâinile de burtă.
Oasele îi dor.
Au şalele rupte".

Prin folosirea acestor feluri de propoziţiuni scurte, unele chiar eliptice, tabloul întoarcerii ţăranilor schingiuiţi devine cât se poate de sugestiv.

Zaharia Stancu foloseşte acelaş mod de exprimare şi în descrierea naturii:

„Se apropie miezul nopţii. Peste bâlci a căzut deodată un aer greu, posomorît, de teamă. Au năvălit norii. Dincolo de marginea bâlciului, păduri de întuneric. Şi vântul a început să bată. Corturile bâlciului îşi clatină steagurile. Poate c'o să înceapă furtuna".

2. **Alţi scriitori, dimpotrivă, folosesc o exprimare ce se caracterizează prin fraze bogate, construite simetric, prin propoziţiuni lungi, desvoltate.** Unele propoziţiuni au chiar mai multe subiecte, atribute sau complemente. Alegem un exemplu din scrierile lui Calistrat Hogaş, care, spre deosebire de Zaharia Stancu, deşi înfăţişează acelaş fenomen din natură, furtuna, foloseşte o exprimare cu totul diferită, formată din fraze lungi, bogate în figuri de stil:

„Noaptea se vestea grăbită din adâncuri şi luna nu păşise încă dincoace de hotarele răsăritului său. In schimb însă, de sub marginile depărtate ale văzduhului, de pretutindeni, nenumărate grămezi vinete de nouri posomorîţi, cu frunţi îndrăzneţe şi ameninţătoare, se iviră fără de veste şi împânziră într'o clipă de jur împrejur, linia de împreunare a cerurilor cu pământul.

... Uraganele umplură jgheaburile largi ale munţilor şi ca nişte imense puhoaie vijelioase, se rostogoleau prăpăstios la vale; viforul şuera, gemea şi urla în răstimpuri, cu glas acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumaţi, acum de munţi cu furie zguduiţi pe temeliile lor de cremene eternă...

Sclipirile neîntrerupte şi orbitoare de lumină frântă ale fulgerelor spintecau pe linii fantastice şi nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopţii înalte... Şi între cele patru hotare ale nesfârşitului, întinderile oarbe tremurau cu răstimpuri scurte de întunerec şi lumină albăstrie, sub licăririle fugătoare şi iuţi ale focului ceresc... Fierbeau văzduhurile şi ce-

Scanned with OKEN Scanner

rurile clocoteau sub descărcările sguduitoare ale tunetelor şi pământul înfricoşat se cutremura nemernic, până în cele mai din adânc temelii ale sale. Sub ropotul de trăznet care cădeau asurzitor, prin întunerec, ca nişte bombe de flăcări, şi spulberau ca şi cum ai sufla într'un strop de ţărână, frunţile de stânci îndrăzneţe ale celor mai semeţi dintre munţii săi... şi sub svârcolirea fără de margine a frământărilor şi sub urgia întregului zbucium al făpturii, zăgazurile cerului se rupseră, jgheaburile adâncului se desfundară şi din înaltul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pământului, cu şuier de aer sfâşiat, potopul greu al apelor cereşti"...

Şi în scrierile lui M. Sadoveanu întâlnim acelaş fel de exprimare cu fraze bogate. Iată cât de viu reuşeşte în povestirea „Ciocârlia" să ne descrie, utilizând acest procedeu, cântecul minunat al ciocârliei:

„Stătui mult în loc şi căutam să-mi dau seama de toate întorsăturile acelea puternice şi tremurate, pe care marii muzicanţi ai neamului nostru au încercat să le puie pe alăute. Cu cât urca mai sus pasărea în tremur, cu atât se mlădia mai dulce cântecul. Apoi deodată, parcă trecu în altă lume; un tremur dulce de sunete venea până jos; zborul i se făcu subţire, parcă urca drept în sus, o linie, un punct; şi deodată se stinse vederii. Ciripitu-i de strună subţirică tot venea însă pe pământ ca o rouă de sunete fine".

Pentru a ilustra mai complect importanţa şi rezultatele artistice ale marilor scriitori care folosesc exprimarea prin fraze bogate, desprindem un fragment din povestirea lui Turgheniev „Cântăreţii":

„Primul sunet al vocii sale era slab şi inegal, şi parcă nu ieşea din pieptul lui, ci venea de undeva de departe şi se oprea întâmplător în cameră... După acest sunet urma altul, mai puternic şi mai de lungă durată deşi tot tremurător ca o strună pe care o atingi cu un deget şi care vibrează cu un ultim şi înăbuşit suspin."

In acest citat, în care se descrie cântecul unui artist din popor, Turgheniev, folosind fraze bogate, reuşeşte să transmită atât comoara de nuanţe şi frumuseţe a cântecului, cât şi impresia pe care a produs-o asupra ascultătorilor.

Scanned with OKEN Scanner

II. INVERSIUNEA

Limba noastră se bucură de o mare libertate în ceeace privește ordinea cuvintelor în vorbire. Totuși, topica, adică orânduirea părților alcătuitoare ale unei propoziții, urmează și în limba noastră o normă: subiectul stă înaintea predicatului, atributul după substantiv, iar complementul după verb. Adică determinatul precede determinantului.

Așezarea cuvintelor în propoziție joacă un rol mare în expresivitatea vorbirii. Astfel când vrem să scoatem în evidență un cuvânt îl punem în locul întâi, independent de funcțiunea lui gramaticală. Iată un exemplu luat din scrierile lui I. Creangă:

„**Pus-a el** *băieții în rânduială, cum nu mai văzusem până atunci;* **cumpăra-ni el** *vara, din banii săi, cofe de smeură și fel de fel de poricale, de ne da să mâncăm, și, mai în toată Sâmbăta, ne încărca într'o droagă de-a Mânăstirii Neamțului și ne ducea la stăreție, să dăm esamen*". (*„Popa Duhu"*).

Deoarece pentru povestitor era mai important să ne arate ce făcea Popa Duhu, el trece peste topica obișnuită și pune în locul întâiu predicatele **„pus-a"** și **„cumpăra-ni'**, care ele însăși, neținând seamă de topica obișnuită, au: primul auxiliarul după participiu, iar cel de al doilea pronumele personal după verb.

Așezarea cuvintelor din vorbire într'o ordine neobișnuită se numește *inversiune*.

Scriitorul Eusebiu Camilar zugrăvind mizeria soldaților în timpul războiului de jaf dus împotriva Uniunii Sovietice, se exprimă astfel:

„S'auzeau rare, doar sforăituri, suduituri și blesteme".

Pentru a întări ideia că trecerea posomorîtă a timpului era întreruptă doar arareori, scriitorul schimbă ordinea cuvintelor, așezând atributul înaintea substantivelor pe care le lămurește.

Inversiunea se întâlnește foarte adesea în versuri. Scriitorul se folosește de ea pentru a sublinia anumite cuvinte și a da vorbirii o expresivitate deosebită. Astfel, în versul poetului A. Toma:

„Mai prinde grâna sfântă în strămoșești pământuri".

Pentru a se întări ideia că **„grâna sfântă"** (lupta socială) **mai prinde** în strămoșescul pământ, predicatul este așezat îna-

Scanned with OKEN Scanner

intea subiectului. Inversiunea aceasta dă versului o anumită măreţie ca o prevestire a sorţilor de izbândă pentru lupta îndârjită a poporului muncitor.

In vorbirea artistică, epitetul adjectival este adesea aşezat înaintea substantivului. Lucrul acesta face ca epitetul să fie mai expresiv. Astfel, în exemplul de mai sus, inversiunea **„strămoşeşti pământuri“** îndreaptă atenţia spre epitetul **„strămoşeşti.**

Deasemeni, G. Coşbuc scrie:

„Şi trist vuiau de-al **toamnei vânt**
Intinsele păduri“.

Inversiunile **„al toamnei vânt“** şi **„întinsele păduri“** sunt menite să accentueze tristeţea pădurilor scuturate de vântul toamnei.

III. REPETIŢIA

In sintaxa poetică, repetiţia este foarte des întâlnită. Spunând de două sau de mai multe ori un cuvânt, ni se pare că i-am mărit intensitatea, ni se pare că ne apropiem mai mult de ceeace vrem să exprimăm. **Repetiţia dă limbii literare ritm, frământare.** Ea se întâlneşte şi în creaţiile populare vorbite şi în operele literare, mai ales în cele în versuri.

Iată o poezie populară:

„Cucule, cucuţule,
Vara *vii,* **vara** *te duci,*
Mă mir iarna ce mănânci.
— **De-aş mânca iarna** *pământ,*
Tot viu vara ca să cânt;
De-aş mânca *frunză de fag,*
De-aş bea apă din sfârlag,
Tot cânt codrului de drag.“

(Din „Colecţia de poezii populare“ a lui M. Eminescu).

Scanned with OKEN Scanner

După cum observăm şi din această poezie, se pot repeta cuvintele, dar se pot repeta şi părţile de propoziţiune sau chiar propoziţiunile întregi.

In poezia „Cântecul fusului", G. Coşbuc repetă un singur cuvânt:

„Tot **plâng** *ca o nebună*
Şi perna'n braţe o strâng
Şi **plâng** *că nu mă vede*
Măicuţa mea că **plâng**".

Repetarea cuvântului **„plâng"** dă strofei o muzicalitate armonioasă şi totodată exprimarea durerii câştigă în intensitate.

Tot repetarea unui cuvânt găsim şi în poezia lui V. Alecsandri „Iarna":

„Ziua **ninge**, *noaptea* **ninge**, *dimineaţa* **ninge** *iară*
Cu o zale argintie se îmbracă mândra ţară".

Tot un singur cuvânt se repetă şi în poezia populară „Doina":

Doină *zic,* **doină** *suspin,*
Tot cu **doina** *mă mai ţin;*
„Doină *cânt,* **doină** *şoptesc,*
Tot cu **doina** *vieţuesc."*

(Din colecţia „Poezii populare"
a lui V. Alecsandri)

Pentru scrierile în proză, dăm ca exemplu de repetiţie un fragment din romanul „Desculţ" al lui Zaharia Stancu:

„N'aţi petrecut nicio **noapte** *pe câmp? Cine a spus că* **noaptea** *câmpul doarme?* **Noaptea,** *câmpul trăieşte.* **Fiecare fir de iarbă** *trăieşte, pe* **fiecare fir de iarbă** *lunecă* **gâze, gâze** *şi alte vietăţi care stau ascunse ziua în cutele ierburilor, la rădăcinile lor, una cu ţărâna..."*

O formă specială de repetiţie este aşezarea aceluiaşi cuvânt la începutul câtorva versuri sau, în proză, la începutul câtorva propoziţiuni înşirate una după alta.

Scanned with OKEN Scanner

Iată un exemplu din poezia populară:

„Şi **mi-e drag** *omul cuminte*
Şi la grai şi la cuvinte.
Şi **mi-e drag** *nucul cu nuci*
Şi omul cu vorbe dulci,
Şi **mi-e drag** *prunul cu prune*
Şi omul cu vorbe bune.“

Iată şi câteva exemple din poeziile scriitorilor noştri:

„*La mijloc de codru des*
Toate păsările ies
Din huceag de aluniş
La voiosul luminiş,
Luminiş de lângă baltă,
Care 'n trestia înaltă,
Legănându-se din unde,
In adâncu-i se pătrunde
Şi de *lună şi de soare,*
Şi de *păsări călătoare,*
Şi de *lună şi de stele*
Şi de *zbor de rândunele*
Şi de *chipul dragei mele.*

(„La mijloc de codru...“
M. Eminescu)

„**Şi-i venea** *să ţipe ca dintr'o pădure*
Şi-i venea *să urle ca din foc, să'njure.*
Şi-i venea *să plece noaptea cum era.*“

(„Dragoste învrăjbită“
G. Coşbuc)

Tot mai *harnice mâinile, tot mai darnice zilele!*
Tot mai *sprinten se'ngână şi se'ntrec melodiile,*
Tot mai *larg peste ţară înfloresc bucuriile,*
Tot mai *trainic se aşează în istorie filele.*“

(„Cântec în cinstea lui 7 Noemvrie“
Dan Deşliu)

Scanned with OKEN Scanner

Un exemplu de această formă, în proză, pot oferi primele rânduri ale povestirii „Bunica“ de B. Delavrancea:

„O văd ca prin vis.
O văd limpede, aşa cum era...“.

Folosirea de sinonime în aceeaşi frază este tot o repetiţie:

„Şi aţi plecat **tiptil, cu pasul stins,**
Pitiş eu vă priveam....

(A. Toma)

Aşezarea unul lângă altul a sinonimelor **tiptil, cu pasul stins,** întăreşte impresia de plecare pe furiş.

IV. PARALELISMUL SINTACTIC

Numim paralelism sintactic două propoziţiuni sau expresiuni cu aceeaşi structură sintactică aşezate una lângă alta:

„N'ai mâini de fier ca fier să frângi
N'ai mări de lacrimi, mări să plângi.“

(G. Coşbuc)

Deobicei paralelismul sintactic este o comparaţie. **Paralelismul sintactic se întâlneşte mai ales în folklor.**

Iată câteva versuri populare:

„Spune, mândro, şi gâceşte
Codrul de ce 'ngălbeneşte,
Voinic de ce 'mbătrâneşte?
Codrul — de zăpadă multă,
Voinic — de inimă ruptă;
Codrul — de zăpadă grea,
Voinic — de inimă rea!“

Scanned with OKEN Scanner

V. INTEROGAŢIA RETORICĂ

In vorbirea poetică, unele feluri de propoziţiuni nu sunt folosite la fel ca în vorbire obişnuită. Aşa de exemplu, în vorbirea poetică întâlnim propoziţiuni întrebătoare cu înţeles de afirmaţie indiscutabilă. Un exemplu ni-l oferă următoarea strofă din poezia „Moment de revoltă" a lui D. Th. Neculuţă:

„Şi nu-i blăstăm că te-ai născut,
Când tu, cu iadul tău te'mpaci,
Când tragi în jug şi rabzi şi taci,
Şi când din braţul tău nu faci
Dreptăţii sfinte scut?"

Asemenea afirmaţie în formă de întrebare se numeşte interogaţie retorică.

VI. INVOCAŢIUNEA RETORICĂ

In operele literare se întâlnesc şi invocaţiuni retorice, adică adresări către un obiect sau către un ascultător imaginar. Intrebarea retorică şi invocaţiunea erau foarte des folosite în operele oratorice ale grecilor antici. De aci şi denumirea lor de retorice, care vine dela cuvântul **„ritorica"**, ce înseamnă arta de a vorbi — arta oratorică.

Versurile care urmează pot servi ca exemple de invocaţiuni retorice:

„Cum nu vii tu, Ţepeş Doamne, ca, punând mâna pe ei
Să-i împarţi în două cete: în smintiţi şi în mişei.
Şi în două temniţi large cu de-asila să-i aduni,
Să dai foc la puşcărie şi la casa de nebuni."

(Scrisoarea a III-a
M. Eminescu).

Scanned with OKEN Scanner

„Tinere, ce-ţi strângi în palme tâmplele înfierbântate
Pe când mintea ta, în frigurі, ca o flacără se sbate,
Năbuşită înlăuntru, dacă, după două nopţi de trudă,
Migălind vorbă cu vorbă, c'o 'ndărătnicie crudă,
Ai ajuns să-ţi legi în stihuri vr'o durere, sau vr'un vis,
Nu-ţi intemeia o lume de iluzii pe ce-ai scris,
Nici nu te'mbăta de vorba cui ar sta să te admire!"

(„Linişte" de Al. Vlăhuţă).

— „Tovarăşi, daţi iureş la lupta cea mare
cu întunericul greu şi cu beznele!
Fărămaţi priponiri de demult şi zăvoare
care vă ferecă sufletul, gleznele!
Năvăliţi să deschidem drumuri, largi, de belşug,
să năruim trândăveli şi tăgadă,
şi cu inima volnică, drept lopată şi plug,
să croim brazde noui de baladă
din brigadă 'n brigadă!
Veniţi, fecioraşi de zidari, cărturari,
ciubotari, năvodari, surtucari, opincari!
Veniţi, cântăreţi cu cimpoi şi-alăute,
să cântaţi răsărit de minuni neştiute!
Veniţi, dacă inima voastră
vrea zarea de mări mai albastră,
dacă sufletul vostru voinic
vrea zarea mai largă şi greul mai mic!"

(„Cântec de faptă"
Dan Deşliu)

Iată un exemplu de invocaţiune retorică şi în poezia populară :

„Doină, doină, cântec dulce!
Când te-aud, nu m'aş mai duce.
Doină, doină, viers cu foc!
Când răsuni, eu stau în loc."

(„Doina" din „Poezii populare" culese
de V. Alecsandri)

Descoperiţi şi analizaţi procedeele artistice folosite în textele din materialul antologic care urmează, procedee pe care le-aţi studiat în capitolul de mai sus, „Sintaxa poetică".

Scanned with OKEN Scanner

SINTAXA POETICA

MATERIAL ANTOLOGIC

Scanned with OKEN Scanner

Frunză verde baraboiu

„Frunză verde baraboiu,
La moară la Dorohoiu,
Merge-un car cu patru boi,
Incărcat cu păpuşoi.
Dinapoia carului
E ciocoiul satului.
— Bun ajunsul, măi ţărane!
— Nu-ţi mulţămesc măi cucoane!
— Măi ţărane, tu eşti beat?
— Latră ciocoiu gulerat
Că de aseară n'am mâncat
Şi tu zici că eu-s beat!
Iar ciocoiul satului,
Cu năravul dracului,
Pune-o mână pe oblânc
Alt'o bagă'n sân adânc,
Si scoate-un biciu plumbuit,
Plumbuit, răsplumbuit
Şi-avântându-l într'o parte
Trage la ţăran pe spate;
Trage una, trage două,
Trage mereu pân' la nouă.
Iar ţăranul satului,
Ştiind rândul carului,
Bagă mâna pe sub scoarţă
Şi scoate-o măciucă groasă,
Groasă, groasă ciotoroasă,
Şi avântându-o în late
Trage la ciocoi pe spate,
Trage una, trage două,

Trage patruzeci şi nouă.
— Măi, Ioane Bălăbane,
Rău mă dor cele ciolane,
Dă-mi răchiu de trei parale
Să mă ung eu la spinare
Că-un ţăran m'a bătut tare!
— Aşa-ţi trebue, măi cucoane-
Nu te-ncepe c'un ţăran,
Ce şi aşa el ţi-i duşman;
Căci ţăranul când te bate,
Vaci un an şi jumătate.

(Din „Colecţia de poezii populare"
a lui M. Eminescu)

Scanned with OKEN Scanner

Vântule

de I. PĂUN-PINCIO.

Vântule, nebunule,
De ți-ai rupe strunele
Că tu cânți de'nmormântare
Foilor de pe cărare,
De rămâne lunca rară
Șesul ca trecut prin pară...

Nu te doare când suspini
Prin uscații mărăcini.
Când smulgi ușa din țâțâni
Bietului bordei sărac
Unde sufletele zac,
Și repezi în el nămeții
Peste lacrimile vieții?

Ia mai bine, dacă poți
Chinurile dela toți;
Și povara inimii
Și pustiul lacrimii
Și le mână ca pe-o apă
Și-n pustiuri le îngroapă.

Scanned with OKEN Scanner

Înainte

de D. TH. NECULUȚĂ

(Fragment)

Ce tot plângi și-ți îmbraci gândul
Cu cernitele vestminte
Ale întristării?
Negrele gândiri, uitării
Toate-aruncă-le de-arândul,
Haide înainte!

Au nu-ți pare că te cheamă
Tainic și cu mari cuvinte,
Lupta vremii tale?
Printre rele taie-ți cale,
Truda n'o lua în seamă
Haide înainte!

. . . . . .

Lasă la o parte jalea,
Șterge-ți lacrima fierbinte,
Plânsetul ți-l curmă!
Fugi de-a lașității turmă.
Fie cât de aspră calea,
Haide înainte!

Când sub ei se zbate marea,
Au la plâns la rugăminte,
Se gândesc vâslașii?

Scanned with OKEN Scanner

Nu te prinde 'n rând cu laşii
Urle de furtună zarea....
Haide înainte!

Ţipetele răutăţii
Nu sta să le iei aminte,
Urle bărfitorii!
Infrăţirii şi dreptăţii
Haide înainte!

Scanned with OKEN Scanner

„Desculț“

de ZAHARIA STANCU

(Fragment)

Cine a spus că noaptea câmpul doarme?

Noaptea, câmpul își trăiește viața lui. Șopârle lungi, pământii, lunecă reci printre ierburi. Fiecare vietate pândește altă vietate, o adulmecă, o prinde, o înghite... Fiecare fir de iarbă, fiecare fir de grâu, fiecare fir de floarea soarelui ori de porumb, noaptea deschide ochii, privește slava... Deschide larg buzele, respiră văzduh... Deschide larg brațele, îmbrățișează răcoarea udă Răcoarea e lacrima stelelor. Noaptea vântul e viu, viu ca un om, viu ca un șarpe, viu ca un șoim. Noaptea cerul e viu, îl vezi cum se rotește. Uite!... Aseară carul care era acolo, spre miază noapte... acum, când se apropie zorile, carul mare și-a strâmbat oiștea. Iată-l spre miază-zi, deasupra pietroaselor nesfârșiri bulgare.

Noaptea pământul e viu.

Ați rămas lângă cișmea noaptea? Apa curge mai vie, mai repede parcă, gâlgâiala ei pare plină de bucurie. Dacă o încerci bagi de seamă că are alt gust, gust de miez de pământ.

Ați dormit vreodată pe câmp noaptea?

Dorm pe câmp noaptea, înfășurat în cojoc ori în pătură. E tare pământul! E tare. Când calci cu piciorul e tare. Noaptea, când te'ntinzi pe ierburi, să dormi și ierburile se culcă sub tine supuse, pământul e moale, mătăsos, de parc'ar fi din puf, din puf de nori străvezii...

Ați dormit vreodată pe câmp noaptea?

Dorm dese ori noaptea pe câmp. Știu că dorm. Visez. In vis știu că visez. Da, — dorm și știu că dorm. Și pleoapele

mele sunt căzute peste ochi și totuși simt stelele și simt văpaia lunii cu pielea trupului...

Da, — dorm și știu că dorm. Mă bucur că dorm atât de bine, atât de ușor. Urechile mele sunt adormite. Totuși aud glasul câmpului și știu că-l aud, — cu unghiile, cu picioarele, cu întregul meu trup. Glasurile acestea nu mă turbură, nu mă trezesc, — dimpotrivă, mă afundă și mai adânc în puful dulce al somnului. Și cu cât mă cufund mai adânc în puful dulce al somnului, cu atât știu mai bine că dorm, cu atât văd mai bine noaptea, noaptea pe care n'aș putea-o cuprinde cu ochii, și cu atât aud mai bine glasurile câmpului, ciudate, pline de taine, glasurile câmpului care vorbesc noaptea mii și mii de limbi, pe care urechile mele nu le-ar auzi treze și nu le-ar înțelege...

Scanned with OKEN Scanner

Imn

de M. BRESLAȘU

Voi mame!
învățați pruncii voștri
înainte de cuvântul mamă
înainte de cuvântul pâine
cuvântul pace!

Voi dascăli!
învățați copiii voștri
odată cu cuvântul dreptate
odată cu cuvântul datorie
cuvântul pace!

Voi oameni!
sădiți în suflete voastre
odată cu dragostea de viață
înainte de spaima de moarte
cuvântul pace!

Scanned with OKEN Scanner

VORBIREA IN VERSURI

Operele literare pot fi scrise în *proză* sau în *versuri.*

Spre deosebire de vorbirea prozaică, vorbirea în versuri se caracterizează prin *ritm*, prin înșiruirea cuvintelor în rânduri numite versuri despărțite prin *pauze.*

1. Se știe că în vorbire cuvintele sunt formate din silabe care pot fi accentuate și neaccentuate.

tre-ce, ve-dea, ba-ri-ca-da

— — — — — — — —

Un grup de două sau trei silabe accentuate și neaccentuate formează o unitate ritmică, numită și picior.

Un vers este format din mai multe unități ritmice sau picioare.

Astfel, în versul:

„O lup-tă-i via-ța; deci te lup-tă

— —/— —/— —/— —/—
1 2 3 4

Cu dragoste de ea, cu dor.“

(„Lupta vieții“ de G. Goșbuc)

avem patru unități ritmice.

In versul:

„La-să-ți cli-pe-le vi-e-ții în-țe-lept să se stre-coa-re

— —/— —/— —/— —/— —/— —/— —/— —/— —/
1 2 3 4 5 6 7 8

(„Liniște“ de Al Vlahuță).

avem 8 unități metrice.

Scanned with OKEN Scanner

Numărul picioarelor dintr'un vers se numeşte măsură.

Versurile de mai sus au măsura de 4 şi 8 picioare.

Un sunet continuu, o mişcare neîntreruptă nu poate provoca senzatii de ritm.

Mişcarea unei săgeţi, a unui glonte, sau o piatră aruncată nu are ritm.

In schimb fenomenele naturii cum sunt: fluxul şi refluxul, bătăile inimei omului şi respiraţia plămânilor săi etc. sunt mişcări compuse din diferite elemente, executate într'un timp egal; ele dau senzaţie de *ritm.*

De asemenea şi munca oamenilor este de multe ori ritmică.

Tăiatul lemnelor cu fierăstrăul, cositul fânului cu coasa, diverse maşini mânuite de oameni, etc. redau ritmul activităţii sociale a oamenilor. Ritmul le uşurează şi organizează munca. Să ne amintim de muncitorii care bat pe rând cu ciocanele metalul cald, de cei ce vâslesc, sau de cei ce ridică greutăţi şi ne vom putea da seama de importanta ritmului, a mişcărilor ritmice în procesul muncii.

Vorbirea de toate zilele, frazele şi cuvintele de care se folosesc oamenii în relaţiile lor, nu presupun un ritm.

Dimpotrivă, vorbirea în versuri este organizată ritmic.

Din cele de mai sus rezultă că: **ritmul este repetarea după reguli anumite a unor fenomene, mişcări sau sunete.**

Este limpede că ritmul versului este legat de mişcările pe care le făceau oamenii în timpul muncii, în timpul jocului sau în timpul mersului.

Intr'adevăr, apariţia ritmului este situată în timpuri îndepărtate şi este strâns legată de procesul muncii oamenilor.

Aceştia însoţeau de obiceiu ritmul mişcării lor în timpul muncii cu anumite exclamaţii. Desvoltându-se treptat, aceste exclamaţii s'au transformat în adevărate cântece care însoteau procesul de muncă, şi care, corespunzând, cu timpul, ritmului muncii, au devenit şi ele ritmice.

Aşa s'a născut ritmul versului.

De asemenea melodia cântecelor a determinat împărţirea acestora în fraze muzicale, în rânduri, care au devenit mai târziu versuri.

Versurile unei poezii, indiferent de lungimea lor, se pronunţă cu o mică pauză între ele. Pauza reprezintă o oprire a

Scanned with OKEN Scanner

glasului. Adeseori în versurile mai lungi, pauza intervine și la mijlocul versului, îngăduind astfel respirația. Asemenea pauză se numește cezură.

De exemplu:

„Când cu gene ostenite / / sara suflu'n lumânare,
Doar ceasornicul urmează / / lung'a timpului cărare".

(Scrisoarea I. de M. Eminescu).

Cezura intervine aici între silaba 8-a și a 9-a.

2. Unitățile ritmice sau picioarele versului sunt formate, după cum am văzut la început, din grupuri de câte două sau trei silabe accentuate și neaccentuate.

Acele compuse din câte două silabe sunt: *troheul* și *iambul*, iar acele alcătuite din câte trei silabe sunt: *dactilul, amfibrahul* și *anapestul*.

Troheul este un picior cu două silabe; el are accentul pe prima silabă a unității metrice.

De exemplu:

„Chiar a-cum din crâng ve-nii

— —/— —/— —/—

Și c'o ves-te bu-nă!

— —/— —/— —/

Iarăș e concert copii!
Merg și eu! Și tu să vii!
Mergem împreună".

(„Concertul primăverii" de G. Coșbuc).

Ritmul trohaic este caracteristic versului nostru popular. De exemplu:

„Doi-nă, doi-nă, cân-tec dul-ce,

— —/— —/— —/— —/

Când te aud nu m'aș mai duce.
Doină, doină, viers cu foc,
Când răsuni, eu stau pe loc."

(Poezie populară din Colecția Vasile Alecsandri).

Ritmul trohaic imprimă poeziei mai multă energie, mai multă vioiciune.

Iambul este un picior tot de două silabe (bisilabic) cu accentul pe a doua silabă a unității metrice. De exemplu:

Sdro-biți o-rân-du-ia-la / / cea cru-dă și ne-dreap-tă

— ´—/— ´—/— ´—/—//— —/— ´—/— ´—/—

Ce lumea o împarte în mizeri și bogați".

(„Impărat și proletar" de M. Eminescu).

sau:

„Nu sun-tem car-ne de os-pețe

— ´—/— ´—/— ´—/— ´—/—

Să știe corbii și să'nvețe"

(„La masa verde" de Maria Banuș)

Iambul se întrebuințează pentru a da poeziei un ton mai solemn mai declamatoriu.

Dactilul este un picior trisilabic, cu prima silabă accentuată și următoarele două silabe neaccentuate. De exemplu:

„Mih-nea în-ca-le-că, Ca-lul său tro-po-tă

´— — —/— — —/´— — —/´— — —

(Din „Mihnea și Baba" de D. Bolintineanu).

sau:

O-mul ce'n noap-te tre-cea

´— — —/´— — —/´—

Ur-me de bi-ce pur-ta

´— — —/´— — —/´—

(„Balada tovarășului care a căzut împărțind Scânteia în ilegalitate" de Victor Tulbure).

Scanned with OKEN Scanner

Amfibrahul, este de asemenea un picior cu trei silabe dar cu accentul pe silaba a doua (din mijloc). De exemplu:

„Ste-ja-rii cu ho-hot is-beau

— ˊ — —/— ˊ —/— ˊ —

A-dânc răs-vră-ti-ta co-roa-nă,

— ˊ —/— ˊ —/— ˊ —/

Iar norii'n văzduhul în goană
Cu urlet de groază veneau.

(„Copilărie" de G. Coşbuc).

sau:

„Mă-runt tot plo-ua cu ce-nu-şe

— ˊ —/— ˊ —/— ˊ —/

Prin gra-tii, pe zid, prin ta-van

— ˊ —/— ˊ —/— ˊ —

S'a tras zăvorul la uşe
Ilie cântă la geam.

(„Mierla lui Ilie Pintilie"
de Veronica Porumbacu)

Anapestul este deasemenea un picior trisilabic, având însă accentul pe silaba a treia. Prima silabă este de obiceiu semi-accentuată **(o-mu-leţ, bră-du-leţ).**

De exemplu:

„Du-pă trei-zeci şi u-nu de ani,

— — ˊ —/— — ˊ —/— — ˊ —/

A-ple-ca-ţi-vă vieţi dis-pă-ru-te

— — ˊ —/— — ˊ —/— — ˊ —/—

A-ple-ca-ţi-vă moa-le ca Plo-pii sub vânt

— — ˊ —/— — ˊ —/— — ˊ —/— — ˊ —/

. . . . . .

Să vedeți după treizeci și unu de ani
Uriașă țară ruptă din rai,
Atâtea țări, atâtea popoare,
Uriașă țară aproape de Pol,
Aproape de om,
Aproape de soare".

(Din „Uriașul Octombrie", de
Radu Boureanu)

Dactilul, amfibrahul și anapestul sunt unități ritmice, energice și mobilizatoare. Vechii Greci le utilizau la marșuri și procesiuni solemne. In antichitate, în literatura Grecilor mai ales, a fost utilizat *hexametrul.*

Acesta este compus din 6 dactili.

Marile epopei antice „Iliada" și „Odiseia" au fost scrise de Homer în hexametri.

De exemplu:

„Cân-tă ze-i-ță mâ-ni-a ce-a prin-se pe-A-hil Pe-le-ia-nul

— — —/— — —/— — —/— — —/— — —/— —

In versul citat mai sus observăm unele procedee poetice menite să ușureze versificația. Aceasta se numesc **licențe poetice.** Astfel avem: **contopirea sau unirea a două silabe din două cuvinte deosebite, pentru a fi pronunțate împreună și deodată. (Pe-A hil).** Licențe poetice mai sunt: **eliziunea — suprimarea unei vocale și înlocuirea ei cu semnul ' (apostrof), când se întâlnesc cuvinte dintre care unul se termină și celălalt începe cu o vocală.**

De exemplu:

„Fulgerul vostru arunce'n praf scufia
Satrapilor, care mai răsuflă încă..."

(„Celor căzuți pentru libertate", de
Eugen Jebeleanu)

și hiatul — întâlnirea a două vocale pronunțate în silabe separate.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu:

„Te cânt, țară a mea."

3. **Rima.** Un alt element important al versificației este rima. **Ea ne arată potrivirea sunetelor finale dintre două sau mai multe versuri, începând dela ultima vocală accentuată, până la sfârșitul versului.**

Rima contribue la muzicalitatea versului; ea poate însă lipsi.

Rima poate fi **masculină când are ultima silabă accentuată.**

De exemplu:

„La paşa vine un arab
Cu ochii stinşi, cu graiul slab.

(„El Zorab", de G. Coşbuc)

Rima este **femenină, când accentul cade pe penultima silabă.**

„Cum tremură liliecii toți
Sub strașinile lor de hoți!
Auzi-i sguduiți în zare
De viscolele proletare:
Ar vrea și nu pot să ingâime,
Tremură'n somn, bolind de spaime.
Cine sfărâmă'n zori cătușe?
Noembrie stă, de foc, în uşe!"

(„Noembrie de Foc", de Eug. Jebeleanu)

Poeziile scrise în rime masculine sunt energice, pline de vigoare, iar cele scrise în rime femenine au o intonație mai suavă, mai ușoară.

Rima mai poate fi și **dactilică atunci când accentul cade pe antepenultima silabă.**

De exemplu:

Codrule, codruțule,
Ce mai faci, drăguțule,

(„Revedere", de M. Eminescu)

Scanned with OKEN Scanner

In rimele de mai sus coincid toate sunetele — consoane și vocale, — începând dela ultimul sunet accentuat până la sfârșitul versului. **Deaceea ele se mai numesc rime bogate sau exacte.**

Unele rime nu sunt perfecte, în sensul că există o nepotrivire între sunetele silabelor care rimează. Acest defect de rimă se numește **asonanță.** Rimele cu asonanță au mereu accentuată aceeași vocală, în toate versurile.

In poezia noastră populară, asonanța este des întâlnită. De exemplu:

„Foaie verde, trei granate,
La anu nouăsute șapte
La treisprezece din Marte
Să vorbea frate cu frate
Că'n toată lumea măi frate
Să plece după dreptate

(Poezie populară, culeasă din jud. Vâlcea)

Rimele se deosebesc și după poziția pe care o au unele față de altele într'o strofă.

Astfel găsim: **rime împerechiate, când versurile rimează între ele două câte două.**

De exemplu:

„De ce pana mea rămâne în cerneală, mă întrebi? (a)
De ce ritmul nu m'abate cu ispita-i dela trebi, (a)
De ce dorm îngrămădite între galbenele file, (b)
Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile? (b)

(„Scrisoarea doua", de M. Eminescu)

„Pe fuga rotundului glob,
Niciun vers să nu fie rob,
Nicio lumină să nu cadă pe aurite sandale
Călcând pe căi imperiale".

(„Wroclav", de Radu Boureanu)

Când se potrivește primul vers cu al treilea și al doilea cu al patrulea, avem rimă încrucișată.

Scanned with OKEN Scanner

De exemplu:

„Tânguiosul bucium sună, (a)
L'ascultăm cu-atâta drag, (b)
Pe când iese dulcea lună (a)
Dintr'o rarişte de fag" (b)
(„Lasă-ţi lumea ta uitată", de M. Eminescu)

Sau:

„Sus, pe dealuri, toamna pune (a)
Mirişti galbene'n lumină, (b)
Arături ca de cărbune (a)
Şi mohoare de rugină". (b)

(„La vânătoare", de G. Topârceanu)

Când primul vers rimează cu al patrulea şi al doilea cu al treilea, rima se numeşte îmbrăţişată.

De exemplu:

„Ah! e mult de-atunci! cărarea (a)
Netedă pe deal urca; (b)
Dealul plin de flori era (b)
Şi albastră zarea". (a)

(„Pe deal", de G. Coşbuc)

sau în:

„Peste fagi cu vârfuri sure
A căzut amurgul rece.
Inserarea mută trece,
Furişată prin pădure!...

(„Acceleratul", de G. Topârceanu)

In unele poezii versurile au aceeaşi, unică rimă; în acest caz poezia este scrisă în monorimă.

De exemplu:

„Crivăţ urlă din cimpoi...
Prin nămeţi, un sur convoi —

Eu şi alţi pârliţi „eroi”...
Frânt de vânt şi gând mă'ndoi,
Gândul scurmă, — crunt proboi:
Ce-am căţat la dânşii noi?
Ei clădeau doar vremuri noi,
Pentru pruncii noştri goi.
Ale cui ascunse voi
Ne-au rostogolit puhoi
Peste harnicul lor roi?
N'om pieri toţi în război,
Ne-om vedea noi înapoi
Şi-apoi lasă, las'pe noi!”

(„Răvaş din Ucraina”, de A. Toma)

Monorima este des întrebuinţată în poezia populară. De exemplu:

„Şi când vântul ne-o bătea,
Fluieraşul mi-o cânta,
Oile s'or aduna,
Pe mine că m'or căta”.

(Poezie populară din „Colecţia” O. Densuşianu)

4. **Strofă. Un grup de versuri unite între ele după sens şi rimă, alcătuiesc o strofă.**

Strofele se deosebesc după numărul versurilor care le compun.

Astfel avem **strofa formată din două versuri, numită distih.**

De exemplu:

„Nu suntem carne de ospeţe
Să afle ccrbii şi să'nveţe!

Oţi fi voi lacom neam de corbi,
Dar n'aţi găsit nici surzi, nici orbi”.

(„La masa verde”, de Maria Banuş)

Scanned with OKEN Scanner

Strofa formată din trei versuri se numeşte terţet.

Terţetul, folosit mult în trecut, se foloseşte totuşi de poeţi şi astăzi.

De exemplu:

„Bat toba revoltei, sun goarna de alarmă!
Bărbaţi şi femei, toţi mâna pe armă.
Azi pravili şi stavili şi tronuri se sfarmă.

Miner, lasă-ţi iadul şi vin'de te bate.
Ieşi rob al uzinei, sari frate din sate.
Azi ştiţi mânui mitralii, granate".

(„1917", de A Toma)

Strofele formate din patru versuri se numesc catrene.

De exemplu:

„Sus opincă, sus, mai tare,
Că e vremea jocului
Şi jupânii nu mai joacă,
Arză-i mama focului.

Pumnul sus! Şi sus opincă,
Să se'ncingă jocul.
Aţi văzut că-i ţara noastră?
Bată-vă norocul!"

(„Republicii Populare Române",
de Maria Banuş)

Mulţi poeţi scriu **versuri neorganizate în strofe şi adesea ele n'au rimă**. Asemenea versuri se numesc **versuri libere.**

5. **Poezia cu forme fixe.** Unele poezii se construesc după o anumită regulă. Dintre acestea citãm: **sonetul, glossa, gazelul, rondelul.**

Sonetul este o combinaţie de catrene şi terţete. El este compus din patru strofe: primele două strofe sunt catrene, iar ultimele două sunt terţete.

Scanned with OKEN Scanner

De cele mai multe ori, în catrene, rima sonetului este îmbrăţişată, iar în terţete ea este încrucişată. Adesea sonetul este construit numai cu cinci rime, ce se repetă după anumite reguli fixe.

De exemplu:

„Mai prinde grână sfântă în strămoşeşti pământuri,
Nu-i încă, frate, ceasul deşertelor suspine,
Şi n'au murit nici marii semănători de bine
Ce merg cu dreapta'n soare şi-aruncă'n patru vânturi.

O, vin să-ţi culci urechea alăturea de mine
S'auzi svâcnind pământul de rodnice avânturi,
S'auzi undirea sevei cu primăveri de cânturi
Ca imnuri de credinţă spre mugurul ce vine.

O, frate! svântă-ţi plânsul cu sterpele-i revolte
Spun graiuri din adâncuri, miresme spun prin bolte
Că nu în multă vreme vom fi secerători.

Atunci, vreo ciocârlie ne va trezi din noapte
Şi'mbrăţişaţi ferice, vom asculta prin zori:
— „Semănători de visuri, recoltele sunt coapte!"

(Din „Secerişuri sfinte", de A. Toma)

Gazelul, rondelul şi glossa sunt poezii cu forme fixe mai puţin întrebuinţate.

Am arătat pe scurt formele principale de combinare a versurilor. Ele sunt multiple şi variate. Poeţii îşi pot alege orice sistem de versificaţie şi pot să-şi scrie versurile în orice tonalitate ritmică.

Pentru ca diferitele forme de versificaţie să dea operei poetice semnificaţie şi strălucire, trebue însă ca ele să exprime un fond de idei şi sentimente legate de viaţa şi lupta celor ce muncesc, slujind mersului înainte al omenirii, luptei poporului pentru libertate, pace şi progres.

Scanned with OKEN Scanner

INTREBĂRI:

1. *Arătați ce fel de unități ritmice găsim în poezia „Iarna pe uliță" de G. Coșbuc.*

2. *Dați exemple de elemente de versificație întâlnite în poezia noastră populară.*

3. *Găsiți o poezie progresistă scrisă în versuri libere și arătați ce ritm are.*

4. *Dați și alte exemple de sonet.*

Scanned with OKEN Scanner

TABLA DE MATERII

NOȚIUNI DE TEORIA LITERATURII

	Pag
1. Literatura și însemnătatea ei	7
2. Situația scriitorilor în trecut și azi	13
3. Literatura ca reprezentare tipică a vieții	17

OPERA LITERARĂ

1. Tema operei literare	29
2. Desvoltarea temei și ideia operei	40
3. Compoziția	41
4. Subiectul	44
5. Expoziția, intriga, punctul culminant, desnodământul	48
6. Subiecte multiple în operă	65
7. Peisagiul	66
8. Personagiile operelor literare	67
9. Caracterizarea făcută de autor	70
10. Caracterizarea unui personagiu de către celelalte personagii	71
11. Portretul	72
12. Descrierea locuinței și a obiectelor personagiilor	73
13. Comportarea personagiilor	73
14. Frămîntările sufletești ale personagiilor	74
15. Vorbirea personagiilor	75
16. Gruparea personagiilor	76

MODURI DE EXPUNERE IN OPERA LITERARĂ

1. Narațiunea	77
2. Descrierea	84
3. Dialogul	89

Scanned with OKEN Scanner

LIMBA OPEREI LITERARE

Pag.

1. Limba literară și limba vorbită 93
2. Proprietatea și claritatea — calități necesare limbii literare 94
3. Folosirea sinonimelor în limba operelor literare . 96
4. Neologisme 97
5. Arhaisme 100

FIGURI DE STIL IN OPERELE LITERARE

1. Epitetul 101
2. Comparații 103
3. Tropii 105
4. Material antologic 111

SINTAXA POETICĂ

1. Diferite forme de construire a vorbirii poetice .. 120
2. Inversiunea 123
3. Repetiția 124
4. Paralelismul sintactic 127
5. Interogația retorică 128
6. Invocațiunea retorică 128
7. Material antologic 131

VORBIREA IN VERSURI

1. Măsură. ritm, rimă, strofă, poezia cu formă fixă .. 141

Scanned with OKEN Scanner